

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1917.

Andra kammaren.

Nr 71.

Lördagen den 2 juni, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18, 33 och 59 §§ i stadgan om skjutsväsendet den 22 juni 1911; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 2.

Till avgörande förelåg nu jordbruksutskottets utlåtande, nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förlikningsvis bestämd skatteköpeskilling för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m. ävensom två i ämnet väckta motioner.

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

I en till riksdagen den 4 maj 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 356, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att, under förutsättning att den av Näfvekvärns bruks aktiebolag mot Kungl. Maj:t och kronan anhängiggjorda, på Kungl. Maj:ts prövning för närvarande beroende rättegången om utfående av skattebrev från bolagets sida nedlades, medgiva:

ej mindre att de å Tuna bergslags allmänning i Södermanlands län genom skattläggning enligt kungörelsen angående användande av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitionsskogar den 4 februari 1811 uppkomna hemmanen $\frac{7}{16}$ mtl Hjälkhyttan nr 2, $2\frac{7}{64}$ mtl Långbro nr 1, $1\frac{1}{32}$ mtl Kungstorp nr 1 och $\frac{15}{16}$ mtl Kungshamn nr 1 finge till nämnda bolag under skattemannarätt försäljas mot en köpeskilling av 584,891 kronor 18 öre att av bolaget kontant gäldas den 2 januari 1918, då ifrågavarande fastigheter finge av bolaget tillträdas, samt i övrigt på de av föredragande departementschefen tillstyrkta villkor,

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

än även att den inflytande köpeskillingen finge användas till inköp för kronans räkning av skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av ifrågakarande proposition uti andra kammaren väckta motioner, nämligen

dels nr 485 av herr *Hage*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta att avslå Kungl. Maj:ts ifrågakarande proposition under uttalande, att den borde undergå omarbetning i den riktning, att lägenheterna finge, vid försäljning till bolaget av egendomen i övrigt, frånskiljas och antingen försäljas till innehavarna eller under ständig besittning för dem och deras arvingar upplåtas, men under bägge alternativen på sådant sätt, att tillgång till nödig hushållsskog tillförsäkrades lägenhetsinnehavarna;

dels nr 486 av herr *Karlsson* i Fjäl, varuti yrkats,

1) att vid försäljningen av ifrågakarande hemman måtte för kronans räkning undantagas de i desamma ingående 34 torplägenheterna för att, antingen med äganderätt eller med stadgad åborätt, upplåtas till sina brukare,

2) att, för den händelse det i alternativ 1 gjorda yrkandet ej skulle av riksdagen bifallas, riksdagen måtte besluta, att torpen Långbro, Nystugan och Lilla Torskhult måtte undantagas från försäljningen för att med äganderätt eller stadgad åborätt upplåtas till nuvarande torpinnehavare;

dels ock nr 491 av herr *Lindhagen*, vari hemställts, att riksdagen ville

1) avslå Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition om Tuna bergslags allmännings skatteförsäljning och i samband därmed förklara, att 1879 års olaga administrativa förläning av skatteköpsrätt till densamma icke kunde av riksdagen godkännas; samt

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att allmänningen måtte av statsverket omedelbart övertagas till förvaltning i överensstämmelse med bestämmelserna i 1898 års förordning om de till bergshanteringens understöd anslagna skogar, ävensom tillse, att de å allmänningen befintliga torp och jordbrukslägenheter bleve upplåtna under arrende på ett för vederbörande brukare rättvist och betryggande sätt.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt herr Hages ävensom herr Karlssons i Fjäl och herr Lindhagens ifrågakarande motioner måtte, under förutsättning att den av Näfvevarns bruks aktiebolag mot Kungl. Maj:t och kronan anhängiggjorda, på Kungl. Maj:ts prövning för närvarande beroende rättegången om utfående av skattebrev från bolagets sida nedlades, medgiva, dels att de å Tuna bergslags allmänning i Södermanlands län genom skattläggning enligt kungörelsen angående an-

vändande av de till bergverken och bruken upplåtna rekognitions-skogar den 4 februari 1811 uppkomna hemmanen $\frac{7}{10}$ mtl Hjälkhyttan nr 2, $2\frac{7}{64}$ mtl Långbro nr 1, $1\frac{1}{32}$ mtl Kungstorp nr 1 och $\frac{15}{16}$ mtl Kungshamn nr 1 med undantag av de till hemmanet Långbro nr 1 hörande torpen Långbro och Nystugan samt de till hemmanet Kungshamn nr 1 hörande torpet Lilla Torskhult med deras i skattelängden angivna områden finge till nämnda bolag under skattemannarätt försäljas mot en köpeskillning av 584,891 kronor 18 öre att av bolaget kontant gäldas den 2 januari 1918, då ifrågavarande fastigheter finge av bolaget tillträdas, samt i övrigt på de av föredragande departementschefen tillstyrkta villkor,

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

(Forts.)

dels att den inflytande köpeskillingen finge användas till inköp för kronans räkning av skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark,

dels ock att förenämnda tre torp finge till de nuvarande innehavarna föryttras enligt de grunder, som gällde om egnahemsupplåtelse å kronodomäner;

2) att förevarande motioner, i vad de icke blivit besvarade genom utskottets under punkt 1 gjorda hemställan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herr *Hamilton*, *Nils Persson*, *Linders*, *Nilsson* i Tånga, *Ingeström*, *Olaus Pettersson* och *Igel*, vilka ansett, att utskottet på grund av annan i reservationen intagen motivering bort hemställa,

1) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas;

2) att herr *Hages* ävensom herr *Karlssons* i Fjäl ifrågavarande motioner måtte anses besvarade genom utskottets under punkten 1 gjorda hemställan; och

3) att herr *Lindhagens* motion, i vad den icke blivit besvarad genom vad utskottet i punkten 1 hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herr *Hage*, som med vissa av honom föreslagna ändringar beträffande motiveringen instämt i det slut, vartill förutnämnda reservationer kommit.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Hamilton* yttrade: Herr talman! I mediet av sjuttonhundratalet, 1757, tillerkändes Tunabergs Kopparverk nyttjanderätten till ett område benämnt Tunabergs Allmänning och omfattande en areal — om jag minns rätt — av 2,000 tunnland, och sedermera, 1879, fick Kopparverket rättighet, att få till sig lösa skatterätten på detta område. Nu pågår emellertid process rörande skatteköpeskillings storlek. Emellertid har regeringen träffat en överenskommelse med Näfvevarns bruks aktiebolag, som numera övertagit Tunabergs Kopparverks rättigheter att bolaget skulle få tilllösa sig allmänningen ifråga mot en förlikningsvis fastställd köpe-

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

skilling av 584,000 kr. På området finns emellertid 34 torpare, och jag förmenar, att torparnas rätt icke blivit tillgodosedd vid denna överenskommelses träffande. Jag anser det nu icke vara lämpligt, att kronan, då den säljer eller avstår sin rätt till allmanningen, överlåter åt bolagets godtycke detta stora antal torpare. Större delen av dem ha tillkännagivit, att de önska få köpa sina torp. En del av dem har suttit där — de och deras förfäder — under en lång tid på torpen, fört upp byggnader med timmer ifrån kronans skogar och odlat en del av jorden. Vi mottogo i jordbruksutskottet en deputation från torparne, där de framförde sina önskemål.

Jag förmenar, att om en förlikning skall träffas mellan staten och bolaget, så bör man se till, att, likaväl som bolaget får förvärva skattemannarätten, torparna få köpa äganderätten till sina torp, även om staten skulle drabbas av någon förlust genom en mindre köpeskillning för allmanningen. Jag antager, att den icke behöver nedsättas därför att den värdering som skedde 1913, synes vara synnerligen låg. Den bestämdes efter pris för skogen, som motsvaras av knappt hälften av de nu gällande. Jag har, som sagt, icke kunnat ansluta mig till utskottets förslag, som tillstyrker bifall till Kungl. Maj:ts förslag, och jag har i en särskild reservation hemställt om avslag åt Kungl. Maj:ts förslag, under förhoppning att till ett kommande år antingen en ny förlikning skall kunna träffas, så att torparnas rätt skall tillmötesgås, eller ock att en annan utväg anlitas, nämligen att staten istället för att sälja sin rätt till allmanningen till bolaget förvärvar sig allmanningen som sin egendom. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Vidare anförde:

Herr Lindhagen: Den förevarande propositionen är ju grundad bland annat därpå, att bolaget skulle, genom administrativt förfogande, ha fått, 1879, en skattelösenrätt till denna allmänning. Emellertid så förhåller det sig på så sätt, att på 70- och 80-talen tog sig Kungl. Maj:t före att å administrativ väg göra åtskilliga jordupplåtelse i uppenbar strid emot 77 § regeringsformen, som stadgar att riksdagen ensamt kan göra sådana saker.

Nu har också kammarkollegii advokatfiskal i sitt yttrande i detta ärende närmare utrett, huruledes enligt hans uppfattning detta förfogande av 1879 av denna anledning saknar kraft och verkan, och det är också min uppfattning, så att riksdagen har ingenting annat att säga, än att riksdagen avslår propositionen eller som jag uttryckt mig, »att riksdagen ville avslå propositionen nr 356 om Tuna Bergslags allmännings skatteförsäljning och i samband därmed förklara, att 1879 års olaga administrativa förläning av skatteköpsrätt till densamma icke kan av riksdagen godkännas». Då förfaller ju saken i sin helhet därmed.

Det andra yrkandet i motionen är att riksdagen måtte »i skri-

velse till Kungl. Maj:t anhålla, att allmanningen måtte av statsverket omedelbart övertagas till förvaltning i överensstämmelse med bestämmelserna i 1898 års förordning om de till bergshanteringens understöd anslagna skogar, ävensom tillse, att de å allmanningen befintliga torp och jordbrukslägenheter varda upplåtna under arrende på ett för vederbörande brukare rättvist och betryggande sätt. Det sista yrkandet ansluter sig till sitt innehåll till herr Hamiltons framställning.

Vad som är särskilt osympatiskt i denna proposition är dessutom det, att den säger, att här kan Kopparverkets ägare betala en mycket stor köpeskilling på grund av de rådande höga träkonjunkturerna; staten skulle således utfå denna höga köpeskilling och därigenom själv göra en avsevärd vinst på grund av dessa höga träkonjukturer. D. v. s. Kungl. Maj:t uppmanar riksdagen att gå i kompani med bolaget för att göra en komplett skogsskövling. Det är just en fin affär. Det förefaller som om riksdagen icke skulle vara villig till detta, då riksdagen skrev 1916 till Kungl. Maj:t och anhöll, att genom lagstiftning måtte förebyggas just sådana affärer. Men den saken skall jag icke gå in på närmare nu utan hålla mig till frågan om Kungl. Maj:ts rätt att på administrativ väg tillförsäkra bolaget den befogenhet på vilken bolaget nu grundar sin rätt.

Om detta säger utskottet, att »beträffande det i punkt 1 av herr Lindhagens motion framställda förslaget rörande skatteköpsrätten till Tuna Bergslags allmanning så har utskottet med hänsyn till den knappa tid, som stått utskottet till buds vid behandlingen av nu ifrågavarande motion icke ansett sig kunna ingå på prövning av detta spörsmål».

Nå, det kan man begripa, men sedan fortsätter utskottet att: På grund av vad som sålunda anförts får utskottet hemställa, om allmanningens skatteförsäljning. Det är som, Guds fred, yxskäft; det hänger icke alls ihop. Man börjar med att säga, att man icke hunnit pröva saken men sedan, var så god och använd befogenheten. Nu ha reservanterna icke gått in på denna sak, utan de ha förespeglats en ny uppgörelse varigenom torparna skulle få friköpa sina torp. Sedan ha reservanterna lagt till samma uttalande som utskottet utan att för sin del draga någon konsekvens därav. De ha på en annan grund yrkat avslag.

Jag skall därför be att få hemställa, att kammaren måtte bifalla reservationen, men med det tillägg på sid. 25, omedelbart efter sista stycket, där reservanterna yttra sig om min motion på samma sätt som utskottet: »och bör därför även detta spörsmål göras till föremål för allvarligt övervägande vid ärendets eventuellt förnyade prövning.» Detta är icke för mycket begärt. I avslutning därtill skulle i punkt 3 av klämman efter orden »att herr Lindhagens motion etc. här ovan hemställt», inskjutas orden »för närvarande». Således, »att herr Lindhagens motion etc. icke för närvarande måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda». Jag

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmanning m. m.
(Forts.)

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

har förnummit att utskottsreservanterna icke skulle ha något emot detta.

Herr Hamilton: Herr talman! Det tillägg, som herr Lindhagen gjorde, har jag icke något att erinra emot. Jag anser, att då utskottet icke varit i tillfälle att kunna pröva herr Lindhagens motion — den kom in en av de sista dagarna — så bör den i motionen avhandlade frågan prövas hos Kungl. Maj:t; det finner jag fullkomligt rimligt. Därför, herr talman, skall jag nöja mig med det tillägg i reservationen, som herr Lindhagen föreslagit.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag har visserligen icke deltagit i detta ärendes behandling inom riksdagen men kan likväl ej underlåta att yttra något i anledning av herr Hamiltons yttrande. Såsom det första och förnämsta skälet för sitt avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition angav han den omständigheten, att torparnas rätt icke bleve behörigen tillgodosedd. Jag vill då erinra kammaren om, att enligt utskottets förslag skulle ju tre av de äldsta torparna få friköpa sina torp. Deras förfäder hava innehaft torpen i långa tider, och man har därför ansett, att det vore lämpligt och möjligen genomförbart, att dessa skulle få friköpa sina torp. Beträffande de övriga är nog ställningen ganska väsentligt svårare att i det avseendet tillmötesgå de krav, som dessa naturligtvis med all rätt kunna framställa. För min del skulle jag synnerligen gärna vilja tillgodose även dessa 31 torpare, men jag tror icke, att läget är sådant, att man verkligen kan göra det. När man ser på en karta, hur denna Tunabergs allmänning är belägen, så ser man, att den icke består av ett stort sammanhängande ägokomplex. Det är en mångfald av olika områden, som äro spridda långt ifrån varandra, och på dessa olika områden finnas de 31 torparna. Hela arealen av allmänningen är, som vi se i propositionen, 1,095 hektar, således nära 2,200 tunnland. Detta är visserligen en ganska avsevärd areal; men då man besinnar, att där finnas 31 torp — utom dessa 3, som skulle försäljas — kan man förstå att, ifall man skulle försälja alla, hela denna allmänning skulle söndersplittas och bliva i allra högsta grad oregelbunden. Jag är övertygad om, att både herr Lindhagen och ledamöterna av jordbruksutskottet, ifall staten ägde denna egendom och förslag framkomme, att torparen skulle friköpas, just på den grunden skulle enigt avslå en sådan framställan. Man kan icke gärna bevilja, att alla dessa torp skulle få köpas och bliva självständiga jordbruk, så för min del anser jag att det skälet i reservanternas förslag icke är övertygande. Man kunde tänka sig den möjligheten, att torparna skulle tillförsäkras någon slags tryggad besittningsrätt, men jag undrar, om icke den möjligheten kan stå kvar, även om utskottets förslag här bifalles.

Vidare anförde herr Hamilton, att köpeskillingen är för låg. För min del har jag synnerligen svårt att bedöma, huruvida

den är för låg eller ej, men det är ändå ett ganska avsevärt belopp som ljudes. Det går på nära 600,000 kronor, och då vi närmare tänka oss in i, hur frågan verkligen ligger, kan man bliva oviss om möjligheten för staten, att, i händelse icke Kungl. Maj:ts förslag bifalles, få någonting nämnvärt för denna egendom. Den skulle ju enligt de vanliga skatteköpebestämmelserna lösas för 544 kr. och 44 öre. Den rättegång, som pågår mellan bolaget och staten, rör sig icke om denna högre köpeskillning, som nu förlikningsvis fastställts, utan den rör sig om en skatteköpsrätt, som i händelse bolaget vinner, skulle hava till följd att bolaget skulle få köpa egendomen för dessa 544 kronor. Bolaget har stämt Kungl. Maj:t till häradsrätten, och häradsrätten har bifallit bolagets talan och förpliktat kronan att betala även rättegångskostnaderna i målet. Således häradsrättens utslag gick i den riktningen, att bolaget skulle få egendomen för detta låga belopp. Mot häradsrättens beslut anförde bägge parterna besvär hos hovrätten, och hovrätten har på det sättet undanröjt häradsrättens utslag, att hovrätten ansåg häradsrätten icke vara rätt forum. Häröver har klagan förts hos regeringsrätten, och där ligger saken för närvarande. Således det rör sig icke numera om själva saken, utan denna rättegång, som för närvarande ligger i regeringsrätten, gäller huruvida häradsrätten var rätt forum eller ej.

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

Under alla förhållanden, hur regeringsrättens dom än utfaller, så kan man, i händelse riksdagen icke går med på detta förslag motse en synnerligen långvarig och invecklad rättegång, och man vet icke, hur denna rättegång någon gång i framtiden kan utfalla. Under den tid, som rättegången pågår, sitta naturligtvis torparna synnerligen osäkert på sina torp. De veta icke, om bolaget eller staten skall komma att äga jorden, och denna blir säkerligen vanskött. Ja, jag tror man också kan säga, att skogen under nuvarande osäkerhetstillstånd blir synnerligen mycket vanskött. Jag vill ännu en gång påpeka, att man vet, att, i händelse denna förlikning träffas, staten får nära 600,000 kronor för egendomen och då man icke gärna kan tänka sig den möjligheten, att torparna skulle kunna få friköpa sina torp, därför att det hela då skulle söndersplitrats och förstöras, så tycker jag, att det är med sunt praktiskt förstånd överensstämmande, att andra kammaren i likhet med första kammaren bifaller utskottets hemställan.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Jönsson* i Mårdslycke instämde häruti.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Carleson*: Herr talman, mina herrar! Såsom av herr *Lindhagens* motion och även av hans anförande framgår, sönderfaller denna fråga om försäljning av Tuna bergslags allmänning i två faser. Den ena avdelningen rör frågan om skatteköpsrätten, och den andra delen rör frågan om skatteköpeskillningens belopp. Som bekant så, i och med detsamma som skatteköpsrätten är avgjord, har den, vilken förvärvat denna rätt, också möjlighet att förskaffa sig äganderätten

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

och besittningsrätten till jorden mot att erlægga köpeskillingen. I motsats till vad herr Lindhagen förmenar, vill jag påstå, att skatteköpsrätten är avgjord i detta fall, att sålunda bolaget har förskaffat sig på rättslig väg rätten att skatteköpa jorden, och för bolaget återstår i närvarande stund allenast att få skatteköpeskillingsbeloppet bestämt. När detta bestämts och sedan bolaget till vederbörande inbetalat beloppet och fullgjort en del andra formlia, så utfärdas skatteköpsbrev och bolaget får lagfart.

Vad först beträffar skatteköpsrätten, framgår av herr Lindhagens anförande — och han har närmare utvecklade det i sin motion — att han anser, att den rätt, som bolaget därutinnan förskaffat sig, skulle stå i strid med 77 § regeringsformen och sålunda vara en nullitet. Riksdagen hade frågan om särskilt denna allmänning till behandling flera gånger under 1870-talet, och 1879 — jag vill icke här ingå på frågan, om Kungl. Maj:t därvidlag förfarit felaktigt eller icke — bestämde Kungl. Maj:t i statsrådet, att Tuna bergslags allmänning skulle få av Nävekarvans bruk skatteköpas i viss angiven ordning. Detta Kungl. Maj:ts beslut, som, jag påminner därom, sålunda fattades under en tid, då riksdagen hade särskild anledning att just uppmärksamma denna allmänning, har icke gjorts till föremål för någon anmärkning från konstitutionsutskottets sida. På grund av Kungl. Maj:ts beslut att upplåta skatteköpsrätten till bolaget, skedde det till en början i författningens ordning en undersökning av marken. Denna undersökning avslutades 1885, och 1889 godkändes denna undersökning av kammarkollegium och kommerskollegium. Därefter fortsattes undersökningen för att å marken utlægga hemmanen och verkställa själva skattläggningen. Den förrättningen har, utan att fastställelse kom till stånd, avslutats 1894. Då mellankom emellertid en process om dispositionsrätten till denna allmänning. Då stämde nämligen Kungl. Maj:t och kronan bolaget om bättre rätt till allmänningen, men icke på grund av att Kungl. Maj:ts beslut av 1879 skulle ha varit felaktigt, utan på den grund, att kopparverket, som ursprungligen fått denna allmänning, hade så gott som nedlagts. Det var ju på den tiden och sedermera fram på 1880- och 1890-talen åtskilliga processer mot bruk, som nedlagts, och där man genom processerna ville återbörda till kronan en del hemman. Denna process gick sedan igenom instanserna upp till högsta domstolen, och i den processen var det sålunda fråga om att frånvinna bolaget själva denna allmänning, på den grund att kopparverket nedlagts. Processen slutade med att högsta domstolen år 1908 underkände kronans talan, och i motiven återropades för övrigt Kungl. Maj:ts beslut av 1879 om skatteköpsrätten. Genom Kungl. Maj:ts beslut 1879 och högsta domstolens utslag 1908 anser jag att den rätt, som den enskilda personen, i detta fall Nävekarvans bruk, förvärvat, också är bestående, och jag ingår som sagt därvidlag icke på spörsmålet, huruvida verkliga Kungl. Maj:ts beslut i statsrådet 1879 skulle på något vis kunna anses stå i strid med en grundlagsparagraf.

Sedan väl sålunda skatteköpsrätten och bolagets rätt till själva marken har, enligt min mening, avgjorts, återstår frågan om skatteköpeskillings belopp, och det är den frågan, som alljämt är föremål för process. Skatteköpeskillings belopp ansåg kammarkollegium till en början böra bestämmas till sex gånger den ränta, som skulle utgå från de hemman, varom skattläggning var fråga. Första beslutet fattades, vill jag minnas, 1909, och på det beslutet följde, att bolaget nedsatte i vederbörligt ränteri ett belopp, som motsvarade sex gånger räntebeloppet. Det gick icke till mer, jämte en avgift till Vadstena krigsmanshuskassa, än 575 kronor ungefär. När så bolaget med bevis om nedsättande av detta belopp kom till kammarkollegium och begärde skatteköpsbrev, kom kammarkollegium till en annan mening och förklarade, att dess föregående beslut icke fick tolkas så, som bolaget gjort, utan, under åberopande av en kungl. förordning av 1723 och ett kungl. brev av 1754 förordnade kammarkollegium, att det skulle ske en värdering av allmanningen och att det värde, som på detta sätt astadkoms, skulle bli skatteköpeskillingsbeloppet. Detta beslut överklagade bolaget hos regeringsrätten — det var ju ett administrativt mål — men regeringsrätten godkände kammarkollegiums sista beslut, alltså underkände bolagets talan. Efter detta har en värdering påbörjats, det var 1912, genom Konungens befallningshavandes i Södermanlands län åtgärder, men den har icke avslutats, d. v. s. värderingsmännen ha nog verkställt värdering av de skilda ägoslagen, skogen och byggnaderna, men förrättningen har som sagt icke avslutats, och det beror därpå, att nu mellankom en annan process. Bolaget stämde nämligen kronan till domstol och ville ha upphävt de administrativa myndigheternas beslut om att köpeskillingen skulle bestämmas efter värdering, och ville ha genom domstols beslut skatteköpeskillingen bestämd till 575 kronor. Den processen vann bolaget i häradsrätten. Över det beslutet klagade kronan, och hovrätten sade, att en sådan fråga som denna hörde icke till domstols behandling, utan var de administrativa myndigheternas sak att avgöra, och den var sålunda avgjord genom regeringsrättens beslut om skatteköpeskillings bestämmande efter värdering. Över detta hovrättens beslut har sedermera bolaget fört talan hos högsta domstolen, och i högsta domstolen vilar målet nu. Vid den värdering — det kan jag förutskicka — som 1912 påbörjades och i visst avseende kan anses avslutad, därigenom att allting verkligen värderades, kommo värderingsmännen till ett värde av ungefär 600,000 kronor eller något mera, beroende på det avseende, som man vill sätta på de avdrag, som man samtidigt ville medgiva bolaget.

När det hade kommit så långt, att det legat i den sista processen i högsta domstolen någon tid, kom bolaget in till Kungl. Maj:t med förslag till förlikning och föreslog, att det skulle få köpa hela allmanningen för 150,000 kronor. Den frågan remitterades till kammarkollegium och domänstyrelsen. Kammarkollegium hörde sin advokatfiskal, som avstyrkte beloppet, och kammarkolle-

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmanning m. m.
(Forts.)

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

gium och domänstyrelsen avstyrkte likaledes bolagets framställning, men gingo själva till en värdering och stannade vid den värdering, som ägt rum 1912 på själva platsen, enligt vilken allmanningen kunde beräknas till ungefär 584,000 kronor efter ett visst avdrag, som jag strax skall komma till. Ämbetsverken, som således hade avstyrkt bolagets framställning att få köpa det hela för 150,000 kronor, ansågo, att en lämplig förlikning kunde ingås på grundvalen av hälftindelning och föreslogo, att kronan skulle sälja det hela för hälften av 584,000 kronor eller 292,000 kronor.

Så låg frågan, när jag tillträdde finansministerposten. När jag då såg igenom handlingarna, så tycktes det mig, som om köpeskillingen vore väl knappt tillmätt, och jag satte mig då i förbindelse med vederbörande aktieägares huvudman. Det är så, att Nävekvärns bruks aktier ha under ett års tid skiftat ägare två gånger, och de ha sista gången hamnat hos en trävarufirma, ett aktiebolag i Norrköping. Det var verkställande direktören i detta bolag, som jag tillkallade jämte hans advokat, och jag fick då av dem höra deras syn på saken.

Det belopp, samtill ämbetsverken hade kommit beträffande värdering av allmanningen var, som jag nämnde 584,000 kronor. Rätteligen var det emellertid något mer. Det var 611,000 kronor, men ämbetsverken hade från detta belopp avdragit det kapitaliserade värdet på den grundränta, vilken skulle ha utgått, om det under tidigare förhållanden hade skatteköpts. Det är på grund av en motivering, som jag icke skall trötta med att nämna.

När förhandlingarna började mellan vederbörande aktieägare och mig, framställdes ju åtskilliga anspråk på avdrag från den köpeskillning, som kunde preliminärt av mig ha framställts. Jag fann det då lämpligt att få saken klarad genom att själv giva förslag till anbud, och jag stannade då vid det belopp, som ämbetsverken hade värderat allmanningen till eller 584,000 kronor, alltså med det avdrag, som kammarkollegium här hade föreslagit. Jag stannar något vid detta avdrag, därför att utskottet och ävenledes reservanterna äro på sätt och vis i missförstånd, så till vida att de ha ingått i en kritik av det avdrag om 26,000 kronor samtill den kapitaliserade skatteräntan skulle uppgå. De ha ingått i kritik över det avdraget, men för min del har jag, när skatteköpeskillingen skulle bestämmas, icke ingått i någon kritik av det utan i stället nämnt en summa, som förlikningsvis skulle bestämmas och som kunde bli föremål för en överenskommelse mellan bolaget och kronan.

Nu har naturligtvis kronan allt intresse av att torparna och i allmänhet de föregående innehavare, som finnas på jorden, vare sig den tillhör kronan eller kronan eljest kan ha något att däröver bestämma, kunna förvärva sin jord och bli sina egna. Det var ju givet, att bland alla de frågor, som diskuterades mellan mig och vederbörande representanter för aktieägarna, även var upptagen till behandling frågan om torparna. Behandlingen av den frågan, resulterade i det, att Nävekvärns bruk icke ville att

dessa torp skulle få undantagas, och detta just på den grund, som helt nyss anförts, nämligen att torpen ligga så spridda i komplexet — jag skall icke säga, att de äro så mycket spridda i denna allmänning, ty den är själv så mycket spridd i hela Nävekvärnsbrukskomplexet — att de ur ren brukningssynpunkt icke ansågo sig kunna gå med på det.

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

Då var det enda, som från min sida fordrades, så mycket som ämbetsverken krävt, nämligen att tre nyttjanderättsinnehavare av torp, som innehaft dem under flera generationer, skulle tillförsäkras livstids besittningsrätt.

Nu säges det, att kronan genom att förfara på detta vis skulle, såsom jag såg det rubriceras i en tidning, »sälja bort människorna». Det är ju en missuppfattning härvidlag — fränsett överdriften i det mycket bildrika språket — att kronan skulle ha någon rätt att bestämma över jordtorpen. Som jag nämnde, ansåg jag mig kunna utan vidare utgå ifrån, att skatteköpsrätten tillhör bolaget. Om således här Kungl. Maj:ts eller utskottets förslag avslås, så betyder det icke alls, att torparna få det bättre. Men de tre torpare, som genom Kungl. Maj:ts förslag tillförsäkrats en bättre ställning, få det sämre, ty då fortfar ju denna process, som endast kan giva till resultat, antingen att bolaget får köpa egendomen för 575 kronor eller att köpesumman bestämmas genom värdering, men utan att därvidlag domstolen eller värderingsnämnden kan taga någon som helst befattning med villkoren för brukarnas rätt.

Jag har för min del trott det, att kronan i det läge, vari hela processen här befinner sig, skulle göra sig själv den bästa tjänsten genom att antaga ett förlikningsanbud, där det dock bjudes hela det belopp, vartill allmänningen värderades 1912. Man kan ju icke nu ens gissa sig till, när processen är slut, och ännu mindre gissa sig till det värde, skogen har vid processens avslutande.

Vi måste ju erkänna, att skogen möjligen kunde från kronans sida ha skötts på ett rationellare sätt, än som faktiskt har ägt rum. Men sådan skogen nu är, så är den ytterst illa medfaren. Jag har satt mig i förbindelse med domänstyrelsen, som förklarar, att så snart de få folk tillräckligt disponibelt från andra angelägnare göromål, så skola de genast sätta i gång med att utarbete en särskild plan för vården av den här skogen. Men under tiden misstänker jag dels — och det har jag fått bestyrkt — att skogen får ännu sämre och dels att kronan blir utan den ränta på skogens värde, som dock köpeskillingen skulle lämna, om den kontant inbetalades, som nu är avsett den 2 januari 1918.

Jag anser mig på dessa skäl böra för min del tillstyrka, att kammaren ville antaga utskottets förslag.

Herr talmannen, som nu inträdde och övertog ledningen av kammarens förhandlingar, gav härpå ordet till

Herr Hage, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag vill först säga några ord till herr Nilsson i Linnås, som gjorde gällande,

Ang. skatte-
köpeskillingen
för hemman
å Tuna bergs-
lags allmän-
ning m. m.
(Forts.)

att det skulle vara mycket fördelaktigare för torparne, om denna sak nu avgöres. Och detta skulle särskilt bli fallet, tyckte herr Nilsson, beträffande dessa 30 torpare, som man ifrågasätter skulle komma under bolagsvälde genom försäljning. Jag kan inte förstå ett sådant resonemang. Jag kan icke tänka mig annat, än att dessa torparens ställning blir ännu sämre, genom att de komma under bolaget. Då är det säkerligen bättre för dem, om den nuvarande ställningen för dem får fortfara, även om man kan säga, att denna ej är så tillfredsställande.

Jag kan alltså icke föreställa mig annat än att det är fördelaktigt åtminstone från torparnas synpunkt, om saken får ordnas på annat sätt, än som här föreslagits från regeringen.

Jag vill här nämna även några andra orsaker, varför jag intager denna ståndpunkt. Det är konstaterat — och herr finansministern var visst inne på det spörsmålet — att riksdagen förut tagit ställning till denna fråga. Vid 1894 års riksdag förekom det en anmärkning mot denna sak i konstitutionsutskottet. Det var då representanten på Stockholmsbanken Adolf Hedin jämte en hel del andra konstitutionsutskottsledamöter vid dechargebetänkandets avgivande yttrade sig om denna sak och gjorde vissa påståenden angående detta beslut av år 1757, varom här är fråga. De yttrade vid det tillfället följande: »Vid det sålunda ådagalagda förhållande, att kopparverket under en lång följd av år icke kan anses hava 'drivits på bergsvis', och då all tillverkning numera helt och hållet upphört, lärer de för verkets understöd beviljade förmåner, enligt Kongl. bergskollegii beslut den 5 juli 1757, till staten återfallit, och frågan om åboskap för sökandena bort med hänsikt härtill prövats.

Vad sålunda förekommit ha vi ansett vara av beskaffenhet att böra för riksdagen anmälas.»

Här göres alltså i detta konstitutionsutlåtande 1894 ett bestämt påstående om att detta kopparverk icke bedrivit denna verksamhet på sådant sätt, att det berättigat till åtnjutande av den skatteköpsförmån, som det här är fråga om att giva verket.

Här talas i departementschefens utlåtande angående utslaget den 5 juni 1757 bland annat om dessa torpare, och han yttrar, att dessa höra tillsammans med egendomen. Jag vill då säga, att jag har i dag personligen varit uppe i riksarkivet och tittat på den handling, som åberopas i den kungl. propositionen. Såvitt jag kan se, är denna handling icke formulerad på sådant sätt, att det definitivt framgår, vad som säges i departementschefens utlåtande, där det står: »Genom utslag den 5 juli 1757 tillerkände bergskollegium delägarna i Tunabergs kopparverk i Södermanlands län, så länge det upprätthölles och på bergsvis dreves samt skogsunderstödet behövdes, nyttjanderätten till hela den allmänning, som — förutom en för Nävekvärns styckebruk avskild rekognitionsskog och vissa enskild person tillhöriga lägenheter — av ålder benämns Tuna bergslags allmänning, varunder även infattades viss vid gränsen till Östergötlands län belägen skogstrakt, ut därav tillika

med de därvarande oskattlagda torpen till kopparverkets drift och fortsättande sig betjäna, dock med rätt för de på allmänningen belägna skoglösa hemman och torp att därstädes efter utsyning erhålla skog till husbehov.» I denna version framställes saken så, som om det verkligen skulle stå någonting särskilt om alla dessa torp m. m. i denna handling från 1757. Men så vitt jag har kunnat finna, då jag just i dag har varit och tittat på handlingarna, och såvitt jag kan läsa rätt, så står det *icke direkt utsagt något om dessa påståenden, som göras av Kungl. Maj:t*, även om man möjligen skulle kunna ifrågasätta, att vad som säges i akten innebär ett uttalande härom. Alltså, i själva handlingen kan jag icke finna så bestämda uttalanden i denna fråga, som herr finansministern påstår här i sitt utlåtande.

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

Nu vill jag dessutom säga, att jag för min del har kommit till den uppfattningen, vilket jag också tillkännagivit genom ett särskilt tillägg till reservationen, att, när det beslöts år 1879 i denna sak, skedde det mot § 77 i regeringsformen, vilket för övrigt påvisats i motion av herr Lindhagen. Det står i nämnda paragraf tydligt och klart talat om, att, när det är fråga om förlänande och överlämnande av sådana egendomar, som det här är fråga om, skall riksdagen höras. Detta erkändes till och med från motståndarehåll av en person i jordbruksutskottet, som lät förstå, att denna förlänning skulle skett mot denna bestämmelse. Under dessa omständigheter och när hela saken ligger så outredd, tycker jag för min del, att man har all anledning att nu icke gå med på det yrkande, som här föreslagits av regeringen. Det är dock så, att här föreligger process om beloppet, det skatteköpeskillingsbelopp, som det är fråga om. Och, om det skulle komma ett utslag, som tillerkänner staten ett högre belopp än som kompromissvis här föreslagits, så skulle följderna bli, om vi nu fatta beslut enligt utskottsmajoritetens förslag, att vi här i riksdagen faktiskt gått och skänkt bort en del pengar till ett bolag, något som vi icke varit absolut piskade och tvungna till. Det är för övrigt mycket värdefulla skogar det här är fråga om, och det har ifrågasatts, att det skulle dragas kommunikationer genom dessa skogar och egendomar, som skulle göra, att de stiga oerhört i värde. Det riktiga är, att man låter saken gå till avgörande på annat sätt än som här föreslagits och att man därvidlag bör hålla även på att alla dessa torpare, som det kan bli fråga om, böra få komma med i utredningen, om det finnes möjlighet att åstadkomma en bättre ställning för dem, så att de ej komma under bolagsvälde. Det är visserligen sant, att med avseende å tre av dessa torpare har det konstaterats, att deras krav på att få behålla sin äganderätt kunna vara något starkare, därför att man kunnat följa deras stamtavla. Men även med avseende å de andra torpen har det dock kunnat konstateras, att deras tillvaro — även om torpen gått över från en släkt till en annan — går långt tillbaka i tiden och att torpen varit självständiga jordbruksenheter. Men nu vill man definitivt

Ang. skatte-
köpeskillingen
för hemman
å Tuna bergs-
lags allmän-
ning m. m.
(Forts.)

kasta dem i händerna på bolagsväsendet utan att försöka göra något däremot.

Jag har sålunda med ledning av vad jag här anfört kommit till den reservation, som jag avgivit. Men då det yrkande, som framställt av herr Lindhagen, innebär ungefär detsamma som min reservation, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till herr Lindhagens förslag.

Vidare anförde

Herr Johansson i Uppmälby. Herr talman, mina herrar! Den allmänning, som det här är fråga om, uppläts ju till Tunabergs kopparverk år 1757 med nyttjanderätt, på det villkoret, att den skulle vara till understöd för koppargruvan där. Bruket skulle ha nyttjanderätt till den, så länge kopparverket bedrevs på som det heter bergsvis. Redan tre år därefter kom kopparverket till samma ägare som Nävekvärn, och man kan säga, att det är lång tid, sedan någon egentlig brytning av koppar förekommit i Tunaberg, åtminstone var det före min tid. Arbetet har inskränkt sig till länsumpning av gruvan och någon försvarsbrytning, och det har man gjort just för att få behålla skogen. Jag vill icke på något sätt yttra mig om, hur det kan vara med äganderätten. Det har från flera talare, såväl herr finansministern som herr Nilsson i Linnäs, framhållits, hur man processat och krånglat i denna sak. Man finner i alla fall, att för bolaget är det värdefullt att komma i besittning av skogen. Det finner man genom att anbudet höjts för varje gång. År 1915 erbjöd sig Nävekvärns bruk betala 150,000 kronor. Det ansågs för litet, men sedan ville man giva 292,000 kronor, och när även det ansågs för litet, höjde man anbudet till 584,000 kronor; den summan är bolaget således nu villigt giva. Man måste fråga sig, hur stort värde det egentligen rör sig om. Den uppskattningssumma, man kom till år 1913, är nog för låg, och säkert är att med de nuvarande prisen på skog och jord kommer man betydligt över miljonen, som det är fråga om.

Som sagt, jag vill icke på något sätt yttra mig i fråga, om bolaget är ägare till egendomen, ty det pågår ju process därom. Men det är en annan sak. Jag vill först i parentes säga, att Tunabergs socken, som ligger vid Bråviken, är en ren bolagssocken. Vi ha sålunda bolagssocknar även i Södermanland. Det finnes där två självägande bönder, som vardera ha $\frac{1}{3}$ s mantal. Det skäl bolaget anföra för att det vill ge så mycket, som förlikningen innebär, är, att det vill ha uppgörelse till stånd så fort som möjligt, då bolaget eljest anser sig förhindrat att företaga en med rationell skogsvård förenlig avverkning. Ja, mina herrar, bolaget säger, att det skall bli en rationell vård av skogen. Den som varit på platsen och sett, hur det bedrevs skogsavverkning, medan skogen ägdes av Nävekvärn, får nog ett begrepp om vad bolaget menar med en rationellt ordnad skogsavverkning. Men förhållandet är det, att Nävekvärn icke längre är ägare av detta Koppar-

torp, som själva stamgården heter. Först såldes den till Nordiska kompaniet, och Nordiska kompaniet sålde den till ett bolag, som sitter inne med oerhörda ägor inom en stor del av socknen, Norrköpings exporthyvlertiaktiebolag, och det bolaget skulle komma att utöva skogsvården. Att det är brått att få göra det, finner man på sidan 21 i den kungl. propositionen, där det heter, att tillträdet skall ske den 2 januari 1918, men bolaget fordrar dessutom att redan dagen efter anbudets antagande få vidtagna förberedande arbeten, såsom trädfällning, märkning av träd etc. Jag har rest och gått igenom flera delar av skogen, och det är en gammal urskog med kraftigt timmer på de flesta platser, och jag är säker på att bolaget skall göra en stor förtjänst på avverkningen av skogen, som ligger vid Bråvikens stränder.

Jag tycker, att andra kammaren icke gärna kan vara med om att man skall sälja bort kronans skogar, även om det skall gå förlikningsvis, åt ett skogsjobbarebolag, och sedan kanske en vacker dag få köpa igen kalmarken och bilda nya kronomarker. Redan av det skälet kan man icke gå med på detta.

Men det är ett annat skäl, som gör, att jag icke kan gå med på det. Det har upplysts, att på Tunabergs allmänning finnes det 34 torpare, och av dessa skall det vara endast tre, som skulle komma i fråga att få sitta kvar odrivna. Man säger i den kungl. propositionen och det har sagts här också, att torparna ha inga som helst rättsliga anspråk i det avseendet. Ja, mina herrar, den satsen är för torpare på kronans för detta skogar ingen ny sats. Det är omöjligt för dessa arma människor att göra sina anspråk gällande. De avvisas i ämbetsverken med det ordet, att de ha inga rättsliga anspråk. Men när det gäller bolagen och deras anspråk, går det mycket bra att leta fram rättsliga anspråk, och man har fastslagit, att bolagen ha rätten på sin sida och kronan i de flesta fall ingen rätt alls. Och därför har det gått så sorgligt som det gjort i många fall, då kronan processat med bolag. Nu säger bolaget självt, att torpen gör det anspråk på. Jag vill fästa uppmärksamheten på att 21 av dessa torpare funnos före 1757, när allmänningen uppläts, och många av dessa torp ha varit i samma ägares hand i flera mansåldrar, 5 av dessa torps innehavare eller deras förfäder ha haft sina torp över 50 år, 4 över 20 och 3 över 10 år o. s. v. Jag tycker, att Kungl. Maj:t borde ha tagit större hänsyn till dessa torpare, då det var fråga om uppgörelse med bolaget, och att man icke skall, såsom på 1700-talet, då man skänkte bort kronans mark till bruk, skänka bort torparna med. Herr finansministern ondgjorde sig över, att man sagt, att man skulle sälja torparna. Ja, de ha ju rätt att flytta därifrån, men jag vill säga, att torparna ha blivit mycket bekymrade, icke så mycket under den gamla tiden, då Nävekvarns bruk ägde egendomen, men desto mera nu, då de veta, att de kommit i händerna på ett bolag, vars huvuduppgift är att skövla skogen. Herr Nilsson i Linnäs trodde, att torparna skulle kanske få det bättre sedan, men den uppfattningen ha icke torparna. Jag var där i höstas

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

(Forts.)

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

(Forts.)

och jag talade med åtskilliga av dem, och alla sade de, att nog har det gått an, så länge vi haft med Nävekvärns bruk att göra, men nu, när vi få med ett skogsbolag i Norrköping att göra, blir det naturligtvis mycket sämre för oss.

Det synes mig därför, som om det skulle vara kronans skyldighet att bättre söka tillvarata dessa torparens ställning, och är det så, att frågan än en gång kommer till riksdagen och det blir fråga om försäljning av dessa skogar, vill jag vädja till regeringen att söka om möjligt undantaga dessa torpare och låta dem få köpa sina torp. Det är det de önska. Det är 14 av dem, som uttalat önskan att få köpa sina torp. Det skulle kanske även ur annan synpunkt vara fördelaktigt, ty som jag nämnde finns det icke mer än två självägande bönder i socknen. Alla övriga höra under bolaget, och dessa ha räknat sig i stort sett som självägande. De ha haft låga arrenden. Nu under processen är det hälftenbruk mellan kronan och bolaget.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag vädjar till kammaren att i frågans nuvarande läge icke gå med på utskottets hemställan utan bifalla reservationen med det tillägg, som gjorts av herr Lindhagen, vartill jag ber att få yrka bifall.

I detta yttrande, under vilket herr vice talmannen åter övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Olsson* i Ramsta, *Berg* i Katrinholm och *Modig*.

Herr Lindhagen: Såsom den siste talaren så riktigt anmärkte, är det så, att när det gäller att skydda torparnas rätt, finns det aldrig någon rätt till hands, men när bolagen göra någon befogenhet gällande, är man på det klara med, att de hava rätt. Sålunda uttalade också herr finansministern, att han för sin del tyckte, att det var självklart, att bolagets skatteköpsrätt var fastslagen. Var har herr finansministern fått ett sådant påstående ifrån? Här gäller det att undersöka detta nya uppslag för att verkligen skydda torparnas rätt och skogens bestånd till det yttersta, och att icke på så lösa boliner i ett skogsbolags hand utan hänsyn kasta både människor och egendom. Nu har genom herr Hages upplysning, att det ursprungliga donationsbrevet icke donerat torpen på det sätt, som Kungl. Maj:ts proposition angiver, givits en ny förhoppning för torparna. Den bör också undersökas.

Vidare vill jag fastslå, att det framgick av finansministerns anförande, att hans utredning, liksom ämbetsverkens utredningar, grundar sig på ett förbiseende. Det är nämligen så med 1908 års högsta domstols lotteridom, som avgjordes genom ordförandens utslagsröst, att då var det process om huruvida den till kopparverket för dess drifts skull donerade skogen skulle fortfarande få av kopparverket för ändamålet bibehållas. Då avgjordes saken av högsta domstolen med tre röster mot tre. Den sjunde ledamoten var händelsevis borta; han skulle eljest hava röstat för kronans rätt, efter vad det upplysts. Genom en ren slump, ordförandens utslagsröst,

kom skogen och torpen att på detta sätt fortfarande tillhöra kopparverket för dess drifts uppehållande. Det är den enda sak, som avgjorts. Alltså har kronan kvar äganderätten, och kopparverket har rättighet att på de gamla villkoren använda skogen men endast för uppehållande av driften och allt, som icke kan användas till detta, skall inflyta till Kungl. Maj:ts och kronans skogsmedelsfond jämlikt 1898 års förordning om förvaltningen av kronans till bergverken anslagna skogar. Sedan togo myndigheterna för givet, att då domen fallit på detta sätt i fråga om skogen, bolaget naturligtvis också hade skattelösensrätt, eftersom man fått den 1879. Här har emellertid ett nytt uppslag, upptaget även av kammarkollegium och ett enligt min mening fullkomligt riktigt sådant, nämligen att denna administrativa författning icke har någon laga giltighet. Därmed har frågan kommit i ett annat läge, på vilket också åtskilligt kan byggas för torparnas del. Det står i § 77 regeringsformen att, bland annat, kronans skogar och övriga kronans lägenheter »må Konungen icke utan riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt, kronan avhändas.» Detta står uttryckligen. Om ett konstitutionsutskott icke har sett upp här någon gång, grundar det icke någon juridisk rätt för bolaget, ty det är riksdagens direkta avgörande, som här faller utslaget. Om nu denna sak också blir undersökt och riksdagen blir i tillfälle att fatta beslut om densamma och helt enkelt förklarar, att riksdagen icke kan godkänna 1879 års olagliga upplåtelse av kronojord, så är saken därmed avgjord eller bör åtminstone vara avgjord, och detta få vi då först försöka lita till för att bevara både torparnas rätt och skogens bestånd till förmån för det allmänna.

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.
(Forts.)

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! I den redogörelse, som herr finansministern lämnade i föreliggande ärende, nämnde herr finansministern, att bolaget icke velat gå med på en uppgörelse på basis av, att torpen undantagas från försäljning. Jag vet icke, om det har gjorts något riktigt eller allvarligt försök i den vägen, men det förefaller ganska märkligt i betraktande av den uppfattning, som bolaget har om torpens värde att icke en uppgörelse kunnat komma till stånd. Det framgår nämligen här av den kungl. propositionen, att när bolaget ingick till Kungl. Maj:ts med förslag om uppgörelse, riktade bolaget diverse anmärkningar mot den värdering, som försiggått förut, och bolaget anmärkte därvid bland annat på, att torpen med deras byggnader blivit åsatta något värde. Då säger bolaget, att vid inköp av större skogsfastigheter upptoges därå belägna, spridda torp i regel icke till något värde, och att så syntes skäligen icke heller böra ske i detta fall. När bolaget har den uppfattningen, att torpen icke hava något värde, tycker jag, att det är märkvärdigt, att icke bolaget går med på en uppgörelse, byggd på den grunden, att torpen undantagas från försäljningen.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av att herr finansministern nämnde, att Kungl. Maj:ts beslut i statsrådet den 30 maj

Ang. skatte-
köpeskillingen
för hemman
å Tuna bergs-
lags allmän-
ning m. m.
(Forts.)

1879, varigenom bolaget tillerkänts rätt att efter föregången skattläggning skattelösa allmanningen, icke blivit föremål för någon anmärkning från konstitutionsutskottet. Det har redan anförts något om denna sak av den föregående talaren. Det är formellt riktigt, att detta Kungl. Maj:ts beslut i statsrådet icke föranledde till någon anmärkning, men det är dock så, att vid 1894 års riksdag var det en mycket stark minoritet inom konstitutionsutskottet — det var dåvarande ledamöterna av kammaren Johnson, Bengtsson, Gyllensvärd och Dahn och Adolf Hedin — som fann Kungl. Maj:ts beslut så märkligt, att man ville anmäla saken för riksdagen. Men man ville icke blott anmäla det märkliga, att Kungl. Maj:t medgivit bolaget rätt att skattelösa allmanningen, utan också, att torparna fått sin ansökan om åborätt avslagen. Det var nämligen så, att sedan Kungl. Maj:t medgivit bolaget rätt att skattelösa hemmanen, ingingo 17 stycken torpare till Konungens befallningshavande i Nyköpings' län med ansökan att bli inrymda å sina torplägenheter. En del av dem styrkte, att deras förfäder innehaft torpen ända sedan 1740-talet, en del kortare och en del längre tid, och somliga kunde till och med styrka, att de varit påförda skatt och kronotionde, erlagt utskylder och onera för torplägenheterna. De anhöllo nu att bli inrymda i sina torplägenheter, såsom det hette. Denna torparnas ansökan avslogs av Konungens befallningshavande, som fann den icke förtjäna avseende. Det anfördes besvär däröver, och kammarkollegium fann icke heller skäl att göra ändring i Konungens befallningshavandes utslag. Målet fullföljes sedan till Kungl. Maj:t, och i resolution den 30 juni 1893 fann Kungl. Maj:t icke skäl att göra ändring i kammarkollegii utslag, d. v. s. torparnas ansökan blev avslagen.

När meningarna i alla fall hava varit så delade, om huruvida myndigheterna och för övrigt även Kungl. Maj:t i dessa utslag hava följt de gällande bestämmelserna, tycker jag, att det icke är riktigt, att när en uppgörelse nu skall ske med bruksägarna, man skall lämna dessa torpare, vilkas rättsanspråk åtminstone få anses tvistiga, alldeles vind för våg. Nu är det visserligen riktigt, såsom herr finansministern säger, att torparna i grund och botten icke hava något att vinna, även om den process, som pågår mellan bolaget och kronan, skulle utfalla till kronans förmån, ty tvisten rör sig egentligen icke om huruvida bolaget skall hava rätt att skattelösa eller ej utan om efter vilken grund detta skall ske. Men torparna hava i alla händelser icke heller något att förlora, och jag kan icke tänka mig annat än att om det göres ett allvarligt försök från regeringens sida till uppgörelse på basis av att torparna skola medgivas rätt att friköpa sina torp, en sådan uppgörelse kan komma till stånd. Jag tvekar i alla fall icke att säga, att även om denna uppgörelse skulle bli mindre fördelaktig för statsverket än den nu föreslagna, kan det icke hjälpas, framför materiella värden står dock människors väl och ve.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Linders* instämde häruti.

Herr Hamilton: Jag uppkallades av herr finansministerns yttrande, att det säkerligen ur ren affärsmässig synpunkt kunde vara fördelaktigt för staten att gå med på den föreslagna förlikningen. Detta beror naturligtvis på vad resultat den, såsom jag förmodar, ännu icke avslutade värderingen slutligen kan komma till. Den preliminära förefaller mig emellertid märkvärdigt låg. Det bästa timret är upptaget till 5 kronor per kubikmeter och veden till 2 kronor samt ungs skogen intill 30 år till 55 kronor per hektar. Med det läge skogen har synes priset vara mycket lågt. Man skulle nog kunna komma upp till ett betydligt högre belopp. Men för närvarande kan man icke med säkerhet yttra sig därom.

Staten har emellertid ett annat intresse, nämligen att skydda torparna å denna allmänning, och jag förmenar, herr statsråd, att vid förlikningens uppgörande har man icke tagit den ringaste hänsyn till dem. Jag vill för min del åtminstone icke vara med om eller skänka min röst till att staten frivilligt överlämnar dessa torpare åt ett bolags godtycke — ty det gör staten genom föreliggande förslag. Sker det genom laga domstols beslut, då kan man icke hjälpa det, men frivilligt vill jag icke lämna min röst till förmån för en sådan åtgärd. Jag har emellertid en förhoppning om att en ny förlikning skall komma till stånd och därvid torparnas rätt bättre skyddas, än som nu skett.

Fördelaktigast vore naturligtvis, om allmänningen kunde komma i statens ägo. Herr finansministern har själv sagt, att ett trävarubolag har aktiemajoriteten i Näveksvarn, och det är antagligt, att detta trävarubolag har för avsikt att hugga ned skogen. Bäst vore om staten bleve ägare av denna skog, som lär vara en gammal vacker skog, så att den kommer under en ordentlig skogs-skötsel. Men huvudsaken är att torpen icke överlämnas utan villkor i händerna på bolaget. Andra kammaren har i allmänhet försökt att hjälpa torpare, och jag förmodar, att den i detta fall icke vill lämna dem utan skydd.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen med det tillägg som herr Lindhagen har gjort.

Herr Andersson i Knäppinge: Herr talman, mina herrar! I denna fråga synes huvudsaken vara den, att man vill hjälpa torparna, och jag får då säga, att jag kan vara lika stor vän till och vilja hjälpa de mindre i samhället som många andra. Men då jag varit med om att i utskottet behandla denna fråga, så har jag verkligen blivit övertygad om att vi här stå handfallna inför omständigheter som göra, att man icke på den väg, som här föreslås av de siste talarna, kan komma till något resultat. Det har icke heller av de ärade talarna kunnat anföras något skäl. Icke ens herr Lindhagen såsom jurist har kunnat säga, att det är någon utsikt utan endast att det är en förhoppning. Jag erkänner hans livliga känslor för de små i samhället, men man får icke låta känslorna segra över förnuftet. I detta fall synes det mig, att vi fått en så klar bild framlagd över dessa förhållanden av herr finans-

Ang. skatte-
köpeskillingen
för hemman
å Tuna bergs-
lags allmän-
ning m. m.
(Forts.)

Ang. skatte-
köpeskillingen
för hemman
å Tuna bergs-
lags allmän-
ning m. m.
(Forts.)

ministern, att ingen som följt med hans utredande framställning skall kunna vara i tvivelsmål om hur det egentligen förhåller sig med denna sak. Jag för min del blev inom utskottet fullkomligt övertygad om, att man skulle handla här på det sätt som var både för staten och den enskilde bäst. Såsom saken ligger, så är det alldeles riktigt, att dessa torpare med all sannolikhet icke kunna hjälpas till något bättre, genom att man går på reservanternas förslag, om vi se saken praktiskt.

Jag kan icke som herr Johansson i Uppmälby åberopa mig på att jag varit i parken och sett den, men av de utredande handlingar som framkommit i utskottet kunde man få klart för sig, att man icke kunde få köpare till denna park, om icke alla dessa torp, som ligga spridda här och där i parken, också ginge med i köpet.

Således gällde det här att pröva, om vi ville, att staten verkligen skulle ingå på denna förlikning, att staten skulle komma i åtnjutande av de tillgångar som här verkligen finnas och icke förlora ansevliga summor, vilket det annars är all utsikt till att staten skall göra, ty det är tydligt, att bolaget i detta fall kommer att vinna den process som pågår. Genom den uppgörelse som staten nu kan träffa skulle staten vinna en avsevärd fördel och förtjänst, såvitt man kan se, och på samma gång skulle åtminstone de tre torpare som suttit längst hava förhoppning om att bliva självständiga. Dessa torp äro också belägna på sådana ställen i denna allmänning, att de utan skada för allmänningen skulle kunna avskiljas. Det är denna uppfattning som jag verkligen kunnat få genom att noga reflektera över hur man borde ställa sig för att åstadkomma det bästa resultatet. Och då, som förut sagts, icke något står att vinna i avseende å en bättre ställning åt dessa torpare, som det nu är fråga om, annat än genom en uppgörelse nu utan allt endast att förlora såväl för torparna som staten, så kan jag för min del icke finna annat, än att det är klokast och förnuftigast att här resonera praktiskt och rättvist och icke låta känslorna härska över förståndet, utan att man tar det som kan fås för att ej förlora någonting.

Av dessa skäl är det som jag på det livligaste instämmer i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman, mina herrar! Då jag väckte motion i samband med den föreliggande kungl. propositionen, så tog jag uteslutande sikte på att kunna skydda de torpare som finnas på allmänningen. Jag ansåg nämligen, att då man går att försälja den sista rekognitionsskog som antagligen står att få köpa, man icke finge göra sig skyldig till samma sorgliga godtycke gentemot torparna som ägt rum vid alla tidigare skedda försäljningar av våra rekognitionsskogar.

Jag skall icke här, då debatten pågått så länge, upprepa alla de skäl som redan äro angivna i motionen och reservationen och som även omnämnts av föregående talare här, som tala för att, när vi skola försälja denna rekognitionsskog, man bör tillse att

skydda torparne, utan jag vill blott därutöver tillägga, att den fördelen förefinnes ifråga om dessa torp, att de äro till sina gränser avrösade såväl i fråga om inägor som skogsmark, vilket i betydlig grad underlättar, att dessa torp kunna frigöras från rekognitionsskogen vid eventuell försäljning till bolaget.

Nu har här blivit anmärkt av åtskilliga talare och även av herr finansministern, att dessa torpare skulle vara i så sorglig belägenhet under den tid som processen ytterligare skulle komma att pågå. Jag för min del anser, att om de varit i denna belägenhet hittills, så spelar det bra liten roll för dem, om de få befinna sig i detta osäkerhetstillstånd ännu ett år med hopp om förbättrad ställning, då denna fråga hunnit klarläggas. Jag tror icke att även om så skulle vara, att staten skulle förlora den pågående processen med bolaget, kronan är utan möjlighet att tillvarata torparnas intressen i någon mån. Redan nu utarrendera bolaget och kronan torpen gemensamt och dela arrendet sinsemellan. Det framgår härav att staten anser sig under nuvarande förhållanden åtminstone hava hälftenrätt till dessa torp, och staten bör begagna sig av denna rätt för att tillförsäkra torparna en mera tryggad ställning.

Herr Andersson i Knäppinge gjorde gällande såsom något alldeles säkert, att bolaget hade utsikt att vinna denna process. Det är ytterst vanskligt att uttala sig positivt i fråga om detta, men jag vill säga, att om bolaget skulle vara så säkert på att vinna processen, så skulle det antagligen icke hava gått med på det förlikningsanbud som här föreligger.

Jag skall icke upptaga kammarens tid längre, utan ber att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på avslag därå och bifall i stället till det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl av herr Isaksson, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteeringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 95, bifaller det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Ang. skatte-
köpeskillingen
för hemman
å Tuna bergs-
lags allmän-
ning m. m.
(Forts.)

Ang. skatteköpeskillingen för hemman å Tuna bergslags allmänning m. m.

(Forts.)

Omröstningen utföll med 111 ja mot 55 nej; och hade kammaren alltså, med avslag å utskottets hemställan, bifallit det av herr Lindhagen under överläggningen framställda yrkandet.

§ 3.

Vid föredragning härpå av bevillningsutskottets betänkande, nr 56, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående indragning av förste kontrollörsbefattningarna vid råsockerfabrikerna m. m. blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Om fortsatt tillämpning av lagen ang. vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.

Vidare föredrogs sammansatta bevillnings- och lagutskottets nr 2 utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 17 april 1916 angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.; och yttrade därvid:

Herr Palmstierna. Herr vice talman! När krigshandelslagen ånyo behandlas i kammaren, vill jag för min del uttala, att de anledningar till att ställa sig tveksam mot denna lags förnyande, som förelågo vid de föregående tillfällen, då vi behandlat lagen, nu bortfallit. Man kan diskutera, om denna lag numera på grund av händelsernas utveckling har samma betydelse, som man tillmätt densamma förut, men något skäl att motsätta sig lagens förnyelse föreligger icke, och detta så mycket mindre, som en av de viktigaste förutsättningarna för lagens antagande föreligger, den nämligen att man torde ha all anledning förutsätta, att samarbetet mellan regering och riksdag kommer att fortgå även efter den tid, då vi justerat budgeten här i riksdagen. Och jag tror, att man kan uttala sin förvissning därom, att de önskningsar, som kunna förefinnas inom denna kammares majoritet, komma att respekteras av vederbörande även inom regeringen. Jag har ansett mig böra säga dessa ord, innan vi fatta ett definitivt beslut om krigshandelslagen.

Härtill vill jag emellertid, herr vice talman, foga ännu ett uttalande. Jag är alldeles viss därom, att kammarens ledamöter erinra sig den ganska skarpa diskussion, som vi förde i kammaren förra gången. Det var då flera ledamöter från det sammansatta utskottet m. fl., som mot oss på vänstersidan riktade den förebråelsen: »Mina herrar, ni vill avslå denna lag», och som herr justitieministern sade: »Ni vill komma krigshandelslagen till livs, och därmed släpper ni loss spioneriet över landet». Nåväl, nu sitta några stycken av dessa ärade ledamöter från riksdagens båda kamrar i Kungl. Maj:ts regering och ha för sin del tillfälle att i praktiken utöva sin vilja att befria Sverige från det spioneriväsende, som florerar i detta land. Jag tror, att de händelser, som

vi bevittnat under senare tider, visa oss att spioneriet är en påtaglig fara, som det är av allra största vikt, att regeringen befrägar Sverige ifrån, detta nät av spioner, en organiserad, systematisk verksamhet, undersökningar, som ske delvis i förbindelse med svenska medborgare, som vi måste på allt sätt stävja, ty såsom det heter i lagen det är av »statens intresse påkallat».

Låt mig uttala några önskemål, som det är av en viss vikt att framställa. Dels bör man taga under övervägande, huruvida icke *skärpta straff* äro nödvändiga. Jag vill meddela, att samtidigt som vi stodo och diskuterade krigshandelslagen, hade jag tillåtit mig för min enskilda del att uppgöra ett förslag till ny lagstiftning i ämnet med väsentligt mera skärpta straff för *verkligt* spioneri än de, som finnas i den krigshandelslag, som vi nu ha att besluta om. Det är önskvärt att taga under övervägande, att icke ytterst skärpta strafflagsbestämmelser äro erforderliga. Men det kanske viktigare än detta är, att Kungl. Maj:t tillser, att det blir en *ordentlig polis kontroll*, att det blir sakförståndiga och insiktsfulla människor, icke den vanliga brottmålspolisen, icke detektiva polisen som icke begriper sig på de *här* sakerna, utan att det blir en specialiserad verksamhet, som tager ordentligt reda på spionerna och åstadkommer deras utvisning i de fall, då detta är av statens intressen påkallat. Jag vill även säga, att det vore önskvärt, om regeringen tillsäge, att det bleve *offentlighet* i den mån det är av intresse för staten — offentlighet i dessa saker, så att vi brännmärka och sätta vid skampålen de svenska män, som på något som helst sätt medverka till att vårt eget land och vårt näringsliv lider skada under denna tid.

Jag vill likaledes säga, att det tycks visa sig nu, att vi på senaste tiden — man tycker sig nästan ha förmärkt under de senaste dagarne — fått en ökad invasion av främlingar av ganska tvetydigt slag. I den mån man i Norge och även i Danmark skärper lagarna och de administrativa greppen av hela detta väsende, få vi hitflyttade allt fler och fler av dessa spioner. Ohyran kommer in i Sverige. Det är nödvändigt att se till, att icke Skandinavien beröres därav, så att man kan säga, att från Sverige bedrives en spioneriverksamhet till skada även för Danmark och Norge liksom för andra länder. I detta avseende är det önskvärt, att Kungl. Maj:t tillser, att det kan bli någon *administrativ samverkan* med Danmark och Norge i detta hänseende. Jag ser så väl herr civilministern som herr justitieministern närvarande, och då skall jag också för min del uttrycka en önskan, som jag tror vara mycket allmän, att regeringen ger klart besked, att den med fasthet vill inskrida mot detta spioneriväsende, som är en fara för oss, för våra sjömans liv, för vår handel och för rikets säkerhet.

Med herr Palmstierna förenade sig herr *Branting*.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Sydow: Då det ämne, som av herr Palmstierna berördes, faller inom mitt ämbetsområde, skall jag be att få yttra några ord.

Om fortsatt tillämpning av lagen ang. vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.

(Forts.)

Om fortsatt
tillämpning av
lagen ang.
vissa utfästelser rörande
införsel och
utförsel av
varor m. m.

(Forts.)

Jag ber då få meddela, att regeringen haft och har uppmärksamheten fäst på den trafik, den landskadliga trafik, som påtalats. Det ligger i sakens natur, att det möter stora svårigheter att erhålla bevis, även om man i det avseendet nöjer sig med ett minimum, beträffande sådana personer, som vilja låna sig till en dylik verksamhet. Jag vill emellertid säga, att det under årens lopp lyckats avslöja en del dylika personer, icke på det sättet att man kunnat ställa dem till ansvar enligt strafflagen — i det avseendet har bevisningen icke varit tillräcklig — men den har varit tillräcklig att obönhörligen utvisa sådana personer. Sådan utvisning har skett av utländska personer, tillhörande både den ena och den andra av de krigförande maktgrupperna.

Jag ber vidare få meddela, att i dessa dagar pågår en utredning, som jag hoppas skall lösa till resultat, och jag ber kammarerna vara övertygad därom, att regeringen, vilken lika skarpt som den föregående ärade talaren fördömer en sådan trafik, icke skall underlåta något för att komma den till livs.

Herr Pettersson i Södertälje: Jag tror att herr Palmstiernas erinran har varit ett ord sagt i rättan tid. Det finnes väl icke något svenskt sinne, som icke känt stark och ärlig harm över de sänkningar av våra fartyg och den närgångna uppmärksamhet från luftskepp som vi under sista tiden här varit utsatta för. Man har frågat sig: Är det inte nog snart, skola vi tåla vad som helst utan möjlighet att reagera med annat än protester? I detta avseende torde det uppslag, herr Palmstierna givit, vara värt att taga vara på. Så vanmäktiga äro vi i alla fall inte, att vi behöva tåla främmande spioners närgångna verksamhet inom våra gränser, vare sig nu dessa spioners verksamhet riktar sig mot vår egen sjöfart, våra egna sjömäns liv, eller den riktar sig mot våra grannar, särskilt mot våra skandinaviska grannar. Och jag tror, att vi alla, trots skillnaden i partier, äro ense därom att denna trafik måste vi söka håll ifrån oss.

Att nu i den här sena stunden av riksdagen åstadkomma någon ny lag i ämnet låter sig väl inte göra, men som redan herr Palmstierna har erinrat, har ju regeringen uti utvisningslagen ett medel att skicka över gränsen personer, vilkas verksamhet är farlig för statens intressen. Jag tror också, att vi alla äro tillfredsställda med det kraftiga svar som herr Palmstiernas erinran genast fick från herr civilministern, och jag menar, att den regering, som med nit och framgång inskrider mot de parasiter om vilka här är fråga, har grundade anspråk på vår stora tacksamhet.

Häruti instämde herr *Bengtsson* i Norup.

Herr Lindhagen: Jag instämmer till fullo i vad de föregående talarna sagt, men jag skulle be herr civilministern, att han inte i allt för stort nit låter det ena följa med det andra och gör vårt land till skådeplats för utvisningar av alla möjliga personer, utan

att man egentligen har någon anledning att kunna påstå, att de äro spioner eller dylikt. Ty det har visat sig ett ganska stort nit från polismyndigheternas sida att göra intrång på den rätt som oförvitliga utlänningar dock böra ha att besöka vårt land och vistas här, och jag hoppas, att dessa åtgärder helt och hållet måtte inskränkas till den verkliga spionverksamheten. Men för det ändamålet, herr talman, undrar jag, om inte regeringen direkt bör vända sig till de utländska regeringarna och säga ifrån: vi tolerera icke, att ni inom vårt land bedriva en sådan för oss skadlig verksamhet. Det är väl det rätta sättet att gå tillväga.

Om fortsatt tillämpning av lagen ang. vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.
(Forts.)

Det berättas emellertid — jag hoppas att det inte är med verkliga förhållandet överensstämmande — att man här börjat efter utländskt föredöme vid generalstabens införa någon inrättning, som skulle utöva spioneri i andra länder. Om detta verkligen är förhållandet, vet jag som sagt inte, men i så fall måste vi börja med att sopa rent för egen dörr och fullkomligt avskaffa en sådan olämplig, oriktig och onödig anstalt för att sedan med kraft kunna ägna oss åt att avvisa sådana obehöriga ingrepp i landets integritet, som ägt rum då ingen mindre än utländska regeringar tagit sig det orådet före att här inom våra gränser arrangeras sådana tilltag.

Herr Sommelius: Jag kan inte underlåta att till herr civilministern uttala min stora tacksamhet för hans löfte att söka göra allt, som kan göras, för att i någon mån begränsa den fara, som ett allt för länge florerande spioneri har inneburit för vår handel och vårt näringsliv. Den kolossala främlingslegion, som sökt sig hit till Sverige, har helt säkert allt för okontrollerat fått översvämma vårt land, och jag fruktar för att i denna mängd av främmande individer av okänd härkomst det finnes många, som ha gjort mycken skada för vårt land.

Jag ber att också få påpeka, att det kanske även är anledning att undersöka, huruvida icke främmande makters svenska konsulter utav rent oförstånd till sina respektive makter lämnat sådana uppgifter om svenska förhållanden, som kunnat skada vårt land. Jag tror, att i det fallet också kan finnas någonting att göra. Det är dock inte tillåtet för svenska medborgare, även om de äro konsulter för främmande länder, att lämna vilka upplysningar som helst om våra förhållanden.

Jag ber att få instämma med föregående talare om nödvändigheten att regeringen ser upp och sätter en gräns för de åtgärder, som vidtagas för att misstänkliggöra Sverige i utländska ögon och särskilt i syfte att skada vårt näringsliv.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Efter nu punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar blevo utskottets i nämnda utlåtande gjorda framställningar av kammaren bifallna.

§ 6.

I fråga om rätt till malm-brytning å ut-målet Valerius å Luossavaara malmfält.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till aktiebolaget Porjus' smältverk av rätt att inom utmålet Valerius å Luossavaara malmfält bryta viss mängd malm ävensom två i ämnet väckta motioner. Därvid yttrade:

Herr Eriks'son i Grängesberg: Herr talman! Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag kan icke uraktlåta, när denna fråga skall behandlas av kammaren, att yttra några ord om en sak, som står i mycket nära samband med vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Det är så, att det har bildats ett bolag som heter aktiebolaget Porjus smältverk och som har en liten anläggning vid Porjus, där man ämnar framställa kiseljärn. För detta ändamål skall detta bolag nu få bryta dessa 10,000 ton malm å Luossavaara malmfält. Nu har emellertid detta bolag gjort en annan framställning, som går ut på att det i Luossavaara skulle få bryta 50,000 ton malm arligen. Man tänker nämligen utvidga driften vid Porjus, så att det skulle bli en verklig malmsmältningsindustri där.

Det är med anledning av denna framställning jag skulle vilja yttra mig. Enligt vad som meddelats i dagspressen, har Jernkontoret till Kungl. Maj:t inlämnat en skrivelse i anledning av denna framställning, och den skrivelsen är synnerligen karakteristisk och egendomlig. Enligt tidningarna uttalar järnkontoret bland annat följande, att »en framställning i Lappland av fosforrent tackjärn med elektrisk kraft, levererad till lågt pris, skulle kunna för den svenska järnhanteringen i övrigt bli till synnerlig skada, därest icke detta tackjärn kan tillgodogöras av nämnda hantering för vidare förädling. Först och främst skulle eljest möjlighet uppstå att anordna en för hittillsvarande producenter av s. k. exporttackjärn mycket kännbar konkurrens». Järnkontoret har således å sina uppdragsgivares — de svenska järnbrukens — vägnar gått in till regeringen med en skrivelse, vari järnkontoret vill fullständigt göra ned malmsmältningen däruppe i Norrland. Och detta är ingen nyhet, det är en gammal historia. När jag deltog i statsutskottets fjärde avdelnings arbete i fjol och vi skulle behandla utvidgningen av Porjus kraftverk, fick jag en livlig känsla av att det plötsligt blev en omsvängning i åsikterna om denna sak, därför att järnkontoret var emot en malmsmältning däruppe vid Porjus. Och vad hade man för skäl härför? Jo, man hade det skälet, att den mellansvenska hyttindustrien därigenom skulle gå tillbaka. Man var rädd för att det kvalitetsjärn, som skulle komma att tillverkas däruppe av fosforren slig eller annan malm skulle komma ut på

världsmarknaden och där konkurrera med kvalitetsjärnet från Mellansverige.

Nå, nu kan det ju ligga någonting i detta — jag skall inte bestrida det — men jag vill peka på ett annat faktum, nämligen att det från Mellansverige sändes varenda dag tusentals ton fosforren slig till Tyskland, Österrike och andra länder för att där förädlas. Då måste man väl ändå säga sig, att om vi exportera stora mängder av fosforren järnmalm, varav det i utlandet kan framställas kvalitetsjärn, som kan konkurrera med vår egen tillverkning, så är väl detta för den mellansvenska järnhanteringen till lika stor skada, som det skulle vara att häruppe finge tillverkas blott några tiotusentals ton kvalitetsjärn, som sedan skulle kunna exporteras. Mig förefaller det, att om man är så öm för denna mellansvenska tillverkning av järn, bör man inte heller tillåta, att det årligen får gå hundratusentals ton fosforren malm från Sverige till utlandet, varav sedan tillverkas järn, som konkurrerar med det mellansvenska kvalitetsjärnet. Under sådana förhållanden är det klart, att det vore lika bra att tillverka detta här hemma.

Detta skäl får därför icke anses allt för bärande. Naturligtvis ha vi i mellersta Sverige en del små hyttor, som möjligen icke kunna bestå i konkurrensen, men det är ju ändå så, att det gamla måste försvinna före det nya, och man kan icke anse det vara lämpligt och rimligt att elektriska smältningsindustrin i Norrland skall hindras därför, att möjligen ett och annat bruk i Mellansverige icke kan uppträda i konkurrensen.

Sedan kommer Jernkontoret med en annan framställning, i det att Jernkontoret i denna sin skrivelse säger, att de mellansvenska järnbruken för den framtida konkurrensen måste få tillgång på elektrisk kraft från översta Norrland. Men vad ligger det för rim och reson i ett sådant betraktelsesätt? Skall det byggas kraftledningar från Porjus ned till Mellansverige, så att man här nere kan anordna elektrisk malmsmältning? Detta resonemang är alldeles ofattbart åtminstone förstår jag icke, hur man kan göra ett sådant påstående. Detta påstående har naturligtvis tillkommit för att motivera det avslag som järnkontoret framställt.

Vi ha en av Kungl. Maj:t tillsatt kommission, den s. k. malmfältskommissionen, som arbetat under en tre å fyra års tid. Nu har denna kommission, som har i uppdrag att undersöka möjligheterna för staten att använda sina malmfyndigheter i Norrland, enligt vad tidningarna i går hade att berätta, inkommit till Kungl. Maj:t med en framställning beträffande denna sak. Kommissionen utvecklar där skälen, varför den för sin del icke vill förorda elektrisk malmsmältning i Norrland, och kommissionens motivering är sådan, att densamma för den, som icke är initerad i frågan, verkligen låter synnerligen plausibel, den är rent av sådan, att en socialist som jag nästan tycker, att denna kommission börjat få rent förnuftiga tankar. Kommissionen säger där bland annat, att den icke vill vara med om att tillstyrka den ifrågasatta elektriska malmsmältningen, därför att kommissionen anses sig böra jämväl

I fråga om rätt till malmbrytning å utmälet Valerius å Luossavaara malmfält.

(Forts.)

I fråga om rätt till malmbrytning å utmälet Valerius å Luossavaara malmfält.

(Forts.)

undersöka, i vad mån staten bör själv som företagare utnyttja de särskilda förutsättningar för en järnförädlingsindustri, som ligga däri, att staten själv inom Norrbotten äger såväl malm som träkol, kraft- och transportmedel. Ett bifall till Porjus smältverks ansökan skulle komma att i förväg binda statens handlingsfrihet med avseende å nyttiggörande av statens tillgångar på malm, kraft och kol. Detta kan ej annat än menligt inverka på malmkommissionens utredning, men detta kan också komma att förrycka det framtida resultatet.» Detta är ju alldeles utmärkt sagt. Det innebär ju kort och gott, att man skall utreda, huruvida icke staten själv kan börja med en malmsmältningsindustri där uppe. Nu skulle jag tro på detta, om det icke vore så, att en av kommissionens ledamöter är överingenjören i järnkontoret och att även av andra förhållanden man får den uppfattningen, att kommissionen arbetar på att hindra all malmsmältningsindustri där uppe.

Kommissionen har anfört, att det skulle vara till skada för staten, om man skulle avstå 50,000 ton malm årligen från Luossavaara malmfält till det ifrågavarande bolaget. Det skulle bliva för låga avgifter o. s. v., säger man. Jag vill då erinra om, att just denna samma kommission har tillstyrkt, att icke blott 50,000, utan en sju gånger så stor kvantitet skulle årligen få brytas i Luossavaara för export från Sverige. Detta har malmkommissionen varit med om att förorda, och med hänsyn därtill kan jag nu icke finna det annat än synnerligen egendomligt, att den nu blivit så öm om statens ägodelar där uppe.

Jag har naturligtvis icke någon som helst anledning att uppträda till förmån för det nu ifrågavarande bolagets framställning. Det är mig alldeles egalt, om detta bolag får sin ansökan beviljad eller icke; därom har jag icke alls velat yttra mig, utan vad jag här velat bringa på tal är det motstånd, som från Jernkontorets och, jag tror mig även på goda grunder kunna säga, från malmkommissionens sida framkommit emot, att det skulle bli en verklig malmsmältningsindustri i Norrland. Det är emot den uppfattning, som sålunda gjorts gällande, som jag här velat reagera. Det går icke för sig, att vi fortsätta den politik, som hittills förts, att de malmer, som finnas i Norrland, alltjämt skola exporteras. Är det så, att det intresse, som nu förefinnes på detta område, skall få fortsätta att få sin vilja igenom, så blir följden den, att exporten kommer att fortgå i framtiden på samma sätt som nu, även sedan staten övertagit Kiruna stora malmfält. Det skulle dock tyckas vara ett verkligt samhällsintresse av få till stånd en rationell malmsmältning i Norrland där staten har egna malmer, vattenfall och skogar. Det går icke an, att malmerna däruppe alltjämt skola exporteras till andra länder för att där lämna arbete och bröd. Det är gent emot den uppfattning i motsatt riktning som kommit till uttryck i Jernkontorets framställning och som jag tycker mig finna även hos malmkommissionen, som jag för min del velat vid detta tillfälle på det bestämdaste protestera. Det är icke någon regeringsledamot nu närvarande, men jag hoppas

dock på det livligaste, att regeringen, skall taga de synpunkter jag framhållit i beaktande vid prövning av hithörande spörsmål. Därmed vill jag ingalunda säga, att ansökan från Porjus smältverk bör utan vidare bifallas; det är en sak, som jag icke kan pröva.

I fråga om rätt till malm-brytning å ut-målet Valerius å Luossavaara malmfält.

(Forts.)

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa än på bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Branting* och *Zetterstrand*.

Herr Lübeck: Tyvärr har jag icke varit i tillfälle att åhöra mer än sista delen, men det förefaller mig dock, som om frågan hade blivit något egendomligt utlagd av den siste ärade talaren. Jag har vid läsningen av utskottets utlåtande, tyckt mig finna, att utskottet uttryckt sig något dunkelt. Jag tror, att det skall vara ganska svårt att läsa ut meningen i den sista punkten i utskottets motivering, där det heter:» — men håller utskottet före, att därest Kungl. Maj:t skulle finna, att för ifrågavarande fyndigheters rationella utnyttjande ett sådant medgivande är erforderligt, Kungl. Maj:t icke skall underlåta att till riksdagen göra framställning i ämnet.» Jordbruksutskottet har säkerligen, när det avfattade motiveringen till sin hemställan uti denna fråga icke haft närmare kallelse om vad malmkommissionen anfört i ämnet, liksom icke heller om den framställning, som från Jernkontorets sida avgivits under någon av de sista dagarna. Jag är, herr vice talman, icke heller för min del beredd att nu uttala något slutligt omdöme, i vad mån de synpunkter, som malmkommissionen och Jernkontoret här gjort sig till tolkar för, äro berättigade, men så mycket synes mig dock klart, att man i detta fall måste taga ganska stor hänsyn till vår mellansvenska järnindustri. Och det är dess synpunkter, som särskilt kommit till synes, när Jernkontoret uttalat sina betänkligheter emot att anlägga en huvudsakligen för export avsedd tackjärnsindustri uppe i Norrbotten.

Samtidigt vill jag även för min del uttala de allra varmaste sympatier för, att en järnförädlingsindustri måtte komma till stånd uppe i här avsedda bygder, där ju staten har både malm, kraft och kol samlade i sin hand. Det är just denna synpunkt, som malmkommissionen, såvitt jag fattat dess framställning rätt, har velat hävda. Malmkommissionen gör ju gällande, att när staten uppe i Norrbotten själv disponerar såväl malm som kraft och kol, borde frågan om statens medverkan allsidigt övervägas, innan några vidare dispositioner vidtagas. Under sådana förhållande tror jag, att det vore mycket olyckligt, om riksdagen i förtid sökte bilda sig någon mening i saken, och det vore också ganska olyckligt, om riksdagen skulle avhända sig sin rätt att taga ställning till frågan, när malmkommissionens av Kungl. Maj:t begärda allsidiga utredning i saken en dag föreligger.

Det är sålunda, herr vice talman, min synpunkt, att det vore klokt, om riksdagen avvaktade den allsidiga, utredning som sålunda

I fråga om rätt till malm-brytning å ut-målet Valerius å Luossavaara malmfält. (Forts.)

skall av malmkommissionen verkställas, innan riksdagen tar ställning till denna fråga. Såsom jag här redan fäst uppmärksamheten på, har dock utskottet i sista punkten av motiveringen uttryckt sig något dunkelt rörande just denna sak. Jag har, herr vice talman, icke något yrkande att framställa.

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Söderberg: Herr talman: Då jag för flera år sedan väckte en motion i denna kammare, som avsåg, att man skulle i något större utsträckning än förut inom landet tillgodogöra sig de rika malmfyndigheter, som finnas uppe i Norrland, kan jag icke underlåta att här ge uttryck åt den känsla, som jag förnäm, när jag i dag läste uti tidningarna om Jernkontorets framställning rörande denna sak. Jag fick därvid samma uppfattning som herr Eriksson i Grängesberg, att det här var fråga om att lägga stenar i vägen för en utveckling i den riktning, som jag för min del anser vara den enda riktiga. När statsrevisorerna i höstas voro uppe i Norrland och togo del av de utvecklingsmöjligheter, som förefinnas uppe vid Porjus för en sådan anordning, varom här är fråga, var det icke mer än en mening därom, att man verkligen borde utnyttja de rika kraftkällor, som vi ha där uppe, Jag tror därför, att vi icke böra låta denna fråga gå så hastigt förbi, utan att man här också bör ge uttryck åt den uppfattning, som man har i densamma. Jag kan lika litet som de båda föregående talarna här peka på några särskilda riktlinjer, som Kungl. Maj:t bör följa i detta fall, men jag vill säga, att enligt vad jag tror, är det en ute i landet och särskilt i norra Sverige mycket utbredd uppfattning, att det vore lyckligt, om man kunde börja att förädla vår malm inom landet och sätta i gång en sådan järntillverkning, som man här talat om, så att icke för framtiden all malm skulle utan vidare exporteras ut ur landet.

Jag har, herr talman, velat ge uttryck åt denna uppfattning och har intet annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Det var därför att herr Lübeck icke hade tillfälle höra hela mitt anförande, som han här yttrat sig så, som han gjorde. Vad jag här yttrat mig om, var ju endast de framställningar, som i detta ämne avgivits av Jernkontoret och malmkommissionen, och jag vill icke att mitt anförande skall tolkas därhän, att jag icke skulle vilja framgång för de mellansvenska järnbruken. Det är så långt därifrån, att jag tvärtom anser, att det är av ett stort intresse, att dessa fortfarande kunna äga bestånd. Det är icke tu tal om den saken. Men jag vill icke vara med om någon åtgärd, som kan

innebära, att den elektriska järnsmältningsindustrien i Norrland, som vi tro på, skall fullständigt förkvävas.

I fråga om rätt till malmbrytning å utmälet Valerius å Luossavaara malmfält.

(Forts.)

Nu tror jag för min del, att de olika meningar, som här kommit till synes, icke äro så alldeles oförenliga. Jag anser det icke vara alls farligt för de mellansvenska bruken om uppe i Norrland kan tillverkas ett gott järn. Jag kan icke förstå annat, än att det skulle bli en alldeles utomordentlig produkt för de mellansvenska järnbruken att ytterligare förädla. Om jag skulle framlägga min egen syn på vår framtida utveckling på detta område, skulle jag vilja säga, att vi med de kraftkällor, som vi ha uti översta Norrlands älvar, och med tillgodogörande av den skog, som staten där äger, i den mån denna nu räcker till, och med de goda malmer, som där uppe stå till vårt förfogande, skulle kunna tillverka ett utmärkt gott järn, som sedan kunde sändas till Mellansverige för vidare förädling, och denna förädling skulle kunna drivas så långt, att vi kunde exportera maskiner och redskap i stället för som nu råmateriel.

Att såsom nu sker skicka i väg den oförädlade malmen över Narvik är ju icke någon sund politik, utan vad vi skola sträva efter är, som sagt, att kunna först smälta malmen uppe i i Norrland för att sedan låta den här i Mellansverige undergå en ytterligare förädling. Det är dessa synpunkter, som jag för min del velat hävda, då jag vänt mig emot Jernkontorets syn på denna sak. Jag kan även nämna, att jag erfarit, att meningen är att uppe vid Porjus icke blott smälta malm till exporttackjärn, utan att man även tänkt försöka att med detta smältverk förena ett stålraffineri. I vad mån detta kommer att lyckas, vet jag ju icke.

Jag vill säga att jag icke alls talat med tanke på att bereda Porjus smältverk någon fördel. Om Kungl. Maj:t bör bifalla det ifrågavarande bolagets ansökan eller icke, är en sak, som jag icke vill eller kan yttra mig om, som jag icke kan bedöma. Vad jag velat framhålla är, att det intresse, som kommit till synes i Jernkontorets framställning, tycks vara, att varje järnförädling i Norrland måtte hållas tillbaka. Och att detta är en riktning, som man icke får giva sitt stöd, utan tvärtom måste söka att så mycket som möjligt bekämpa. Det är vad jag här sagt och ingenting annat. Om jag blandat in malmkommissionen, så har det skett därför, att jag icke kan se på densamma med så välvilliga ögon, som ingenjör Lübeck gjort. Vore det icke så, att denna kommission för icke så länge sedan velat tillåta en export från Luossavaara å flera hundra tusen ton malm årligen, så skulle jag kunna förstå kommissionens resonemang, men när den nu velat vara med om något sådant, begriper jag icke de av kommissionen uttalade farhågorna med avseende å de 50,000 ton, varom här är fråga. Det kan ju hända, att kommissionen ivrar för en malmsmältning uppe i Norrland, men när i denna kommission sitter bland andra Jernkontorets överingenjör, har jag svårt för att tro på kommissionens intresse för den saken.

I fråga om rätt till malm-brytning å ut-målet Valerius å Luossavaara malmfält.
(Forts.)

Det var dessa synpunkter, som jag, herr talman, ville föra fram, och ingenting annat.

Herr Hamilton: Herr talman! Med anledning av herr Lübecks här gjorda uttalande, att en viss oklarhet skulle förefinnas i utskottets motivering, begärde jag ordet.

Jag kan för min del icke finna, att något fog föreligger för den av herr Lübeck sålunda gjorda anmärkningen. Utskottet säger här, att vad angår de i punkterna 2 och 3 av herr Asplunds och i punkt 2 av herr Hages motion framställda förslaget i fråga om rätt för Kungl. Maj:t att under vissa omständigheter intill utgången av år 1937 låta bryta malm från Luossavaara malmfält, håller utskottet före, att därest Kungl. Maj:t behöver den fullmakt, som omförmåles i dessa punkter, skall Kungl. Maj:t icke underlåta att till riksdagen göra framställning i ämnet. Detta förefaller mig alldeles tydligt och klart, och jag kan icke förstå, att herr Lübeck icke fattar vad här är meningen.

Herr Lübeck: Herr talman! Vad denna sista sak angår, kan jag endast framhålla, att när jag i dag på förmiddagen förhörde mig hos åtskilliga av jordbruksutskottets ärade ledamöter om meningen i det uttalande, som utskottet gjort i sista punkten av motiveringen, har jag fått ganska olika svar på, vad utskottets ledamöter själva inlade uti denna punkt. Det är verkligen ganska svårt att här finna den klarhet, som utskottets ärade ordförande för sin del ansåg ligga uti punkten.

Med anledning av vad herr Eriksson i Grängesberg senast yttrade vill jag säga, att jag av den sista delen av herr Erikssons anförande, som jag kom att åhöra, måhända drog något för vida slutsatser av vad han dessförinnan yttrat. Det är mig nu så mycket angenämare att kunna konstatera, att min uppfattning nog i stort sett närmar sig den, som herr Eriksson i Grängesberg nu gav uttryck åt. Även jag önskar ingenting hellre, än att man uppe i Norrbotten, där många förutsättningar äro så utomordentligt stora, må kunna driva förädling av järnmalm så långt som möjligt, att man sålunda måtte kunna undvika alltför stor export av råmalm. Men jag tror, att herr Eriksson i Grängesberg inlade en oriktig betydelse eller kanske snarare för arga avsikter i malmkommissionens och Jernkontorets yttranden rörande denna sak, ty så vitt jag kan förstå, gå dessa yttranden framför allt ut därpå, att man måtte erhålla de bästa möjliga garantier för att verkligen få till stånd en inhemsk förädling. Malmkommissionen och Jernkontoret ha således icke tagit så starkt avstånd, som herr Erikssons i Grängesberg anförande tydde på, från att man skulle få en malmförädling till stånd i Norrbotten. Men de ha velat ha fram en förädlingsindustri, som kommer hela den svenska järnindustrien till godo. Så vitt jag kan förstå, behöva de båda ståndpunkter, som här kommit till uttryck, icke stå i strid mot varandra. Skulle verkligen avsikten vara att exempelvis vid Porjus driva förädlingen

så långt som till stältillverkning, har ju det syfte, som såväl herr Eriksson i Grängesberg som jag avse, blivit uppnått i ganska stor omfattning, och säkerligen äro betänkligheterna då icke så stora, som de kanske skulle vara från bådars vår sida, om det endast gällde att tillverka tackjärn för export.

I fråga om rätt till malm-brytning å ut-målet Valerius å Luossavaara malmfält.

(Forts.)

Herr E. A. Nilson i Örebro: Då jag, herr talman, representerar en valkrets, där det finnes både järnverk och järngruvor, har jag ansett mig böra vid detta tillfälle ge uttryck åt de tankar, som jag hyser i förevarande fråga och som närmast sammanfalla med dem, vilka här under denna debatt uttalats av den förste ärade talaren.

Vad jag därjämte vill särskilt understryka är, att det synes mig, att malmkommissionen arbetar synnerligen långsamt. Den tillsattes år 1913, således för fyra år sedan, och dess resultat har ju hitintills icke varit synnerligen storartade. Det förefaller verkligen, som om malmkommissionen med den nppgift, den har, borde ha vinnlagt sig därom att komma till ett resultat åtskilligt snabbare, än vad nu varit fallet.

Att det är ur nationalekonomisk synpunkt fullständigt riktigt, att vi söka att inom landet förädla varorna i högre grad, än vad vi hitintills kunnat göra, kan ju ingen på sakliga grunder motsäga. Det kan ju icke vara annat än en fördel om vi skulle kunna komma därhän, att vi, i stället för att exportera så mycket järnmalm, som nu sker, kunde exportera samma kvantitet icke allenast i form av tackjärn och stål, utan i ännu mer förädlade varor. Men om man strävar därhän, bör man givetvis icke motsätta sig, att det exporteras en vara sådan som tackjärn, som är av halvfabrikats natur, under det att man icke har någon erinran att göra mot att malm, som ju är en råvara, exporteras i så hög grad som nu är fallet. Jag ber att få bestyrka det förhållande, som herr Eriksson i Grängesberg här erinrade om, nämligen att en ofantligt stor kvantitet av Mellansveriges allra bästa järnmalm går ut till andra länder i Europa. Det är ju alldeles påtagligt, att det skulle vara till en oändligt stor fördel för vår järnindustri, om denna malm kunde bevaras åt förädlingen inom landet.

Jag ber jämväl att få fästa uppmärksamheten därpå, att vi ha här på kammarens bord liggande ett statsutskottsutlåtande, vari hemställes, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts framställning därom, att Inlandsbanans felande länk måtte hopsmidas. Ett av de syften, som man därigenom vill ernå, är också det, att man därigenom skulle kunna tillgodogöra sig det mindrevärdiga skogsmaterial, som finnes i det övre av Norrland. Det förefaller mig då vara alldeles riktigt ur nationalekonomisk synpunkt, att man söker föra detta mindrevärdiga skogsmaterial tillsammans med den malm, som finnes där uppe och i förening med den elektriska energi, som kan alstras ur de norrländska älvarna, söka få till stånd en förädlingsindustri av de råvaror, som finnas där uppe.

I fråga om rätt till malmbrytning å utmälet Valerius å Luossavaara malmfält.

(Forts.)

Det går icke att motsätta sig en sådan utveckling av järnhanteringen.

Jag tror sålunda, att det vore mycket klokt av Jernkontoret, om det i sin allmänna järnpolitik även ville söka att i någon mån anlägga de vidare synpunkter på detta spörsmål, som man enligt min mening har rätt att vänta av ett järnkontor, att Jernkontoret alltså, med ett ord sagt, icke alltid ville så exklusivt anlägga mellansvensk järnindustrisynpunkt på detta spörsmål, utan se saken i stort, mera ur allmänsvensk och ur nationalekonomisk synpunkt.

Jag har ansett mig böra göra detta uttalande till kammarens protokoll.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget jordbruksutskottets utlåtande, nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län ävensom tre i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 14 april 1917 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 265, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen medgiva,

a) att

dels de å Kungsörs södra kungsladugård om $9\frac{7}{16}$ mantal i Kung Karls socken av Västmanlands län belägna Kungsörstorpen nr 17 a, 17 b, 18 a, 18 b, 19 a, 19 b, 20 a, 20 b, 21 a, 21 b, 77, 78 a, 78 b, 79 a, 79 b, 80 a, 80 b, 81, 82, 83 a, 83 b, 84, 85, 86 med 83 c, 87, 88, 89, 90 a, 90 b, 91 a, 91 b och 91 c samt de å Kungsörs norra kungsladugård om $11\frac{5}{32}$ mantal i Kungs Barkarö socken av nämnda län belägna Kungsörstorpen nr 3 och 4, även benämnda Ruttorpen nr 2 och 1 och betecknade å den i ärendet åberopade kartan över denna kungsladugård med T 28 och T 27,

dels lägenhetsområdena å södra kungsladugården T 34—T 39 och T 46,

dels ock de med T 1—T 7 samt T 23—T 26 betecknade lägenhetsområdena å norra kungsladugården

finge var för sig med i statsrådsprotokollet angivet område från egendomen upplåtas enligt gällande grunder för upplåtande av egenhemslägenheter från vissa kronoegendomar;

b) att den till Kungsörs södra kungsladugård hörande Stallmästarhagen finge med det av uppskattningsnämnden angivna område försäljas till Kungsörs köping mot köpeskilling, som på köpingens bekostnad bestämdes i den ordning, som gällande förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov stadgade,

med jakttagande därvid, att köpeskillingen ej understege 80,100 kronor, samt under villkor i övrigt att köpeskillingen vid tillträdet kontant inbetalades till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet och att köpingen ensam vidkändes de med områdets avskiljande samt med lagfart å fånet förenade kostnader.

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.
(Forts.)

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft tre inom riksdagen väckta till jordbruksutskottet hänvisade motioner nämligen

dels nr 150 i första kammaren av herr *Hult m. fl.* och nr 451 i andra kammaren av herr *Janson* i Kungsör *m. fl.*, lika lydande, vari hemstälts, att riksdagen ville besluta, att, vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 265 angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård, ytterligare följande lägenheter å Kungsörs södra kungsladugård finge var för sig upplåtas med det område, som angivits i det i Kungl. Maj:ts ovanberörda proposition intagna statsrådsprotokollet samt på enahanda grunder och villkor, som Kungl. Maj:t förslagit för upplåtande av i propositionen omnämnda lägenheter, nämligen:

Kungsörstorpen nr 6, 7 a—7 h, 8—16, 45, 50, 70, 71 a, 71 bc, 72 a, 72 b, 72 c och 73, backstugulägenheterna B 5, 6, 9—11, 13 a, 13 b, 13 c, 16, 20, 22, 34, 48, 49, 50 och 51;

dels ock nr 456 i andra kammaren av herr *Janson* i Kungsör, vari hemstälts att, vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition i vad den avsåge upplåtande av Stallmästarhagen till Kungsörs köping, den föreslagna bestämmelsen att köpeskillingen ej finge understiga 80,100 kronor måtte utgå.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) med avslag å herr Jansons i Kungsör i ämnet väckta motion nr 456 medgiva,

a) att

dels de å Kungsörs södra kungsladugård — — — lika med Kungl. Maj:t — — — från vissa kronoegendomar; och

b) att den till Kungsörs södra kungsladugård — — — lika med Kungl. Maj:t — — — fånet förenade kostnader; samt

2) i anledning av herr Hults m. fl. motion nr 150 och herr Jansons i Kungsör motion nr 451, anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa förnyad utredning rörande de i dessa motioner angivna lägenheter med beaktande av i utskottets utlåtande angivna synpunkter samt för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag rörande upplåtande av dessa lägenheter.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herr *Öberg*, som yrkat bifall till de i ämnet väckta motionerna; samt

av herr *Ingeström*.

Efter föredragning av punkten 1) yttrade:

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.
(Forts.)

Herr Janson i Kungsör: Herr talman, mina herrar! Såsom synes av utskottets utlåtande, har jag uti förevarande ärende väckt en motion, vari jag yrkat, att vid bifall till den kungl. propositionen i fråga om upplåtande av Stallmästarhagen till Kungsörs köping den föreslagna bestämmelsen, att köpeskillingen ej må understiga 80,100 kronor, måtte utgå. Jag hade tänkt mig, att det i stället skulle bliva expropriation, utan att någon minimisumma skulle nu nämnas.

Det förhåller sig så, att Kungsörs köping ansett, att den nu ifrågasatta köpesumman är alldeles för hög. Det område, Stallmästarhagen, varom här är fråga, ligger i närheten av köpingen och kan i framtiden bliva lämpligt till egnahemstomter, och köpingen har för den skull anhållit att få tillhandla sig detta område. Kungl. Maj:t har nu i sin proposition nr 265 medgivit detta, och denna Kungl. Maj:ts proposition har ju även av utskottet tillstyrkts.

Uti ifrågavarande proposition har Kungl. Maj:t föreslagit, »att den till Kungsörs södra kungsladugård hörande Stallmästarhagen må med det av uppskattningsnämnden angivna område försäljas till Kungsörs köping mot köpeskillning, som på köpingens bekostnad bestämmes i den ordning, som gällande förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov stadgar, med iakttagande därvid, att köpeskillingen ej må understiga 80,100 kronor». Det är med anledning av denna stipulering, som jag väckt förslag om, att den sista satsen skulle utgå. Köpingen behöver nämligen icke denna hage omedelbart, men man är endast rädd för, att den nu åter skall utarrenderas på 20 år, varigenom man anser sig bliva bunden en allt för lång tid framåt. Å andra sidan kan man visserligen framdeles behöva detta område, men man anser, att det skulle bli en alldeles för stor summa att förränta, därest man nu genast, ehuru man icke för närvarande har någon direkt nytta av området, skulle inköpa detsamma.

Jag ber att få meddela kammaren, att Kungsörs södra kungsladugårds arrendator ger 200 kronor i arrende för denna hage, som han använder till beteshage, och att intill detsamma gränsa åtskilliga lägenheter, vilka ge arrendatorn 126 dagsverken om året. Härtill kommer det bete, som han får på området. Det är alltså en mycket liten inkomst, som staten har av detsamma, mot vad staten skulle få, om den för ett rimligt pris sålde området åt köpingen.

Nu misstänker man emellertid, det har åtminstone sagts så, att köpingen vill ha detta område till att »jobba» med genom att där försälja tomter. Man anser därför, att det skulle vara bättre om staten fortfarande ägde området i fråga, då köpingen möjligen skulle missbruka sin äganderätt till detsamma. Jag skall upplysa om, att köpingen har tomter, som säljas för 10 öre kvadratmetern och som ligga närmare för egnahemsbyggare att begagna. Om köpingen nu skall köpa hagen och raka den ren från skog, skulle den få betala 24 öre kvadratmetern. Skulle vi gå in på

detta köp, tycka jag och köpingen, att det är staten, som jobbar upp tomtvärdena. Att man icke har kunnat gå in på att taga bort minimisumman, har väckt bestörtning i samhället, och jag ber få citera ett brev, som jag fått från en medlem av stadsfullmäktige. Han säger där: »Vad Stallmästarhagen angår, så är det, om riksdagen antager utskottets förslag, lika med att frågan är ur världen. Att Kungsör skall kunna betala det föreslagna beloppet tror väl ingen. Det har för övrigt ej heller så stor betydelse, om ett köp icke skulle komma till stånd. Bli området väl inkorporerat med Kungsör, är det oss likgiltigt, vem som är ägare, och skulle icke heller en inkorporering komma till stånd, ha vi ju, som du vet, ganska stora och obebyggda områden på flera håll. Det skall väl bli så, att domänintendenten får arrendera ut egendomen, så att kronan får sina modiga 200 kronor per år i arrende, vilket väl är klokare hushållning, än om den säljes för en mindre summa än den stipulerade.»

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

Jag skall också be att få meddela det, att skogen, som växer i hagen, har blivit värderad av en värderingsnämnd till 33,000 kronor och själva marken till 46,000 kronor. Nu har under denna vinter avverkats den bästa skogen. I den kungl. propositionen står det beskrivet, att denna hage är beväxt med »osedvanligt lång och vacker skog». Men det är att märka, att sedan det skrevs, har denna osedvanligt långa och vackra skog avverkats, och om den skog, som är kvar, kunna jordbruksutskottets ledamöter, som varit där och sett den, intyga, att den icke är »osedvanligt lång och vacker», utan den är kvistig ända till roten.

Sälunda skulle man visserligen få köpa hagen, men för detta höga pris. Det skulle bli mellan 11- och 1,200 kronor tunnlandet för den jord, som skulle upplåtas åt egnahemsbebyggarna, då skogen är alldeles borttagen; och vi anse, att det priset icke står i överensstämmelse med rättvisa och billighet. Nu har jag anklagats för att vara lokalpatriot, och man har i första kammaren framdragit det som skäl för avslag, att det var lokalpatriotism, som talade här. Jag ber få säga, att på samma gång som jag står på statens intresse, är det klart, att jag också representerar den ort jag är ifrån, och det skäms jag icke för. Jag tror, att det blir både till statens och ortens bästa, om man är rimlig i sina fordringar. Jag begär icke vad som begärdes av åtskilliga andra i förmiddags i en annan punkt, jag begär icke att få pruta. Där prutade man 100 procent i ett jordbruksutskottets utlåtande och fick det medgivet av kammaren. Man begärde också i ett annat utlåtande att få pruta, men det lyckades icke. Jag ber icke att få pruta, men jag begär en rättvis värdering av expropriationsnämnd utan att något minimipris på förhand bestämmes.

Jag ber, herr talman, att få yrka att i utskottets hemställan, på sidan 5 i mitten av första stycket orden: »med iakttagande därvid, att köpeskillingen ej må understiga 80,100 kronor» må utgå. Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan i punkt 1) med uteslutande av nyssberörda ord. Det är detsamma,

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.
(Forts.)

som yrkas i min motion nr 456 och som yrkas jämväl av herr Öberg i hans reservation.

Herr Linders: Herr talman! Motionären har ju redan givit kammaren del av sin uppfattning och visat på, att vad han begärt är något annat, än utskottet ansett sig kunna tillstyrka i punkt 1), där han vill ha bort det minimipris, som satts för värdering av Stallmästarhagen. Den andra punkten avser de 43 lägenheter, som han ytterligare motionerat om. Jag påpekar detta på grund av att motionären själv nämnt om båda dessa frågor.

När kammaren först har att avgöra det spörsmål, som beröres i punkt 1), ber jag herrarna att beträffande detta erinra sig, att det är en gammal praxis av Kungl. Maj:t och riksdagen, att vid försäljning av sådana områden, som det här är fråga om, fästa såsom villkor ett visst minimipris. Erfarenheten har lärt oss, att detta minimipris ofta nog också blir ett maximipris. Vid dessa värderingar kunna av värderingsmännen givetvis åtskilliga lokala och personliga hänsyn göras gällande, som statsmakterna å sin sida vilja förhindra, och därför har denna praxis utbildat sig, att man vill sätta ett minimipris redan vid fattandet av beslutet om försäljning. Så har skett även härvidlag.

Nu har motionären erinrat om, att detta minimipris är satt så högt, att köpingen icke skulle kunna köpa. Jag vet icke, om motionären i själva verket anser, att skogstaxeringen är för hög. Jag har talat vid sakkunniga, som besökt platsen och som icke ansett denna för hög. Däremot kan det givetvis diskuteras, om markens värde är satt för högt. Det är dock att märka, att man icke får göra den jämförelse, som motionären närmast gjort, d. v. s. att jämföra värdet med den avkastning, som staten under den tid, det nuvarande arrendet räcker, får in på Stallmästarhagen, utan man får taga hänsyn till, att denna egendom utgöres till stor del av ypperlig mark för villaområde, vackert och centralt belägen, och den blir det i ännu högre grad vid lösning av den järnvägsfråga, som nu föreligger, om nämligen järnväg kommer att gå in över området.

Jag finner sålunda icke skäl föreligga att nu stryka det minimipris, som satts, så mycket mindre som erfarenheten visat, att det varit nyttigt att sätta ett sådant minimipris. Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till det av herr Janson i Kungsör under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes av herr Janson i Kungsör, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställen i punkten 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 106, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Janson i Kungsör under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 111 ja mot 46 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställen.

Punkten 2) föredrogs nu; och begärdes ordet därvid av

Herr Janson i Kungsör, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag skulle varit nöjd med utskottets utlåtande i denna punkt, då det begärt en förnyad utredning i frågan, om man icke haft den bedrövliga erfarenheten, att föregående utredningar icke medfört något resultat. Det har varit och pågått utredningar i nio års tid för att komma dessa små lägenhetsinnehavare i Kungsör till hjälp, men alltid har, när frågan kommit in till riksdagen, det varit något formellt hinder i vägen. År 1914 begärdes av Kungl. Maj:t, att alla dessa 70 Kungsörstorpore och backstugugägar skulle få köpa sig fria. Detta medgavs av Kungl. Maj:t, som i proposition till riksdagen föreslog, att de skulle få denna rätt till visst pris, som beräknades efter deras dagsverkens värde. Men då avslogs denna Kungl. Maj:ts proposition, och det begärdes en ny utredning i vilken man ville att en ny värdering skulle komma till stånd.

Nu är förhållandet, att dessa små lägenheter äro av två olika slag. Det ena kallas Kungsörstorp, det andra backstugulägenheter. Beträffande det ena slaget, Kungsörstorpen, förordades av Kungl. Maj:t, att innehavarna skulle få köpa sig fria från dagsverksskyldigheten med den gamla beräkningsgrunden för dagsverkens värde. Innehavarna av de andra lägenheterna, backstugorna skulle få köpa sig fria på det sätt, att värdet beräknades efter areal. Nu har man insett det orättvisa i detta, och riksdagen har begärt en annan värdering, men domänintendenten och hans medhjälpare i nämnden ha även i denna proposition föreslagit samma sorts värdering som förut. Då uppstod fråga, huruvida man skulle nöja sig med detta, och ett möte utlystes, varvid skulle avgöras, huru man skulle ställa sig. Då kom man överens om, att då saken pågått så länge, utan att man kommit till något resultat, gå in på den orättvisa värderingen.

Jag skall be att få meddela, huru orättvis denna värdering är. En person, som har ett halft tunnland jord, får utgöra 22 dagsverken, å 2,25 pr dag under det att en annan person, som har

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

större jorddel och som ursprungligen har ackorderat sig till den får färre dagsverken för en mycket mindre summa. Men man skulle ändock nöja sig med detta, blott man bleve fri från dagsverksskyldigheten till *arrendatorn*.

Men nu har Kungl. Maj:t föreslagit på grund av domänintendentens tillstyrkande, att 43 av dessa lägenheter *icke* skulle bliva fria, och det har väckt allmän bestörtning i hela samhället att de fortfarande skulle bindas fast vid arrendatorn med dagsverken, när det 1914 yrkades, att de skulle bliva fria. Och det är därför, som herrar Hult, Stårner och Pers i första kammaren och jag med bänkkamrater i den andra väckt motion om att man borde lämna alla formaliteter och låta innehavarna av dessa lägenheter köpa sig fria från dagsverksskyldigheten. Det är att märka att denna dagsverksskyldighet blev beslutad 1811 och sålunda är något föråldrad.

Nu vill jag säga, att man gärna vill till staten betala kontributioner och avgälder, men man vill icke på några villkor vara bunden vid arrendatorn. År 1914 bestämdes, att denna sak skulle vara uppgjord till den 14 mars 1918, men så kommer naturligtvis icke att ske om det blir en ny utredning; då dröjer det kanske ytterligare en hel del år. Och för mången gammal lägenhetsinnehavare kommer nog att gälla det gamla ordspråket: »medan gräset gror, dör kon». Det finnes fattiga besittare, som skulle kunna lösa sig från dagsverksskyldigheten genom att lämna lösepenning, men som icke kunna utgöra dagsverken. Deras blickar äro nu riktade på riksdagen. Från sina kojor undra de, om riksdagen icke har hjärta att lösa dem från denna skyldighet, så att de bliva fria.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till min motion och avslag å utskottets hemställan i punkt 2).

Jag skall dock be att få tillägga en sak, innan jag slutar. Man har invänt, att köpingen skulle kunna ha något att invända mot detta förslag, därför att förslag till stadsplan blivit utarbetad och ligger hos Kungl. Maj:t. Man har trott, att köpingen skulle känna sig besvärad av att dessa personer skulle komma att känna sig som sina egna. Jag kan då meddela, att jag fått ett intyg från köpingens fullmäktige, som är av följande lydelse:

»Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 265, angående upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård i Västmanlands län och det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, vari ett yttrande av fullmäktige för Kungsörs köping återfinnes, beslöto fullmäktige på förekommen anledning precisera detta sitt yttrande så, att det endast avser regleringen av de obebbyggda delarna av området; beträffande de bebyggda delarna däremot ansluta sig fullmäktige till den i ärendet väckta motionen nr 451 och tillstyrka, att de där nämnda lägenheterna måtte var för sig upplåtas med det område, som angives i nämnda statsrådsprotokoll.»

Det är emellertid förvånande, att man söker lägga stenar i

vägen för köpingen och enskilda, då de vilja komma till rätta med dessa förhållanden, och jag anser det icke farligt att säga, att det tydligt märkes, att det är helt andra intressen än statsintressen, som ligga bakom dessa strävanden från både det ena och det andra hållet.

Jag ber därför, då jag tror, att det både för statens och enskildas intressen är av vikt, att frågan löses på det sätt, som jag i min motion föreslagit, att, som sagt, få yrka avslag å utskottets hemställan i den nu föredragna punkten och bifall till min motion nr 451.

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Hamilton: Herr talman! Utskottet har verkligen ägnat detta spörsmål ett varmt intresse, och dess första avdelning, som närmast har hand om frågor liknande denna, har varit ute vid Kungsör och undersökt förhållandena på platsen. Utskottet är av den uppfattningen, att de lägenhetsinnehavare, som beröres af motionen, böra få inlösa sina lägenheter, men frågan föreligger icke i sådant skick, att utskottet kunnat tillstyrka ett bifall till motionen.

Utskottet har därför måst stanna vid en hemställan, att riksdagen måtte avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om ny utredning i frågan och att denna utredning måtte ske fortast möjligt. Då herr jordbruksministern är här närvarande, ber jag få understryka, att det vore av största betydelse, om denna utredning komme till stånd så snart ske kunde. Begäran ifråga från riksdagen förutsätter naturligtvis, att torpen icke bortarrenderas i samband med bortarrenderande av huvudgården, och att därest utredningen visar, att lägenheterna böra försäljas till nuvarande innehavare, detta må kunna ske redan de närmaste åren.

Med tanke härpå, och då jag icke anser, att motionerna böra bifallas i sitt nuvarande skick, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Janson i Kungsör: Jag ber att till svar på herr Hamiltons yttrande få säga, att utredning redan är verkställd med hänsyn till alla lägenheterna, och det kan icke bli någon annan utredning för dessa 43 än den, som redan är gjord beträffande de lägenheter, som nu skulle få upplåtas. Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Herr Zander: Det kan måhända anses överflödigt, att jag yttrar mig i den här saken, som av utskottets ordförande redan blivit i sina väsentliga delar belyst, och kanske går det icke att här få fram ett annat resultat, än utskottet kommit till, även om man yttrar sig i saken. Jag kan emellertid icke neka mig att säga några ord, innan frågan avgöres.

Det är egentligen på två skäl, som utskottet avstyrkt de i

Ang. upplätande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

detta ämne väckta motionerna. Det ena skälet hänför sig till den förestående regleringen av stadsplanen för Kungsör; på grund av denna sak, som förmenats komma att avgöras inom den närmaste framtiden, skulle dessa avsöndringar få vila, tills stadsplanen blivit fastställd. Ja, en sådan invändning vore ju berättigad, om det vore fråga om obebyggda tomter, men här gäller det lägenheter, som äro bebyggda och som varit upplättna med besittningsrätt under en lång följd av år. Det kan således icke bli tal om annat än att, när den nya stadsplanen kommer att tillämpas på dessa trakter, staden eller köpingen måste göra upp med varje särskild innehavare. Följaktligen är det icke så betydelsefullt från samhällets sida sett, om det får att göra med staten och lägenhetsinnehavarna gemensamt, eller om det blir med lägenhetsinnehavarna själva. Jag menar därför, att detta resonemang om att det för stadsplanen vore nödvändigt att dessa lägenheter icke överlåtas till ifrågavarande innehavare med full äganderätt nu icke håller streck. Det kommer icke att rubba stadsplanen, och uppgörelsen med samhället har man anledning antaga kommer att gå för sig utan svårigheter. Detta framgår oförtydligt av det protokoll från kommunalfullmäktige i köpingen, som min bänkkamrat här citerade, och som är föranlett av ett missförstånd av ett av kommunalfullmäktige tidigare gjort uttalande i denna sak och som finnes återoppat i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet. För att kunna se dessa saker i sitt rätta ljus, måste man beakta, att samhällets fullmäktige uttalat sig för denna sak. Detta tal om stadsplanerregleringen bör således icke få inverka på avgörandet av denna fråga nu.

Den andra av de båda synpunkter, som föranlett utskottet att yrka avslag på vår motion, är att utskottet önskar en ny värdering och uppskattning på dessa lägenheter efter andra grunder, än som hittills skett. Ja, en sådan princip skulle man kunna hålla utskottet räkning för att det tagit upp, om utskottet för övrigt varit konsekvent i sina förslag. Nu finna vi emellertid, att utskottet frånträtt sin principiella ståndpunkt i den saken i vad gäller de till friköpning föreslagna tomterna. Till grund för det pris, efter vilket utskottet vill tillstyrka försäljningen, har nämligen icke lagts de principer, som utskottet vill tillämpa i fråga om de nuvarande till friköpning icke föreslagna lägenheterna. Tager man upp propositionen och studerar de grunder, värderingsnämnden anfört, varvid den s. k. kapitaliserade dagsverksskyldigheten användes såsom beräkningsgrund, så kan man knappast tro, att man med den nya skrivelsen, som utskottet här föreslår, skulle komma till annat resultat. Riksdagen har en gång skrivit i denna sak, och domänintendenten i spetsen för nämnden negligerade då fullständigt riksdagens skrivelse och återopade de skäl, som nämnden ansåg böra gälla vid denna värdering. Jag skall be att få citera detta: »I sammanfattning av det förestående ville värderingsnämnden göra gällande, att i fråga om Kungsörs-torpens friköpande från desamma åliggande skattlagd dagsverksskyldighet till

kungsladugården, denna skyldighets kapitalisering vore att anse såsom det enda rätta förfarings sättet.»

Där se vi således, att denna värderingsnämnd fullständigt bestrider den princip, som utskottet vill tillämpa här. Även länsstyrelsen stryker under detsamma och anser, att endast dessa beräkningar böra läggas till grund för värderingen.

Da riksdagen icke haft förmåga att göra sina synpunkter på denna sak gällande vid ett tidigare stadium, hyser jag tvivelsmål om det kan vara möjligt att åstadkomma detta genom denna skrivelse, alldenstund utskottet i princip godkänt de grunder, som äro uppställda just för dessa till försäljning föreslagna tomter. Jag anser därför, att utskottets skäl icke äro av den bärande beskaffenheten, att de böra föranleda avslag på den sak vi motionerat om, och som avser att åstadkomma litet ordning i detta samhälle.

Jag vill fästa uppmärksamheten på, att dessa torp äro av ganska stor betydelse för sina innehavare, och att dessa äro i synnerligen stort behov av att saken ordnas på ett tillfredsställande sätt snarast möjligt. Nu råder ett osäkerhetstillstånd. Min ärade kamrat på länsbanken har nämnt, att utredning pågått under icke mindre än nio års tid, och skall det fortgå på det sättet, vet man icke hur det skall bli i fortsättningen. Nu äro torpen på nytt utarrenderade mot dagsverksskyldighet, och arrendetiden utgår den 14 mars 1918. Jag tror därför det vore fördelaktigt om saken kunde ordnas i år, så att ingen ny arrendeperiod behöfde ifrågakomma.

Jag ber att få yrka bifall till herr Jansons m. fl. motion.

Herr Linders: Herr talman! Utskottet har besvarat motionärernas framställning om försäljning av de 43 ifrågavarande lägenheterna på det sättet, att man föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en ytterligare utredning och där-efter förslag snarast möjligt efter de grunder, som utskottet i sin motivering angivit. Utskottet har således i själva verket förfarit mycket välvilligt mot motionärerna. Kungl. Maj:t hade redan i sin proposition hållit den frågan öppen och tydligt visat, att det var meningen, att dessa 43 lägenheter jämväl skulle komma till försäljning, så snart stadsplanen för Kungsör vore klar.

Nu vilja motionärerna i varje fall ifrågasätta en omedelbar försäljning. Jag skulle också, därest det vore den ringaste risk för att man genom att bifalla utskottets här föreliggande förslag skulle på nytt komma in i det gamla olidliga tillståndet, gärna varit med om att biträda motionärernas yrkande om omedelbar försäljning. Men jag tror icke någon sådan risk föreligger. Det område, det här är fråga om, är definitivt avskilt från det övriga arrendet, och avskilt i och för försäljning. Det är endast de förberedande åtgärderna, som fattas, och följaktligen behöver man icke löpa den risken, som motionärerna här ha tänkt sig.

Det första skälet, varför utskottet icke velat gå med på en

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.
(Forts.)

omedelbar försäljning, innefattas i en riksdagsskrivelse av 1914, där riksdagen hävdar, att då sådana områden, som äro belägna i närheten av samhällen, som vore stadda i snabbare utveckling, skola upplåtas och försäljas av staten, böra myndigheterna i kommunen yttra sig häröver, så att upplåtelseerna icke bli till förfång för samhällets utveckling. Då nu fullmäktige yttrat sig om denna sak, har man sagt, att fullmäktige tillstyrkt ingenjör Davidsons avslagsyrkande på försäljningen av de 43 lägenheter, det nu är fråga om, innan statsplanen varit fastställd. Nu är den saken klarerad i och med det uttalande från fullmäktige, som här är föredraget av motionären, men detta fanns icke tillgängligt, då utskottet behandlade frågan, och följaktligen kunde utskottet redan av den anledningen icke alls reflektera på bifall till motionen.

Utskottet har vidare påvisat ett par andra skäl för att icke nu omedelbart bevilja försäljning. Dels ifrågasätter utskottet en eventuell gränsreglering i vissa fall, nämligen där lägenheterna ha en sådan form och en sådan utsträckning, att vissa av de föreslagna områdena, som tidigare varit avsedda för styckning, ligga bakom dessa lägenheter, varigenom man måste ifrågasätta dyrbara väg- eller gatuaneläggningar för att kunna komma till tomterna. Även i andra avseenden torde en gränsreglering vara nödvändig, innan upplåtelse sker. En sådan gränsreglering har utskottet icke tänkt sig skola ske i större utsträckning, och detta i och för sig har icke avgjort utskottets ståndpunkt, men utskottet har ansett, att en dylik gränsreglering kan ske på frivillighetens väg, innan ärendet avgöres.

Vidare tillkommer frågan om uppskattningen. Den siste ärade talaren säger, att där har utskottet redan lämnat den princip, som riksdagen hävdade i sin skrivelse 1914, och han förmenar, att vederbörande uppskattningsmän icke ha tillmötesgått riksdagens önskan. Nu vill jag påvisa, huru pass viktig denna fråga är med att anföra endast ett enda exempel.

Från dessa lägenheter, som ursprungligen upplåtits åt en viss person, har det tid efter annan skett avsöndringar, och därunder ha icke nya dagsverken pålagts de sålunda uppkomna nya lägenheterna, utan ägarna av stamlägenheterna ha efter hand avbördat sig en del av dagsverksskyldigheten. Därigenom ha, när värdering efter dagsverken ägt rum, de små lägenheterna, som avsöndrats från stamlägenheterna, drivits upp i väsentligt högre pris, än som skulle utgå för stamlägenheterna. Så har t. ex. från Kungsörstorpet N:o 7 avsöndrats flera mindre lägenheter. Vid taxeringen efter dagsverksskyldighet visar sig att stamhemmanet endast får betala något över 2 kr. per hektar, medan en av de avsöndrade lägenheterna fått betala över 22 kronor och en till och med över 26 kronor. Det är givet att utskottet liksom också riksdagen haft fog för sin tidigare ståndpunkt i frågan, när man ser sådana orimligheter.

Nu kan man ju påstå, att det är svårt att finna någon annan beräkningsgrund än denna dagsverksskyldighet, men jag vill på-

peka, att man icke helt och hållet behöver lämna denna princip för att dock få en rättvisare uppskattning. Man kan taga hela numret med dess olika lägenheter och fördela dagsverksskyldigheten per ar eller per hektar och således få en rättvis fördelning beträffande varje grupp lägenheter inom visst nummer. I stället för den orättvisa, som jag nyss påvisade, skulle då uppstå ett medelvärde efter det pris, som skulle bestämmas för dessa områden, exempelvis beträffande lägenhetsgruppen nr 7 av något över 5 kronor per ar. Staten skulle få ut detsamma som nu föreslagits, men fördelningen bleve annorlunda på lägenhetsägarna. Härtill kommer, att de lägenhetsägare, som få betala minst, ofta äro de, som ha sina lägenheter bäst belägna och ha största utsikten att få en vinst genom tomtstyckning och försäljning på sina områden. Sådant står icke till buds för de minsta lägenhetsägarna, och det är därför en rättvis fordran att uppskattningen äger rum efter andra grunder, än som hittills använts.

Nu vill jag endast tillägga det, och det gör jag med särskild adress till herr jordbruksministern, att det varit jordbruksutskottets önskan, att denna sak måtte bli föremål för utredning så snart som möjligt. Det tillfälliga arrendet utgår den 14 mars 1918, och till dess bör enligt utskottets mening saken om möjligt vara slutligt ordnad, så att något vidare uppskov icke behöver ifrågakomma.

Till sist vill jag framföra det önskemålet — och jag har så mycket större skäl härtill, som den siste ärade talaren påpekade, att det föreföll honom, som om riksdagen borde skaffa sig bättre respekt för ett nytt uttalande än den lyckats få för det föregående — att den nya uppskattningen måtte ske av opartiska personer, såvitt möjligt sådana, som icke förut varit engagerade i saken och därför bundit sig vid förutfattade meningar.

Under sådana förhållanden, herr talman, förefaller det mig, att motionärerna och även de, vilkas intressen på det intimaste beröras av detta spörsmål, bäst tillgodoses genom ett bifall till utskottets förslag i denna punkt, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Härmed var överläggningen slutad. Sedan herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till de i ämnet väckta motionerna, blev utskottets hemställan i nämnda punkt av kammaren bifallen.

§ 8.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 108, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förtydligande eller ändring av 8:e punkten i kungörelsen den 4 februari 1811 angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtta rekognitionsskogar.

Ang. upplåtande av lägenheter m. m. från Kungsörs kungsladugård.

(Forts.)

Om ändring i kungörelsen ang. rekognitionsskogarnas användande.

Om ändring
i kungörelsen
ang. rekogni-
tionsskogarnas
användande.

(Forts.)

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 197, hade herr *Sundström* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till sådant förtydligande eller förändring av den i kungörelsen av den 4 februari 1811, angående användandet av de till bergverken och bruken upplåtta rekognitionsskogar, i 8:e punkten givna bestämmelsen angående de så kallade skogsavräkningarna å rekognitionsskogarna, att desamma komme att bibehållas i deras besittning, som i egenskap av jordägare eller boställsinnehavare tilldelats dem såsom ersättning för äldre rättigheter i form av mulbete, fiskevatten, fåbodeställen eller slätter å samma skogar.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Hage*, som ansett, att utskottet bort föreslå, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta verkställa utredning i anledning av herr *Sundströms* ovanberörda motion ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Hage*, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag har tillåtit mig bifoga en reservation till detta utskottsutlåtande, i vilken reservation jag yrkar bifall till en utredning i huvudsaklig överensstämmelse med herr *Sundströms* motion. Jag skall tillåta mig att här, så kort och så koncentrerat som möjligt, tilltillkännagiva, varför jag reserverat mig och vad saken verkligen gäller.

Herr *Sundström* påyrkar i sin motion ett förtydligande av punkt 8 i Kungl. Maj:ts kungörelse den 4 februari 1811. Vad innehåller nu denna kungl. kungörelse? Jo, den handlar om jordägare eller boställsinnehavare, som haft rätt till vissa fördelar av mulbete, fiskevatten eller fåbodeställen på s. k. rekognitionsskogar. I denna punkt 8 i förordningen finnes den bestämmelsen, att, när dessa rekognitionsskogar skatteköptes skulle den rättighet, som fanns för lägenhetsinnehavaren eller jordägaren, förvandlas på det sättet, att det i stället för den gamla rättigheten skulle bli en avrösning å marken, och rättigheter skulle alltså övergå till en bestämd äganderätt av ett visst område på jorden. Denna bestämmelse har väl troligen tillkommit därför, att man haft en känsla av att då sedermera en del bolag och bruk komme att skatteköpa dessa rekognitionsskogar, det vore fara värt att rättigheterna i fråga skulle bli utplånade, om det icke direkt utmärktes ett visst område på marken.

Emellertid har det inträffat, att vid skatteköp av sådana rekognitionsskogar detta icke blivit iakttaget, synbarligen beroende

på att bestämmelserna icke varit tillräckligt tydligt och klart formulerade. Domstolarna ha till en början och i vissa fall tillkännagivit, att det var riktigt att förfara enligt 1811 års förordning, men sedan har man övergått till att icke tillämpa förordningen på det sättet, utan det har i stället blivit så, att den gamla rättigheten till viss del av rekognitionsskogen i en del fall vid skatteköp övergått till servitut på rekognitionsskogarna i form av rätt till vedtagande, bete m. m. utan att någon avrösning å marken kommit till stånd.

Nu har detta ansetts vara full anledning att yrka på ett förtydligande i förordningen, och detta förtydligande skulle man söka åstadkomma på det sättet, att den gamla rätten till avrösning å marken, som man från början tillerkänt dessa människor, skulle tydligt och klart slås fast i författningen.

Utskottet har emellertid för sin del gjort gällande, att man med en sådan ändring i punkt 8 av 1811 års förordning, som av motionären föreslagits, icke vinner detta mål. Dessa rättigheter på rekognitionsskogarna ha nämligen, säger utskottet, redan övergått antingen i avrösningar på marken eller i servitut, medan de ursprungliga rättigheter, för vilka 1811 års förordning gällde, icke längre finnas kvar i verkligheten.

Om den saken finnas emellertid olika meningar. Det har påståtts, att det icke är fullt riktigt och att det finnes sådana upplåtelse, men det är ju något, som bör kunna komma under utredning. Vare sig saken förhåller sig på det ena eller andra sättet, så förefaller det mig, att det är skäl att påyrka ett förtydligande antingen i skiftesstadgan beträffande servituten eller i den gamla förordningen, vilketdera som kan anses vara till största fördelen för saken eller också på bägge hållen.

Jag har alltså yrkat bifall till en utredning i huvudsaklig överensstämmelse med herr Sundströms motion för att på det sättet tydligt och klart slå fast, att den gamla bestämmelsen, som funnits förut, om att denna rättighet borde avrösas, ovillkorligen måste slås fast i lagstiftningen antingen genom en ändring i 1811 års förordning eller, där så behövs, genom en ändring i skiftesstadgan.

Nu har majoriteten i jordbruksutskottet ansett, att därom icke behöver göras något yrkande, och att det icke finnes anledning för riksdagen att yrka på något sådant, då det föreligger förslag till ändrad skiftesstadga, varjämte utskottet påpekat att, med anledning av en motion av herr Molin, detsamma uttalat sig välvilligt just för dessa tankar, nämligen att servitutet bör utbrytas på marken, och att det skall slås fast i den nya skiftesstadgan, att servitut under vissa förhållanden och i allmänhet gives utbryttingsvitsord.

Gentemot detta vill jag säga, att det yttrande, som avgivits av jordbruksutskottet med anledning av herr Molins motion, gäller alla slag av servitut, under det här gäller ett särskilt slag, nämligen servitut på f. d. rekognitionsskogar, d. v. s. skatteköpta re-

*Om ändring
i kungörelsen
ang. rekogni-
tionsskogarnas
användande.*
(Forts.)

Om ändring
i kungörelsen
ang. rekogni-
tionsskogarnas
användande.
(Forts.)

kognitionsskogar. Jag har ansett det vara viktigt att genom ett uttalande från riksdagen slå fast såsom något alldeles ovillkorligt, att när det gäller speciellt servitut på f. d. rekognitionsskogar, så skall det uttryckligen stadgas, att det skall finnas skiftes-vitsord om rätt till avrösning och utbrytning på marken, alldenstund det är en ursprunglig rätt, som är given genom 1811 års författning. Men då det visat sig att denna icke är fullt tillfredsställande formulerad, har rättigheten i vissa fall småningom försvunnit och blivit osäker.

Jag menar, att det kan finnas anledning att genom ett beslut av riksdagen beträffande dessa speciella servitut klart och tydligt slå fast, att den gamla rätten till utbrytning skall stå kvar, under det att man naturligtvis icke kan göra samma bestämmelse gällande beträffande andra slag av servitut, att de i *alla* fall och under *alla* omständigheter skola kunna utbrytas på marken.

Det är alltså för att slå fast denna gamla rättighet och för att ge ett bestämt och klart förtydligande åt förordningen av 1811, som jag för min del tillåtit mig göra ett yrkande i enlighet med den reservation, som jag avgivit, och jag skall, för att särskilt betona, att den här gamla rätten ovillkorligen under alla förhållanden skall stå kvar, vare sig det sker genom en ändring av skiftesstadgan eller en ändring av 1811 års författning, be att få yrka, att riksdagen gör ett uttalande i denna riktning. Jag ber sålunda att få hemställa om bifall till den reservation, som jag avgivit.

Härpå anförde

Herr Hamilton: Utskottet har icke ansett behöfligt att i detta särskilda fall skriva till Kungl. Maj:t. Vi ha nämligen varit övertygade om, att Kungl. Maj:t icke skulle underlåta att taga hänsyn till de synpunkter, som finnas angivna i motionen, då skiftesstadgan kommer att föreläggas riksdagen till prövning. Ett dylikt uttalande gjordes 1915 rörande övriga servitut i anledning av en motion av herr Molin. Dessa frågor stå varandra ganska nära, varför det skulle vara synnerligen olämpligt, om riksdagen för detta särskilda fall avlåte en skrivelse. Jag är sålunda övertygad om, att frågan snart kommer att tagas under övervägande igen, då den nya skiftesstadgan förelägges riksdagen till prövning.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Härefter förelåg till avgörande andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om avveckling av militärförsvaret m. m.

I fråga om avveckling av militärförsvaret m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 265, hade herr *Winberg* m. fl. föreslagit,

1) att riksdagen för sin del måtte fatta principiellt beslut om en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret samt hos Kungl. Maj:t göra framställning om framläggande snarast möjligt för riksdagen av en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stode i samband; och

2) att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om initiativ till gemensamt uppträdande från de skandinaviska staternas sida, dels i fråga om militärförsvarets avveckling, dels ock beträffande riktlinjerna för det framtida uppträdandet i vad det gällde att utåt hävda en klart markerad neutralitetspolitik utan förbindelser till mer eller mindre omfattande militära försvarsanstalter.

Utskottet hemställde, att andra kammaren, under uttalande av sin förvissning om att vårt lands regering icke skulle låta något tillfälle gå sig ur händerna att, med allt det inflytande vårt land kunde äga, vid internationella förhandlingar stödja arbetet för upprättandet av en freden tryggande internationell rättsordning, måtte besluta avslå herr *Winbergs* m. fl. motion.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Kant*, *Hellberg* i Ljungskile, *Nilsson* i Antnäs och *Gabrielsson*, vilka ansett, att utskottet bort på grund av i reservationen intagen motivering hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda; samt

av herrar *Johanson* i Gäre och *Mossberg*, som med särskild motivering instämt i det slut, vartill förutnämnda reservanter kommit.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, lämnade herr talman på begäran ordet till

Herr *Kant*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna av det föreliggande utlåtandet, har utskottet enhälligt beslutat hemställa om avslag å nu ifrågavarande motion. Utskottets ledamöter ha däremot icke kunnat enas om motiveringen härför, utan ha representanterna inom utskottet för kammarens tre olika partier gått fram på skilda linjer. Det socialdemokratiska förslaget har därvid segrat och blivit utskottets beslut. Däremot har jag jämte övriga representanter för det parti, jag har äran tillhöra, reserverat mig.

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*
(Forts.)

För min del kan jag icke annat än uttala mitt beklagande över, att en motion sådan som denna framkommit i de allvarstider, i vilka vi nu leva. Då motionen framlades, rasade världskriget med oförminskad styrka runt omkring oss, och detta krig rasar alltjämt i vårt lands omedelbara närhet. Det är för mig ofattbart, att svenska män under sådana förhållanden vilja i svenska riksdagen diskutera frågan om en fullständig avveckling av vårt militärförsvaret. Vi ha ännu icke sett slutet av detta förfärliga världskrig. Alla hoppas vi visserligen av hela vårt hjärta, att den efterlängta freden icke skall vara så långt borta, och många tecken tyda också därpå. Men vi må icke fördölja för oss, att kriget kan komma att vara länge än, och allt emellanåt ingå underrättelser, som mäla, att åtminstone den ena sidans krigförande makter bereda sig på ett flerårigt krig. Hur förhållandena då komma att gestalta sig i krigets sista skede, undandrar sig för närvarande varje bedömande. Hur innerligt vi än må önska motsatsen, kan Sveriges ödestimme då komma att slå. Om så olyckligt skulle hända, vill jag för min del tro, att det icke skall finnas en svensk man, som ej skall vara redo att offra allt för att värna fosterlandets frihet och självständighet. Då skulle det icke talas om avveckling av det militära försvaret. Då om icke förr skulle på allvar dryftas frågan om detta försvars stärkande och vidare utveckling.

Då tidsförhållandena äro sådana, herr talman, kan jag för min del icke vara med om att i riksdagens andra kammare överlägga om vårt militärförsvares fullständiga avveckling, utan tillåter jag mig att med den motivering jag och mina medreservanter fogat vid utskottets betänkande yrka avslag å den föreliggande motionen.

Härpå yttrade,

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Jag och några meningsfränder ha verkligen varit nog djärva att väcka en motion här i andra kammaren, däri vi hemställa bland annat, att riksdagen för sin del skulle fatta ett principiellt beslut om en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret och hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande av en plan för avvecklingens praktiska utförande. Den föregående ärade talaren förklarade för sin del, att han fann det ofattbart, att svenska män för närvarande skulle kunna diskutera denna fråga. Ja, herr Kant, det är så mycket, som är ofattbart för oss ibland. För min del måste jag beklaga, att denna fråga icke förrän nu kommit upp till rent principiell behandling av skäl, som jag sedan närmare skall komma in på.

Anledningen, varför denna motion nu framförts, är icke en ren tillfällighet. Det är en hel del omständigheter, som gjort, att vi ansett det nödvändigt, att denna fråga kom upp till rent principiell behandling någon gång och icke flöt på det gungfly, där den alltid hittills hållits, när man i mer eller mindre allmänna uttalanden förklarar, att vi skola nedpressa utgifterna till försvaret och

hålla dem inom en rimlig ram — d. v. s. på den sida, där man över huvud varit villig till det. När vi se, vilket resultat den hittills förda kampen mot militarismen lett till, den kamp, som förts så, att man någon gång framställt större eller mindre prutningsyrkanden på de allt högre och högre krav, som från militärt håll gjorts gällande, när vi se, vartill denna kamp lett, och närmare ta sikte på de senaste 25 åren från 1892 års härordning med de 90 dagarna och fram till den dag, som i dag är, måste vi ändå vara överens om, att *det* sättet att bekämpa militarismen icke medför något resultat.

Den nuvarande tidpunkten ansåg föregående talare särskilt olämplig att behandla en fråga sådan som denna. För min del anser jag däremot, att väl aldrig någon tidpunkt varit lämpligare att behandla en dylik fråga än den närvarande. Vi ha sett, vart militarismen som institution bringat världen över hela dess vidd. Vi ha sett under den s. k. väpnade fredens dagar, hurusom folken mer och mer dignat under de bördor, som de fått bära. Vi ha sett, att det varit omöjligt att i längden, trots alla försök, som vi väl ända få förutsätta, att man gjort, förskona mänskligheten från en sådan ödeläggelse som den, vi fått bevittna under den senaste tiden. Det har nu mer och mer gått upp för folk i allmänhet, att om det är någon verklig folkfara man har att göra med under nuvarande tidsförhållanden, så är det militarismen som sådan, och att det måste bli en av mänsklighetens allra förnämsta uppgifter att söka på något sätt komma denna folkfiende till livs. Allt tal om det militära försvarets betydelse för fredens bibehållande borde i dessa dagar för alltid ha förstummats, men tyvärr få vi bevittna, att i ett utskottsutlåtande sådant som det här föreliggande, vilket är dikterat av utskottets socialdemokratiska ledamöter, man fortfarande är fången i den föreställningen, att man icke kan gå med på att vidtaga några omfattande åtgärder, därför att vi skulle riskera vår nationella självständighet och att det militära försvaret skulle utgöra en garanti för bibehållandet av freden. Jag måste beklaga, att sådana synpunkter mitt under år 1917 med allvar kunna göras gällande från socialdemokratiskt håll.

Jag sade, att det fanns en hel del skäl för framförande av denna motion just nu, och detta torde väl ligga så pass klart, att jag icke behöver närmare ingå på den saken.

Den form vi givit motionen — jag ber särskilt att få peka på det — är sådan, att den står i full överensstämmelse, såvitt jag förstår, med den uppfattning, som en längre tid gjort sig gällande inom vårt lands socialdemokrati. Det är icke så, som utskottet i sin polemik söker göra gällande, att vi föreslagit ett *ögonblickligt* avskrivande av *allt* vad militärutgifter heter, utan vi ha hemställt om ett principbeslut och en plan för avvecklingen, alltså är det fråga om en verklig successiv avskrivning av militärbördorna, i viss överensstämmelse med vad sedan tio år tillbaka stått i det socialdemokratiska partiets program. Jag må tillägga, att när vi så fullt och helt ifråga om detta krav stå bakom det gamla socialdemokratiska partiets program, hade vi haft all anledning vänta att

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.

(Forts.)

få anslutning från hela detta parti. Varför så icke skett, är en sak, som jag icke närmare vill ingå på.

Vår framställning här står också fullkomligt i överensstämmelse med de framställningar, som under senare tiden ha gjorts både i norska och danska riksdagarna utav respektive länders socialdemokratiska partier. Man har där gått på alldeles samma linje endast med den skillnaden, att man där har detaljerat föreskrivit, hur själva avvecklingen skulle försiggå, under det att vi av Kungl. Maj:t ha begärt en sådan plan. Jag behöver inte här erinra om, hur denna vår principiella ställning till militärförsvaret som sådant också står i överensstämmelse med de uttalanden, som upprepade gånger äro gjorda vid internationella socialdemokratiska kongresser, till vilka uttalanden jag kan hänvisa, då de återfinnas i de bilagor, som åtfölja motionen.

Nu får man emellertid tyvärr bevitna, att även samtliga utskottsledamöter kommit fram till samma resultat som högern, d. v. s. att en motion sådan som denna bör avslås. I detta sammanhang skulle jag kanske tillåta mig den anmärkningen, att det förefaller litet egendomligt, att utskottet har måst dela sig på tre olika linjer, när man ändå efter alla dessa tre olika linjer kommer fram till samma resultat, d. v. s. att den föreliggande motionen bör avslås, men det har väl ansetts nödvändigt, för att *man skulle markera den lilla nyansskillnad i motiveringen*, som här förekommer i de tre olika linjerna.

Ja, efter dessa litet mer allmänna reflektioner skall jag övergå till att behandla utskottets utlåtande, och jag ber då först att få vända mig mot reservanterna, därför att jag kanhända kommer lättare ifrån dem, för att sedan något längre uppehålla mig vid själva utskottsutlåtandet.

Högerns ledamöter i utskottet ha helt enkelt förklarat, att de finna det psykologiska ögonblicket nu inte alls vara inne att i riksdagen behandla en sådan fråga som denna, och därför hemställa de om avslag. Deras talesman har ju också nyligen med mycket kraftig stämma här poängterat, att han finner det beklagligt, att en sådan fråga måste förekomma till behandling här. Jag har ju inte så synnerligen mycket att säga till högern, därför att jag har aldrig ett ögonblick väntat mig, att högern i detta sammanhang skulle gå med på ett bifall till här föreliggande motion. Den enda lilla erinran jag tillåter mig göra skulle möjligen vara den, att när man nu från högern så bestämt säger, att den nuvarande tidpunkten icke är lämplig för behandling av en sådan fråga som denna, skulle jag underdånigast vilja hemställa, om det inte vore möjligt att få veta, när möjligen den från högerns synpunkt lämpliga tidpunkten kommer att behandla spörsmål sådana som detta. Jag misstänker, att den tidpunkten icke kommer att inträffa ännu på länge. Jag sade, att jag inte väntat, att högern utan vidare skulle gå med på en sådan motion som denna, och detta därför, att hela högerns regemente och politik, som i övervägande grad är byggd på fåtalsväldet, givetvis måste räkna med militärväsendet såsom ett av dess

kraftigaste stöd för att upprätthålla detta fataltsvälde, och jag förstår mycket väl, att högern inte utan vidare vill lämna ifrån sig ett så kraftigt stöd. Men när man har panna att ena gången efter den andra göra gällande, att detta militärförsvaret skulle vara av sådan ofantlig betydelse för vårt lands utveckling och för bevarandet av vårt nationella oberoende, att det skulle medföra de allra största vådor för vårt land, om man nu ginge med på en avveckling av detta förslag, få herrar högermän ursäktas mig om jag säger, att detta är en ofantlig humbug. Jag skulle naturligtvis kunna gå in på en mycket invecklad och detaljerad förklaring, varför jag vågar slunga fram ett sådant påstående, men jag skall inskränka mig till några erinringar.

Vi äro väl fullkomligt överens om, att den militärmakt, ett land som vårt kan åstadkomma, aldrig kan bli av den omfattning och betydelse, att den som sådan kan utgöra en verklig garanti för bevarandet av freden och den nationella självständigheten. Men så länge denna maktfaktor, militarismen, finnes i samhället, utgör den däremot en ständigt lurande fara för att vi icke skola kunna behålla den fred, som vi alla säga oss sträva för. Jag vill erinra, mina herrar, om att det inte var därför att vi hade så starkt militärförsvaret, som vi lyckades undgå en större dumhet och en svårare konflikt 1905 och kunde avveckla förhållandena i godo och bevara freden, utan det skedde tack vare att militarismen då icke var starkare, än den var. Och det är inte på grund av att vårt militärväsende varit så starkt, som vi hittills lyckats undgå att bli indragna i den häxdans, som nu pågår ute i världen, utan detta beror till största delen på att de militaristiska krafterna och elementen här i samhället *icke varit starkare, än de varit*.

Det är således en fullkomlig illusion, när man säger, att våra möjligheter att i framtiden behålla freden och bevara vårt oberoende äro baserade på den militärmakt, som vi kunna åstadkomma. I det avseendet kan jag också hänvisa till liknande uttalanden i norska stortinget, som äro gjorda av vår norske partivän Gausdahl, som vid förra årets behandling av den omnämnda motionen yttrade i hufvudsak detsamma som jag här tillåtit mig framhålla.

Men det är en annan sak vi icke få glömma här, och det är, att så länge vi godkänna detta sätt att slita uppkomna internationella tvistigheter, löpa vi alltid den risken, att vi genom att använda denna militärmakt indragas i de ohyggliga konsekvenser, som därutav också bli en följd. Det är sålunda enligt mitt förmenande så långt ifrån, att man kan säga, att militärförsvaret utgör någon verklig garanti för fredens bevarande, att allting tvärtom talar för, att det i stället i allmänhet, men alldeles särskilt för de små staternas vidkommande, utgör en ständig fara för upprätthållandet av den fred och den neutralitet, vi sträva efter.

Jag skall sedan med några ord beröra liberalernas reservation. De liberala reservanterna förklara här till en början, att »de dela motionärernas uppfattning, att det militära försvaret, som så hårt trycker Europas samtliga nationer och ej minst vår egen, måste av-

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*

(Forts.)

I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.

(Forts.)

vecklas», men därefter kommer man till det resultatet, »att först efter krigets slut torde det för nationerna bliva en samfällad angelägenhet av allra största betydelse att begränsa de militära rustningarna». Där har man således redan hunnit fram till endast en begränsning av de militära rustningarna. Vidare säger man längre fram, att »man är förvissad om att, då tiden kommer, skall Sveriges regering i samförstånd med våra grannlands regeringar med allt allvar upptaga denna för vårt folks framtid så oerhört viktiga fråga till allvarlig prövning för att om möjligt komma till ett samfällt beslut, varigenom militärbördorna kunde lättas och folken framdeles så långt som möjligt frigöras från det tryck, som dessa försaka». Ja, det är inte någonting särskilt att säga i anledning av denna reservation. Man har där fortfarande förhoppningar om, att regeringen skall lösa denna fråga. Det är i förbigående en rätt så naiv uppfattning. När man ser, vad regeringarna under senaste åren ha åstadkommit ute i Europa, så fordras det en ofantligt bergfast tro för att fortfarande ha den uppfattningen, att det är regeringarna, som skola slutgiltigt lösa spörsmål som detta. För min del tror jag, att nu måste det bli *folken*, som på allvar taga hand om denna fråga.

Jag skall nu be att få övergå till själva utskottsutlåtandet, vilket, som jag förut nämnde, är författat av fyra socialdemokratiska ledamöter. För det första ber jag då att få erinra om vad utskottet säger på sid. 4: »Kampen mot militarismen fortfar och ansträngningarna i alla land mot rustningsväsendet pågå med all energi, men den fullständiga och omedelbara avvapningen kan icke påyrkas i samma stund man själv deklarerar redobogenhet att med sitt eget lands resurser bidra i lämplig form till organiserandet av den ordningsmakt, vilken skall övertaga värdet såväl för den egna statens som andra ävenledes absolut fredsviljande staters säkerhet.» Utskottet tyckes här vilja tolka motionen så som om vi där skulle ha påyrkat en ögonblicklig avvapning, vilket, som jag förut framhållit, icke är fallet. Vad som i övrigt säges i denna punkt behöver inte något långt bemötande, då jag förut hänvisat till vad den kamp mot militarismen lett till, som vi fört under årtionden, och då jag påvisat, att det är så långt ifrån, att den har lett till att vi kunnat tränga denna militarism tillbaka, att denna tvärtom växt sig starkare för varje år, som gått, och att det således inte går att kompromissa och tänka, att man genom att söka hålla den inom rimliga gränser skall kunna förhindra, att den sväller ut allt för mycket.

Utskottet har också funnit nödvändigt att erinra om i sitt utlåtande, att den principiella försvarsnihilismen avvisats av Sveriges socialdemokratiska arbetareparti vid 1917 års kongress. I anledning därav må det tillåtas mig att göra en reflektion. För det första måste det klarläggas: vad menar man med uttrycket *försvarsnihilism* i det sammanhang, i vilket man där kommer med det? Synbarligen ingenting annat, än att man här stämplar som försvarsnihilism, att man kräver militärförsvarets avskaffande. Näväl, men det är ett faktum,

att ifrågavarande parti har på sitt program militärväsendets avskaffande, visserligen så, att militärbördorna skola successivt minskas, men man skall i alla fall gå fram till avväpning. Men om nu detta partis medlemmar i verkligheten vilja arbeta för denna programpunkts förverkligande, så måste de vara eller i varje fall bli lika mycket försvarsnihilister, som vi motionärer äro, när vi kräva en avveckling utav militärförsvaret. Det är något egendomligt, att under det att programmet ålägger partiet och dess medlemmar att arbeta för avväpning, man samtidigt säger, att man har avvisat den principiella försvarsnihilismen, och med det uttrycket kan man i detta sammanhang inte avse något annat än militärväsendets avskaffande, ty något annat ha som bekant icke motionärerna krävt.

Det är under sådana förhållanden något egendomligt, som jag förut tillätit mig här framhålla, att framkomma med ett sådant resonemang, som man här gjort från utskottets sida. I det avseendet borde vi väl vara tämligen överens om, att ett kraftigare uppträdande från särskilt de breda lagrens sida beträffande militarismens bekämpande efter detta måste komma till stånd. Att man i det avseendet har blivit mer och mer klar i sin uppfattning även långt utanför de socialdemokratiska kretsarna, framgår också av ett uttalande, som i dagarna varit publicerat i Dagens Nyheter, ett uttalande utav en tysk liberal doktor, vari det bland annat säges, att han icke finner, att man kan göra någon principiell invändning mot att man nu samlar sig om ett bestämt avrustningskrav, ty det betyder ju att alla stater endast avstå från ett anfallskrig. »Skeptikern» — fortsätter han — »invänder: den fullständiga avrustningen är en utopi. Därom gäller emellertid den gamla klassiska satsen: hur mycket anses inte för omöjligt, tills det redan inträffat! Man måste göra klart för sig att efter detta krig endast två alternativ äro tänkbara, antingen ett ytterligare skärpt kapprustande eller också radikal avrustning. Men var och en inser att de utmattade folken icke kunna bära de finansiella bördor, som ett nytt kapprustande kräver. Där ligger alltså utopien.»

Man finner sålunda, att långt ute i borgerliga kretsar man är fullt på det klara med, att den nuvarande tiden pekar hän mot att man måste med kraft och allvar upptaga detta spörsmål till en ren och klar principiell behandling.

Nåväl, invänder man möjligen nu från utskottsmajoritetens sida, det där är alldeles riktigt, men vi kunna icke besluta avrustning eller avveckling av militärförsvaret för *en* stats vidkommande; detta måste bli föremål för internationella, mellanfolkliga överläggningar, så att avvecklingen sker samtidigt. Gent emot detta kan jag endast peka på våra danska och norska partivänner, som utan betänkande sagt ifrån, att det är icke värt att gå och vänta på denna på en gång skeende mellanfolkliga avrustning, i händelse denna någonsin kommer till stånd. Men det må också erinras om, att varje folk kan endast avgöra förhållandena för sitt eget lands vidkommande — i främsta rummet nämligen. Det är icke oss möjligt att direkt utöva inverkan på, hur de andra folken i detta avseende uppträda, men för förhål-

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)

landenas utveckling i vårt eget land bära vi ansvaret. När man, som man ovillkorligen måste göra, då man ser djupare på saken, kommer till den uppfattningen, att militärförsvaret så långt ifrån utgör någon säkerhet för en fredlig utveckling inom landet, att det snarare är en fara, då är det naturligtvis ingen *risk* att avskaffa detta militärförsvaret, utan därigenom skapar man sig *en verkligt bärande fredsgaranti*.

Hur man sålunda än ser denna sak, kan man icke komma fram till annan ståndpunkt än den, att motionärerna här i sin framställning just hava anlagt det rätta greppet på denna sak.

Man framhåller också från utskottsmajoritetens sida, att avvecklingen av det militära försvaret skall gå hand i hand med en utveckling av den internationella lagstiftningen för åstadkommande av rättsregler. Man säger till och med, att dessa rättsregler och denna lagstiftning måste först åstadkommas, och man tycks ha den uppfattningen, att bara man får fram dessa, militarismen skall nära nog försvinna av sig själv. Ja, det kan naturligtvis aldrig ett ögonblick falla mig in att underskatta betydelsen av den internationella rättsordningens utformande och fullkomnande, men man skall aldrig ett ögonblick inbilla sig, att det går att få denna rättsordning på ett effektivt sätt utformad och ej heller att få eventuella instansers utslag respekterade, så länge militärinstitutionen utövar det inflytande inom de olika staterna, som den för närvarande gör. Även därvidlag måste man ovillkorligen komma fram till den uppfattningen, att skall det bli möjligt att utforma denna rättsordning och skall det bli möjligt att skaffa respekt för dess utslag, så är den första förutsättningen, att man kommer till tals med den maktfaktor vi kalla den militära institutionen, ty i annat fall lär detta aldrig lyckas. När vi ha fått uppgörelse med densamma, skall det också bli större villighet även inom de tongivande kretsarna i världen att skapa gehör och respekt för den internationella rättsordningen. Det är sålunda en fullkomlig felsyn man har på dessa saker, då man anser det militära försvaret t. ex. för ett land som vårt eget vara en fredsfaktor att räkna med, då det istället är alldeles raka motsatsen. Det är vidare en fullkomlig felsyn, när man menar, att det skall bli möjligt att utbygga en tillfredsställande rättsordning och få förekommande tvistigheter hänskjutna till avgörande på grundvalen av densamma samt få den högsta instansens utslag fullt respekterade, så länge man tillåter militarismen utöva det inflytande, som den för närvarande utövar. Det är en fullkomligt naiv, borgerlig uppfattning detta, att det hela skall utveckla sig på ett sådant sätt, allt under det att militarismen mer och mer utvecklar sig och skaffar sig större och större inflytande.

Det måste, som jag förut har uttalat, endast väcka förvåning och beklämning, när man läser utskottets utlåtande, som är så fullständigt kemisk rent från varje verkligt socialistisk syn på föreliggande spørsmål, och som andas en så småborgerlig uppfattning, så naiv tanke om och känsla för betydelsen av militärförsvaret som fredsfaktor även i ett sådant land som vårt. Vad är det då för uppfattning från rent socialistiskt håll? Det måste man verkligen frå-

gå sig i tider som dessa. Skall man fortfarande trampa på den gamla vägen att endast inskränka sig till att någon gång göra mer eller mindre vittgående yrkanden om prutningar, när man kommer med stora anslagskrav? När blir då tidpunkten lämplig från socialdemokratisk synpunkt att upptaga denna fråga till verklig principiell behandling, såsom det höves från rent socialistiskt håll.

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

Jag måste sålunda, som jag förut antytt, förklara, att man här från det gamla socialdemokratiska partiets sida till den grad glömt bort sina tidigare uttalanden och de ståndpunkter, att man nu har fullständigt ryckt upp kring de två borgerliga partierna, och kommit fram till alldeles samma ståndpunkt som dessa, med endast några nyanserande skillnader i själva motiveringen. Och när man här från utskottsmajoritetens sida föreslår, att andra kammaren, under uttalande av sin förvissning om att vårt lands regering icke skall låta något tillfälle gå sig ur händerna att, med allt det inflytande vårt land kan äga, vid internationella förhandlingar stödja arbetet för upprättandet av en freden tryggande internationell rättsordning, måtte besluta avslå motionen, då måste jag verkligen säga, att det är sällan man träffar en så omfattande tro i det socialdemokratiska Israel. Och jag ber endast att som motsats få hänvisa till en socialdemokratisk reservation, som här behandlades för ett par veckor sedan, då det gällde en motion, i vilken föreslagits att hos regeringen begära utredning rörande statens utvidgande av sin produktiva verksamhet. I den reservationen ansåg man då fullkomligt ofattbart, hur man från vänstersocialistisk sida skulle vilja överlämna åt en högerregering att utreda frågan angående möjligheten för staten att utvidga sin produktiva verksamhet. Men i dag kan man föreslå riksdagen att uttala, att man är fullständigt övertygad, att den nuvarande eller någon annan regering ej skall underlåta att göra vad som över huvud är möjligt att göra för att bringa denna fråga till den lösning man själv önskar. Jag vill säga, att denna omvändelse kommit något hastigt. Jag tillåter mig upprepa vad jag förut sagt, att det blir icke genom några vädjanden till regeringarna, som denna fråga, rörande militarismens krossande, kommer att lösas. I varje fall måste jag förvåna mig över att man har en så obegränsad tillit till den vägen från det håll, som nu dikterat detta utskottsbetänkande. Jag tror, att den signal, som ligger i själva denna motions kläm, kommer, mina herrar, att bli den samlingsignal, omkring vilken folket hädanefter kommer att samla sig. Må så vara, att detta yrkande här i dag i riksdagen ej får många röster. Men ni kunna vara fullkomligt övertygade om att det är dock den enda hållbara ståndpunkt, som det arbetande folket har att samla sig kring hädanefter, ty nu ha vi av de gångna årens erfarenheter fått full förvissning därom, att den hitintills förda politiken icke leder oss fram till det mål, vi sträva efter, utan för oss i stället alldeles bort från detsamma.

Under sådana förhållanden, herr talman, och då jag anser, att det här i motionen framställda yrkandet är både till sitt innehåll och sin form fullt överensstämmande med de strävanden, som under

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

längre följd av år gjort sig gällande inom de olika socialdemokratiska partierna inom olika länder, och då jag vidare finner, att utskottet här icke i något avseende har sakligt motbevisat, vad i motionen har framförts, utan i stället i allmänhet rört sig om helt andra synpunkter än de i motionen framförda, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Med herr Winberg förenade sig herr *Bengtsson* i Göteborg.

Herr *Lindström*: Herr talman, mina herrar! Eftersom jag deltagit i utskottets behandling av denna fråga, ber jag nu att få yttra några ord. Det torde icke vara skäl att föra en längre debatt i denna fråga, och jag skall icke här utförligare utveckla de skäl, vilka dikterat den hållning jag och övriga av utskottsmajoriteten intagit, utan jag skall, herr talman, i korthet be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Johanson* i Gäre: Herr talman! Då jag deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet, skall jag nu be att få yttra endast några få ord.

Det är min uppfattning och syn på saken, att det militära försvaret, som nu så hårt trycker Europas samtliga nationer, ej minst vår egen, visserligen så långt som möjligt bör avvecklas, men jag kan ej dela motionärernas uppfattning, att försvaret kan börja avvecklas under nu pågående världskrig, vilket möjligen kunde medföra de allra största faror för vårt land. Först efter världskrigets slut torde det för samtliga nationer bliva en gemensam angelägenhet av stor betydelse att, så långt som möjligt är, begränsa de militära rustningarna. Jag har den förhoppningen, att tiden då är inne för vårt lands regering att i samförstånd med övriga nationers regeringar på allvar upptaga denna för folkens framtid så oerhört viktiga fråga till en allsidig prövning, så att de militära bördorna så långt som möjligt kunna lättas och folken i allra största utsträckning frigöras från det tryck, som dessa förorsaka.

Utskottet har varit enigt i beslutet att yrka avslag på motionen, men vi hava inom utskottet skilt oss beträffande motiveringen.

Jag ber, herr talman att få yrka bifall till den av mig och herr *Mossberg* avgivna reservationen.

Herr *Månsson*: Herr talman, mina herrar! Herr Winberg har nu yttrat sig om betänkandets olika punkter. Jag skall bara be att få tillbakavisa en missuppfattning, som tycks vara ganska allmän här i kammaren. Det är nämligen den uppfattningen, som den siste talaren formulerade ett uttryck för på det viset, att han sade, att man icke skall börja avveckla försvaret under det nu pågående världskriget. Herr *Kant* formulerade det skarpare. Han uttalade, att han fann det beklagligt, att svenska män kunde komma fram med och diskutera detta under världskriget.

Nu är det emellertid så, att vi ha, såsom också herr Winberg sagt, begärt *förberedandet* av en planmässig avveckling av försvaret. Det är, som herrarna veta, nu verkliga så, varken mer eller mindre, att hela världen med undantag möjligen av några chauvinister i Paris — ifrån den sista lerkåken inne på Argentinas steeper och den sista hyddan vid Kongoflodens källor och till Kiruna och Nordkap resonera alla om att strypa det militaristiska odjuret. Hela världen, alla klasser! Och till och med i den argumentering, som kommer från högerns sida, märker man mycket väl på det famlande och vacklande i hållningen, att även där erkänner man, att den nuvarande ställningen är fullkomligt ohållbar.

Jag behöver icke bli långrandig, och jag skall icke bli det. Här har nu visats, att det var en villfarelse i satsen: vill du freden, så rusta dig för kriget. Här har visats av erfarenheten och icke bara av några resonemang, att det icke var, såsom vår krigsminister har sagt, några livs- och blodsbesparande instrument man skaffade sig, utan att det var ytterst fördärliga anordningar. Här har visats av erfarenheten, och jag har påvisat detta här i kammaren förut, att man kan urskilja tre typer av stater i världen för närvarande. Först ha vi de överrustade stormakterna, vilka alla eller så gott som alla genast indrogos i kriget. Vidare ha vi de knappt rustade småstaterna med 30 å 40 miljoner francs militärbudget. Dessa ha alla förblivit utanför kriget med undantag av Belgien och Serbien, som blevo överfallna, samt Montenegro, som är med överallt, där det är sådana tillfällena att komma med i äventyr. Vi ha vidare de medelstora staterna, d. v. s. småstater, rustade över huvudet, med Bulgarien och framför allt Rumänien som urtyp samt Sverige. Vi ha sett, att deras geografiska läge har varit det mest gynnsamma under kriget, som nu kan tänkas — d. v. s. allting är ju relativt. Jag minns ett uttalande i, tror jag, den proklamation, som västarméns officerare sände ut, när de tågade genom Närke och Västmanland för att häkta kungen 1809. Där säga de, när de tala om, hur kriget kommit till att Sverige då i kampen mellan Napoleon och England borde av handelspolitiska intressen varit hänvisat till att hålla sig utanför kriget och på grund av den lyckliga geografiska belägenheten borde det ha varit fredat därifrån. Dessa ord stämma helt och hållet in på Sveriges läge nu. Det befinner sig i precis samma läge nu som då i kampen mellan Napoleon och England. Det stämmer också in i viss mån på Rumäniens och Bulgariens läge.

Varför se vi då dessa överrustade småstater Sverige, Rumänien och Bulgarien genast i fara att dragas med i kriget när Danmark, Norge, Holland och Schweiz med mycket mindre arméer, med mycket mindre rustningar icke kommit i sådan fara? Vad är det som är orsaken härtill? Jo, det är så, att det icke har varit en brandförsäkringspremie, som 1914 års män sade, vi erlade genom de stora militärtulgifterna. Det har varit explosivämnen, vi fingo in i huset genom 1914 års beslut, och när det sedan tog eld i grannens hus, så hotades också vi och hade ett förfärligt sjå att hindra huset från att taga eld. Nu måste vi för framtiden ovillkorligen draga konsekven-

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

I fråga om¹ serna av detta. Vi ha nu kommit i det lyckliga läget, att vi makats
 avveckling av. över åt fredssidan. Rumänien och Bulgarien återigen, som voro i
 militärför- ungefär vårt läge både beträffande de geografiska förhållandena och
 svaret m. m. beträffande rustningarna halkade ned i avgrunden just på den grund,
 (Forts.) att de voro så rustade, som de voro.

Vi ha vidare rustningsivrarnas eget vittnesbörd på detta. Detta har fastslagits i en bekant bok, vars namn jag för att spara tid icke skall nämna. På grund av de rustningar vi vidtagit, skulle vi gå med i kriget, ty annars kanske vi aldrig skulle komma med, det gällde att passa på. Summa summarum är, att rustningarna — det har blivit min övertygelse, icke på grund av några spekulationer, utan på grund därav, att jag sett det i det levande livet — just ha varit vårt lands största fara, liksom de för Rumänien och Bulgarien medförde olyckan att komma med i kriget. Då måste vi därur draga lärdomar.

Jag och mina kamrater i kammaren äro icke ensamma om detta. Hela världen är enig om detta, som sagt med undantag möjligen av några herrar i Paris. Om vi se t. ex. på den tyska pressen och på den engelska, så finna vi detta. Nu bara för några dagar sedan var det ett av de stora ledande bladen i London, som förklarade, att det är nödvändigt att slå in på avrustningens väg. Jag läste i remissdebatten upp för herrarna en bit av en mycket bekant tysk författare där han framhöll, att vi nu måste strypa militarismen, och att det ha vi intresse av, vare sig vi äro internationalister eller nationalister, ty även om vi äro nationalister och icke nu förena oss om att döda militarismen. så existerar om 20, 30 år icke mera någon europeisk nation.

Jag har vidare här ett par tyska artiklar. Det ena är en artikel av en författare doktor Vorst, som för några dagar sedan skrivit denna mycket uppmärksammade artikel i Berliner Tageblatt. Han är för närvarande här i Stockholm. Jag skall bara be att få citera något ur den. Ni kunna läsa den i Aftontidningen för i går kväll. Han säger där, att avvapningen är den enda vägen till freden. Han tror, att det tyska folket kommer att gå avvapningens väg. Det har sinne för konsekvens och kommer därför icke att stanna på halva vägen utan kommer att logiskt fullfölja pacifismens tanke till slut. Det är icke omöjligt, anser han, att just tyska folket blir det första, som inser, att man antingen måste vilja pacifismen helt eller också inte alls. Men av helt realpolitiska skäl måste det komma att vilja den. Ty just för Tyskland är under nuvarande omständigheter en pacifistisk politik den enda riktiga. Det framgår redan av det faktum, att en så oerhörd koalition bildat sig mot Tyskland. Denna koalition skulle varken av en alltysk fred, slutet efter en tysk seger, eller av en s. k. samförstånds- eller kompromissfred kunna brytas. Centralmakterna skulle i båda fallen efter fredsslutet finna sig stå mot en fientlig värld och nödgas påtaga sig odrägliga bördor och ansträngningar. Endast en fullständig avrustning skulle här häva förtrollningen. Efter en kompromissfred med delvis bibehållna rustningar skulle det ömsesidiga hatet med faran för nya krig kvarstå. Med en allmän

avrustning skulle den försvinna. Om någon av dess grannar t. ex. Ryssland ändå efter en tid skulle börja rusta för angrepp, behöfve Tyskland inte raka i efterhand med sina försvarsåtgärder mot den visserligen större, men också mera oviga motståndaren, som det för all avsevärd tid kommer att förbli industriellt och tekniskt överlägset. Med avrustningen förfalla av sig självt alla ekonomiska bojkottplaner. När den gamla och den nya världens stater biträda fredspolitikens mål, kommer det att ligga i deras gemensamma intresse att undanröja alla friktionsytter, alla konflikthanledningar. För Tyskland äro idel fördelar att vinna med en avrustning. Författaren tror till och med, att tyska kejsaren skulle kunna vinnas för saken, men därom kan jag naturligtvis icke yttra mig.

Så framkastar han frågan, och den frågan kommer kanhända fram här i kväll från högerhåll, och därför vill jag besvara den med ett citat av honom. Frågan är nämligen den: hur kommer England att ställa sig? Om England nu antas få en smula övervikt, kan det då antagas, att England kommer att gå med på avrustning? Han svarar därpå: »Hur ställer det sig för England Skulle det kunna förmås att avstå från sin mäktiga krigsflotta, från det militära befästandet av sina talrika stödjepunkter vid alla hav, kan det avstå från hela det väldiga system, som hittills bildat den förnämsta grundvalen för dess koloniala värdsrike? Men just under detta krig», säger han, »har sambandet mellan moderland och kolonier visat sig så häpnadsväckande fast, att man i England icke mer kommer att för dess upprätthållande tro sig behöva den hotande flottan. Man har insett, att det skulle vara otidsenligt och därför i längden praktiskt ohållbart att i framtiden bygga sin koloniala ställning i världen på våldet i främsta rummet och riktat sina strävanden på att stärka koloniernas ekonomiska sammanhållning med moderlandet. U-båtsvapnets oerhörda utveckling kommer att ifrågasätta, om ej alldeles omöjliga Englands herravälde på haven, om den gamla rustningspolitiken fortsattes. Det inser man i England och önskar därför en samförståndsfred, men endast avrustningen kan ge det den trygghet det behöver.»

Jag har vidare här en artikel, skriven av kommandör Persius, eller Kapitänen zur See, som det heter i tyska flottan. Han drar i denna artikel i härnad mot alla de lärda herrarna, som sitta och pretla med sina folkrättsparagrafer, och han säger rent ut, att om det vore så, att ett land som befinner sig i fara och knipa, kunde följa de paragraferna, så skulle vi hunnit så långt, att en jurist vore lika mycket värd som en undervattensbåt. men det är han icke, säger han. Han säger vidare, att dessa folkrättsexperter innerst ingenting annat äro än maktilosofiens fördolda anhängare. Han går vidare och säger — ja, jag skall icke läsa upp det — men han går in på den tanken, som vi debatterade här i kammaren för några dagar sedan, då ett riksdagens utskott här helt föraktfullt avvisade min tanke på en internationell exekutiv makt, som skulle garantera, att freden upprätthölles. Nu upptar Persius samma tanke och påpekar, att med undervattensvapnet är detta möjligt. Han kommer vidare in på precis

*I fråga om
utveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

samma synpunkter som doktor Vorst och påvisar, att också England har kommit i det läge, som dess sjölord — jag minns inte nu vad han hette — 1807 profeterade om. Då uppfanns nämligen under-vattensbåten. Den erbjöds till engelska amiralitetet, men herrarna där förklarade, att man ville icke vara med att befordra en idé, som, om den skulle kunna utvecklas till ett verksamt redskap, skulle bli ett värdigt vapen för sjörövare och djävlar. Englands sjöminister motiverade det utförligare och sade, att om av denna idé skulle kunna skapas ett verksamt vapen, så skulle det vara slut med Englands herravälde på haven. Därför ville han köpa ritningarna och förstöra dem. Icke bara i Tyskland råder för närvarande en utan tvivel för varje dag allt mer växande stämning för avrustning och detta icke endast i arbetare- och bondekretsar och säkerligen även i Hansabundkretsar utan även i kretsar, stående rent av till höger om dessa. Även i England se vi precis samma tanke komma fram. Jag tycker verkligen, att ett riksdagens utskott, borde se sig om en liten smula mera rörande stämningen i världen innan det avfattar sina betänkanden och knuffar åt sidan idé efter idé, som ni två, tre år senare få sitta här och bifalla och vara med om från alla partier.

Jag ber att få sluta med att yrka bifall till motionen.

Herr Gabrielsson: Herr talman, mina herrar! Då även jag står bland reservanternas i detta utskottsbetänkande, skall jag be att få säga några ord.

Även jag anser, liksom det förut har framhållits, att tidpunkten icke är lämplig att framföra en sådan fråga. Det framhålles ofta inom pressen, att det är en världsbrand, som går igenom världen. Ja, vi kunna taga ett exempel. Antag att en eldsvåda skulle utbryta i ett byalag, där det finns ett 20-tal gårdar eller mera, och elden rasar runt omkring i hela byn, men inne i denna det ligger en gård, som ännu är skyddad, och denna gård har uppbådat åtskilligt manskap för att bevaka gården, och ägaren även har åtskillig brandredskap. Jag vill då göra en fråga, huruvida det kan anses lämpligt att, mitt under det att eldsvådan rasar runt omkring, ägaren skickar bort det manskap han har att skydda egendomen med och förstör sina brandredskap. På samma sätt skulle vi handla, ifall vi under nuvarande förhållanden skulle börja avveckla vårt försvar.

Herr Winberg gjorde vidare en fråga till högern, som numera är bara en liten klick; huru snart — frågade han — vill ni börja att tänka på en avrustning? Jag anser för min del icke tiden vara lämplig, förrän detta världskrig har lagt sig något; och då är det min tanke, att röster för att åstadkomma en sådan uppgörelse, att om möjligt rustningarna kunna begränsas, torde höjas ifrån åtskilliga håll, och jag antager, att vårt lands regering, vilken den än är, icke skall säga nej till att bidraga till en sådan konferens eller överenskommelse om att något skall göras. Innan avrustning kan företagas, måste man utarbета några regler eller lagar, efter vilka vi skulle handla. Huruvida dessa sedan komma att respek-

teras eller kunna ha någon nytta för framtiden. det vågar jag icke yttra mig om. Vi se under nuvarande krig, huru sådana uppgörelser efterleves.

Herr Winberg betonade skarpt, att det var högern, som varit orsaken till att vi hava denna militarism redan nu, men jag vill säga, att i och med detsamma ger han högern ett erkännande, att högern, som astadkommit denna militarism, har beskyddat eller bevarat vårt land för krig i 100 år. Det har väl något värde. Och det har väl icke allenast varit högern, utan representanter ifrån alla våra politiska partier, liberaler, socialdemokrater, socialdemokratiska vänstern och t. o. m. herr Winberg själv, som haft fördel av detta. Och jag uttalar en av hjärtat gående förhoppning, att de partier, som nu tyckas vilja träda in och taga ledningen i de olika länderna, skola lyckas — liksom ock vårt lands styresmän under de kommande hundra åren likaväl som under de gångna — att bevara freden. Det blir nog först efter sedan fred slutits, som denna tanke kan tagas upp, och då vill jag uttrycka den förhoppningen, att även svenskarna skola kunna vara med därom. Men under nuvarande förhållanden kan jag icke gilla de skäl, som motionären framfört, utan ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*

(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord med anledning av vad som här föreligger.

Först några ord med anledning av herr Kants uttalande. Jag hade en känsla, när jag hörde herr Kant, av att han föll in i en allmän patriotisk deklamation. Låt mig säga herr Kant, det är onödigt, det är fullständigt onödigt! Över huvud taget vore det önskvärt, om högern i vårt land ville undvika att så där slå an patriotiska strängar på ett sätt som om den ensam företrädde fosterlandet. Alla känna vi varmt för vårt land, och jag är fullständigt viss därom, att skulle vårt land orättmätigt angripas, skulle *alla* försvara landet. Jag glömmer aldrig den gången, då jag hörde herr Fabian Månsson säga, att kommer det någon, så finns det bara ett ord till svar: »Bly!» Jag är viss om att han fortfarande står på den ståndpunkten, liksom på den tid, då hans lösen var: »En man, ett gevär!» Det är onödigt att tala om och anslå dessa strängar, och över huvud taget göra ni högermän skada för den stora sak, som jag tror, att många av eder behärta, därigenom att ni bemantla edert tal för mycket med alla dessa olika uttryck om fosterländskhet. Man skall icke missbruka sådana värden, därför att då nedsätter man dem. Den känslan har jag och många andra.

Jag skulle nu vilja säga ett litet ord till herr Winberg. Jag vet icke, om icke mer än en i kammaren, som hörde herr Winbergs anförande, hade litet svårt att följa med i karusellen, ty här var verkligen så mycket »fram och tillbaka», att jag hade svårt att klara upp tankegången.

Om jag först tager det mera formella, så yttrade sig herr Winberg gång på gång, att här ska vi icke »vädja till regeringen», den

I fråga om
 avveckling av
 militärför-
 svaret m. m.
 (Forts.)

duger icke och vad är det för mening i att skriva till regeringen. Jag vände sedan på bladen för att se efter, hur motionen gör. Ja, det var helt naturligt vad jag fick se. Vad hade herr Winberg skrivit? Jo, han hade själv vädjat till regeringen. Varför skall han då klandra *andra* för att de gjort *samma sak*? Jag tycker icke, att det är logiskt och riktigt. Detta om den saken.

Men sedan nämnde herr Winberg — jag tror, det var minst tio gånger, som de orden föll i hans anförande — att här skulle bli en »rent principiell behandling» av denna fråga. Jag satt med spänning och väntade på denna principiella behandling av frågan, men fick icke tag i den. Det visade sig, att någon sådan principiell behandling aldrig exekverades.

Jag hade det intrycket, när jag hörde hans ord om att vi andra kommit ut på ett »gungande fly»: äro icke herr Winberg och hans kamrater själva mitt ute i moraset? Till att börja med yttrade herr Winberg med en viss emphase: »vi begära icke *medelbar* avväpning». Varför icke det, herr Winberg? Det vore ju »principiellt» riktigt. Varför icke redan i dag, varför icke fortast möjligt? Varför vilja ni det icke? Skulle det möjligen finnas något skäl för att ni icke önska ögonblicklig avväpning? Låtom oss få veta detta, ty om det vore principiellt riktigt att avväpna bör man få veta, varför detta icke påyrkas.

Men jag undrar, om herr Winberg icke skulle kunna ha skäl, när han nu går till strids emot oss litet var, icke minst emot oss gamla socialdemokrater, därför att vi svika »principerna» — och de innebära avväpning, ingen vapenmakt, vapenlöshet — jag undrar, om han icke då skulle ha anledning att taga hand om sina allra närmaste kamrater. Vi hade en liten debatt i kammaren härom dagen, varvid dessa herrar delade sig på tre olika linjer. Varför icke taga hand om dem först? Kom själva till samförstånd och klarhet om, vad ni mena med eder principiella avväpning, innan ni tala med oss!

Jag erfor till min glädje, att herr Höglund med den konsekvens jag ofta funnit prägla hans uppfattning anslag toner han tidigare låtit höra, såsom då han yttrat: »vi äro inga Tolstoyanska fredsfantar, som gråta vid tanken på blodsutgjutelse. Vore det så, att vi vore mäktiga att med en stöt skaka bort de sista innanverken för zarismen, skulle vi då icke offra livet härför?» Härom dagen stod han och talade om, »att proletariatets diktatur kan jag försvara»; och liksom det ryska arbetarrådet hade manat soldaterna i ledet att inåt och utåt försvara revolutionen, så lät herr Höglund förstå, att en revolution skulle försvaras om så gällde »med vapen i hand». Vart tog då »principen vägen? Herr Höglund vill således försvara sig i det ögonblick, då revolutionen segrat, men därav följer självklart att man måste såväl försvara rätten till revolution som *möjligheten* att komma i det befriade tillståndet. I annat fall gives det ingen rimlig logik i hela framställningen. Alltså, enär ett fritt land ensamt innebär möjlighet att skapa »proletariatets diktatur» måste landets frihet värnas. Då är man emellertid ute

på gungflyn eller i moraset och ungefär, där vi andra äro, herr Winberg!

Vad är dock i själva verket den s. k. principiella skillnaden mellan er och oss? Man skulle kunna taga upp åtskilligt till bemötande av vad som yttrats, men jag vill bara säga *en* sak. När man nu så ivrigt talar om principerna och säger att det är kampen emot militarismen, som är det väsentliga, så skulle jag vilja säga, i motsats emot herr Winberg: så är det *icke*. Kampen för *freden*, den är för mig *allt*, och här vill jag inpassa ett ord gent emot herr Kant och eder högerreservation; så typisk den är för hela edert kynne; i gode herrar, som ännu icke förstå vad hela världen vill under känslan av militarismens förbannelse. I eder reservation, i herr Kants uttalande finnes ingenting av detta, som skälver inom oss andra. Varför icke säga ett ord om nödvändigheten av att med all kraft se till, att en staternas samverkan kommer till stånd för att få bort militarismen och att få bort den tanken, att med våldet tvisterna mellan folken skola slitas. Icke ett ord om detta i högerens reservation.

Men likaväl som jag är emot detta, säger jag till er alla, till herr Winberg och hans meningsfränder: Ni se det allra högsta i vapenlösheten. Det kan icke jag göra! Jag ser icke vapenlösheten som det högsta; vi se *freden* som det högsta, och det är endast i den mån, som kampen emot militarismen, emot rustningarna befördrar fredens sak, som jag vill vara med därom. Det är icke givet att avrustningen under *alla* förhållanden bidrager till freden; vore det så att de mest fredsviljande staterna i världen först kastade bort sina vapen, befördrar det icke med säkerhet freden. Kanske skulle deras desarmering tvärtom framkalla nya konflikter. Så är mänskligheten tyvärr beskaffad, och det måste man se klart för sig.

Herr Winberg talade om, att utskottets utlåtande var »kemiskt rent ifrån socialistiska synpunkter». Jag vet icke riktigt vad herr Winberg menade därmed. För min del vill jag emellertid utveckla min socialistiska åskådning. I den ekonomiska samhällsbyggnaden, dess framväxande, dess olika faktorer, hur de påverka samhällslivets olika funktioner, ser jag huvudgrunden till livets gestaltning under skilda tider. Detta bör icke förbises. Sammanhanget måste man ha fullt klart för sig. Sådant är nu sammanhanget i världen, att det går icke för en enskild stat att lösrycka sig ur detsamma hur som helst och att kasta bort sina vapen oberoende av hur tillvaron i övrigt ter sig. Det råder ett sammanhang, som är oss övermäktigt.

Här talades om de norska socialdemokraterna. Jag vill då endast påpeka för den talare, som åberopade dem, att de norska socialdemokraterna ha under övningsanslaget anvisat anslag för upprätthållande av den neutralitetsvakt, som är erforderlig, detta enligt officiella meddelanden. Vad Danmark beträffar, så är det ett särskilt läge där. Den danska socialdemokratiens ståndpunkt beror icke på någon *principiell* försvarsfientlighet, utan de se saken så, att de absolut icke *kunna* försvara sitt land.

I fråga om
 avveckling av
 militärför-
 svaret m. m.

(Forts.)

Det går icke att bryta sig lös ur det allmänna sammanhanget, sade jag, det känna vi, och var helst man inom fredsarbetet strävar efter att få överenskommelser om minskande av rustningarna, successiv avrustning, har man ögonblickligen stött på detta: nödvändigheten av att då skapa en *gemensam garanti* för upprätthållande av freden gentemot de andra, som icke vilja vara med om den saken, en garanti mot att freden över huvud störes. Det är också av stort intresse att se, att man i de motioner, som vid detta års riksdag väckts såväl av herr Lindhagen som av herr Månsson och herr Widlund, har, såsom här står antecknat i utskottets utlåtande, också förutsatt, att det kan bli nödvändigt att skapa någon makt i världen, vilken tyglar fredsstörarna. Herr Lindhagens motion låter förstå, att man kan behöva »liksom i gamla tider rekrytering av legotrupper eller frivilliga», och herr Månsson menar, att en »internationell flotta» behövs för avspärrande av de länder, som icke vilja underkasta sig skiljedoms utslag. Ja väl, men då är det naturligtvis icke tal om principiell avvapning längre. Det har blivit någonting annat: en *ordningsmakt, som övertar flera staters värn*, i stället för att den isolerade staten själv försvarar sig.

Nu kallade herr Winberg det för en »naiv uppfattning» att vilja på något sätt med maktmedel och vapen skaffa respekt. Jag skulle icke vilja säga, att den uppfattning, som dessa motionärer tillkännagivit, då de låtit förstå, att möjligen en sådan ordningsmakt kan behövas, är naiv. Visst icke! Herr Winberg bör icke utsätta sina kamrater för sådan förebråelse! Det är så, att vi nu kommit beträffande fredsfrågan i det läget, att vi måste tänka oss in i den situationen, att de fredsviljande staterna måste kunna betvinga en eventuell fredsstörare. Ty freden står dock över allting annat. Den måste vi trygga. Därför går det icke för sig att bara nåyrka *vapenlöshet*, att säga, att den ensam är det stora, som vi skola sträva efter. *Freden* skola vi sträva efter, och i den mån vi göra det, faller av sig självt så mycket annat.

Jag vill så säga ett ord till herr Fabian Månsson. Ja, jag förstår så väl den tankegång, som herr Månsson framställde, och hur många ha icke känt det så. Men han *förenklade* hela spörsmålet. Se, vad rustningarna åstadkommit, och se också, hur de även i Sverige varit farliga för oss! Min uppfattning är den, att det är de väldiga rustningarna i världen *i samband med* imperialismen och det kapitalistiska systemet, som ha varit den stora faran i världen. Vore det så, att staterna vore demokratiskt styrda och icke fullföljde imperialistiska syften, vore med andra ord samhällsstrukturen annorlunda — där kommer den socialistiska synen på tingen fram — då hade vi icke kommit i denna situation, att rustningarna, såsom vi erfarit det, kunnat åstadkomma denna överhetade atmosfär, som bidragit till den ohyggliga världskatastrofen. Vore det så, att endast *nödvärnsrätten* utövades av en demokratisk, säg en revolutionär regering i en stat, där demokratien vore fullständigt genomförd, då vore ju situationen helt annorlunda. Jag tror, att också herr Fabian Månsson själv skall säga sig, att instäl-

landet av problemet blir helt olika, beroende på om staten är demokratisk allt igenom eller om staten är imperialistiskt styrd.

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*

(Forts.)

Låt mig slutligen säga ett ord om den kläm, som här föreslås. Jag har försökt lämna någon motivering för att utskottets utlåtande i det väsentliga innehåller den tankegång, som är den riktiga under nuvarande förhållanden. Men jag kan icke alldeles dela den uppfattningen, att klämman är riktigt lämpligt avfattad. Det uttryckes där nämligen en »förvissning» om vårt lands regerings förhållande till dessa frågor, som jag är något tveksam, om jag verkligen bör biträda. Därför skall jag, herr talman, be att få framställa det yrkandet, att kammaren måtte godkänna utskottets motivering men i övrigt besluta rent avslag på motionen.

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Då jag läste detta betänkande, så fick jag på grund av den myckna lärdom, med vilken det avfattats, det intrycket, att herr Palmstierna nog icke haft så litet med detta utskottsbetänkande att göra. När herr Lindström sedan drog en lans, en icke så stark lans, för utskottets utlåtande, så stärktes jag ytterligare i denna uppfattning, och när herr Palmstierna slutligen fick ordet, så fann jag med glädje, att herr Palmstierna nästan ordagrant åtog sig faderskapet för utlåtandet, ehuru med en synnerligen välbehövlig reservation mot själva klämman.

Herr Palmstierna yttrade gentemot herr Winberg, att han fann herr Winbergs anförande likna en karusell. När jag sökte fånga herr Palmstiernas anförande, så kan jag icke hjälpa, att jag en liten smula fick samma intryck, att det liknade en karusell, som svängde litet hit och dit.

Emellertid, i en punkt är jag ense med herr Palmstierna, nämligen däruti, att kampen för freden är allt, och att vi för denna fred böra göra allt. Jag är ense med herr Palmstierna också däri, att kampen för freden går icke fram bara efter en kungsväg, utan den går fram efter olika kungsvägar. Jag för min del erkänner helt och fullt, att krigets, militarismens orsaker bottna till synnerligen stor del i imperialismen och i den ekonomiska intressespanningen mellan de olika staterna, bottna i bristande demokrati inom staterna, bottna i den hemliga diplomatien och allt detta. Och det är självklart, att genom att bekämpa och utrota dessa orsaker går en väg, en betydande väg, ja, många vägar fram till lösande av fredsfrågan. Men i olikhet mot herr Palmstierna anser jag, att just militarismen, våldet, det väpnade systemet som sådant är en väsentlig orsak till kriget, och därför, vilja vi freden, så få vi nog vandra litet andra vägar än herr Palmstierna, och utrota även denna orsak till kriget, nämligen militarismen, till rötterna, bekämpa även denna och gå fram på den fullständiga avrustningens väg. Jag anser för min del, att just den varaktiga freden kan icke vila på bajonetterna. Den har vilat på kanoner och bajonetter hittills. Vi se, hur det brister sönder alltsammans, och vilja vi i framtiden ha en varaktig fred, så får den vila på andra grundvalar, än den hittills vilat på. Jag kan alltså

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*

(Forts.)

icke erkänna den väg herr Palmstierna valt, då han anser för sin del, att våldsmedel äro nödvändiga, och till och med oerhört viktiga medel, då det gäller att skapa fred.

I utskottets betänkande står bland annat, att det är »felaktigt att försvaga just de fredsviljande staterna därigenom att dessa, utan någon som helst säkerhet för att exemplet vinner efterföljd på andra håll, bortkasta sina militära maktmedel. Den enskilda fredsviljande stat, vilken så gjorde, skulle därmed förlora nödigt inflytande och möjlighet att begagna sin ställning för att påverka utvecklingen i sådan riktning, att freden säkerställes mellan folken och vapnen såsom en given följd därav obehörliggöras.» När jag läste detta uttalande, så frågade jag mig: är icke detta i alla fall en återklang av den gamla bekanta satsen: vill du freden, så rusta dig för kriget. Vi ha vandrat den väg, som utskottet anvisat, som herar högersocialdemokrater anvisat: vill du freden, så rusta dig för kriget med vapenmakt. Vi ha prövat den vägen, herr Palmstierna, och vi vandra den icke vidare. Det är i alla fall beklagligt, att socialdemokrater skola ha kommit så långt, att de helt enkelt intaga principiellt samma grunduppfattning i denna fråga som den gamla kapitalistiska och militaristiska högern så länge bekant, och med vad resultat, det ha vi sett under detta världskrig. För övrigt, herr Palmstierna, är det verkligen så, att de små och fredsviljande staterna kunna med militär makt bidraga till att trygga freden? Kasta in hela Sveriges militära vapenmakt, 1914 års härordning, i vågskålen! Tro herrarna, att freden därför skulle komma fortare? Icke ett ögonblick. Nej, det skulle i det stora hela betyda ingenting i detta parti remis. Tror verkligen herr Palmstierna eller någon annan, att om vi lägga Sveriges vapen och svärd i vågskålen, detta skulle återställa freden genast? Å nej, det hjälper nog icke det bittersta, utan det är nog andra orsaker och andra krafter, som skola åstadkomma freden.

En väg, som vi icke kunna gå, är den, som herr Palmstierna under sin synnerligen underliga gång från sin tjänstgöring på svenska kustbåtarna till den socialistiska ståndpunkten har förfäktat. Han har nämligen bland annat förfäktat den ståndpunkten, att vi skulle begränsa rustningarna likformigt de olika staterna emellan. Han var en gång mycket intresserad för denna sak. Men jag misstänker, att han själv i denna stund erkänner, att denna väg är fullständigt oframkomlig. Man har försökt densamma från början av 1800-talet, från heliga alliansens tid genom Napoleon III och Gladstone ända till nutidens dagar, då ju, såsom vi alla väl känna, under tiden närmast före världskriget det pågick en livlig debatt mellan Tyskland och England om en likformig begränsning av rustningarna, särskilt vad gällde de i denna stund synnerligen livliga flottbyggnaderna. Den vägen är stängd. På den går det icke att komma fram. Ty det är självklart, att den makt, som är starkast, skulle vid en sådan likformig begränsning av rustningarna alltjämt bli den starkaste, och den, som är något svagare, skulle självklart försöka i sina militära vapen inlägga all sin kraft för att i alla fall komma

fram till att bli den starkaste militärmakten. Den enda väg, som vi ha att gå, är den fullständiga avrustningens väg. Jag erkänner helt och fullt, att det vore för de smärre staterna bäst, i fall de kunde gå samtidigt på avrustningens väg, den internationella avrustningens väg. Men jag bekänner på samma gång, då jag är medborgare i ett litet land, att för min del skulle jag vara beredd att i detta ögonblick helt och hållet avrusta landet, om mitt beslut kunde åstadkomma det. Ty vi måste väl ändå allesammans se, hur i världskriget de smärre staterna, Belgien och Serbien brustit sönder, de må ha varit rustade till tänderna, när en stormakt mot dem koncentrerat till och med en jämförelsevis liten del av sina militära krafter.

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

Det har talats av herr Kant om att det psykologiska ögonblicket icke skulle vara inne för att avrusta, ja, icke ens för att debattera en sådan fråga. Jag förstår icke herrarna av högern, lika litet som jag i denna fråga förstår herr Palmstierna. Är det verkligen så ofattbart, så rent av oförnuftigt att i denna stund debattera avrustningsfrågan? Veta icke herrarna av högern, att det samlas i Stockholm i dessa dagar för det första Haagkongressens fredskonferens, för det andra Bernkongressen, Zimmerwaldarna, och för det tredje kommer arbetare- och soldatrådet från Petrograd att sammankalla en stor internationell fredskongress. Hit samlas hela världens blickar från dem, som längta efter fred, de äro koncentrerade på Stockholm. Här debatteras sakerna, som gälla den varaktiga freden, och då skulle det icke passa för Sverige att debattera eller ännu bättre att avgöra en sådan fråga som den om ett principiellt avrustningsbeslut. Jag tror tvärtom, att ett principiellt beslut om avrustning skulle vara av ofantligt värde. Det skulle giva signalen till folken därute, så att de ombud från alla folkpartier i alla olika länder, som samlas här, skulle känna, att den signal, som Sverige ger genom ett beslut om allmän avrustning, skulle fortplantas så, att folken snarast möjligt då de se och känna denna signal, skulle, då en stat förklarar, att den icke har något emot avrustning, gå in på samma vägar som Sverige.

Nu säger vidare herr Palmstierna det, att man bör icke fatta ett avrustningsbeslut därför, att vad man nu behandlar är det som bör behandlas i kommande tider, då det blir fråga om en internationell ordningsmakt, där även militära vapen skulle tjänstgöra såsom garanti för fortsatt fred. Jag har följt med rätt så stor uppmärksamhet herr Palmstiernas tankegång i den skrift, som han utarbetat om en internationell ordningsmakt, där han utvecklar denna sin synpunkt på saken. Men jag vill bestämt protestera, då herr Palmstierna säger, att vi kunna icke principiellt förklara, att vi äro för avrustning, därför att senare måste vi ha en internationell ordningsmakt med hjälp av militära vapen av det ena eller andra slaget. Jag kan gent emot herr Palmstierna åberopa ett så pass förståndigt folk som det bulgariska folket, som har en delegation på herrar Palmstiernas och Brantings fredskongress. Denna säger: »Bästa sättet att ge denna fred en varaktig karaktär är Europas demokra-

I fråga om
utveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)

tisering, avrustning, upprättandet av skiljedomstolar, skapandet av en internationell rättsordning med tvångsmedel och dylikt.» Vi kunna gå till den ungerska delegationen. Den säger, att den önskar, »att den kommande freden bygges på grundvalen av den internationella rättsordningen, det obligatoriska skiljedomsförfarandet, avrustning till lands och vatten och erkänner det sammanhang, som råder mellan avrustning till lands och återställandet av säkerheten och friheten på havet, en under internationella bestämmelser ställd maritim ordningmakt». Vad den österrikiska delegationen beträffar, säger den, att den går på »en begränsning av rustningarna till lands och sjöss ända till fullkomlig avrustning samt vidare på organisation av nationalmiliser», o. s. v. Vi se alltså, hur folkrepresentanternas i huvudstaden proklamationer utmyнна i krav på avrustning, och hur de debattera om en eventuell internationell ordningmakt skulle begagna militära vapen av det ena eller andra slaget.

Vad beträffar själva frågan, om militära vapen skulle begagnas såsom garanti för den internationella ordningmakten, så vill jag för min del säga, att jag icke vill vara med om en sådan tankegång. För min del förmodar jag — men tiden tillåter icke att utveckla denna ståndpunkt vidare — att den ekonomiska blockaden är fullt ut lika verksam som de militära maktmedlen, och det skulle vara intressant att gå in på en debatt om det, om tiden tillåte det, men kanske är det bättre att utveckla en annan gång, varför jag icke kan vara med och godkänna, att en sådan internationell ordningmakt i sig inbegriper även militär ordningmakt.

Nu har herr Palmstierna sagt, att ni herrar vänstersocialdemokrater ha ställt vapenlösheten över freden. Vi skulle alltså vara likgiltiga för friheten. Å nej, herr Palmstierna, då herr Palmstierna gav det klandret i början av sitt anförande gent emot herr Winberg, att han icke skulle drapera sig i fraser, så vill jag säga, att alla äro lika goda, och om det gäller verklig frihet, tror jag, att herrarna av den socialdemokratiska vänstern skola visa, att de kunna offra för friheten. Jag pekar på en sådan man som Z. Höglund, vår kamrat, som nyligen kommit ut, och det visar, att då det gäller friheten, man litet till mans kan vara med. Men vi kunna icke anse, att militära vapen, då det gäller de smärre staterna, äro något verkligt värn för friheten. Jag är icke försvarsnihilist, men militärförsvarsnihilist, d. v. s. jag anser, att Sveriges land har vissa värden, som äro ganska värdefulla, men jag bestrider, att de värden, som där ligga, skulle kunna på fullt allvar värnas genom anlitande av militära maktmedel. När vi hade vår partikongress i februari, tog jag mig friheten uppställa en mosats mellan Belgiens väg till friheten och Finlands väg till friheten, Belgiens med vapen i hand, visserligen en stolt och storartad gärning, men Finlands utan vapen i hand, även det en stolt och storartad gärning. Man hänade mig i Social-Demokraten dagen efter. Det var en ohygglig tankegång. Är det verkligen ohyggligt? I dessa dagar har Finlands folk, som steg för steg, tum för tum kämpat med lagliga medel för friheten,

nått långt på denna väg, men Belgiens folk är längre från denna frihet än Finlands folk i denna stund.

Herr Palmstierna var något förgrymmad på herr Winberg, då han tillät sig att med fullt fog gissla utskottets betänkande, och herr Palmstierna har med mycket varma sympatier förfäktat en personlig förklaring för utskottets motivering, men dock yrkat avslag på klämman på grund av dess så valhända formulering. Till sist yrkade han avslag på motionen under uttalande av sin förvisning, att vad som kan göras, det gör regeringen vår hjälp förutan. Jag säger som herr Hellberg i Karlstad, att mycken tro i Israel har jag sett, men aldrig en sådan tro. Det är ganska egendomligt, att när den Hammarskjöldska, numera den Swartzska regeringen lägger fram hundramiljonersförslag om nya rustningar, komma socialdemokraterna och säga, att den regeringen är av sådan fredsviljande karaktär, att den gör vår hjälp förutan vad som kan göras, och därför yrka vi avslag på motionen. Å nej, herr Palmstierna, jag misstänker, att de vägarna komma Sveriges folk och socialdemokraterna aldrig att gå in på. Jag misstänker, att signalen kommer en gång för alla att bli, att freden formuleras icke av herrar diplomater, icke ens av herr Palmstierna, om han kommer att tillhöra diplomatien, icke av regeringarna, utan av folken själva, och den signalen har kommit från Petrograd och den ryska revolutionen. Det är icke från regeringarna utan från folken, från de stora breda djupen, som svaret skall komma, om det någonsin skall komma till en verklig och bestående fred. Svaret måhända kommer, man vet icke när. Tysklands och Österrikes folk och kanske även den västerländska demokratien lämna måhända svaret. Visst och sant är, att vi aldrig få varaktig fred, om vi lita på herrar diplomaters ränkspel och herr Palmstiernas bajonettspetsar, utan vi måste lita på folken själva. Det är den enda trygga grundvalen för freden.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr M å n s s o n: Jag begärde ordet för att replikera herr Palmstierna. Då jag hörde herr Palmstierna, kände jag mig uppbragt över detta hans vanliga sätt att bemöta en motståndare. Jag kan icke stickas med stoppnålar, utan jag kastar stenar på en motståndare, om det icke går på annat vis. Jag kan icke bemöta herr Palmstierna på hans eget språk. Det har jag icke lärt mig, och är icke mäktig. Ett sådant nålstyggn var hans påstående, att herr Palmstierna ville fred, men vi ville bara ha vapenlöshet. Det föranledde mig att begära ordet. Nej, herr Palmstierna, vi vilja ha fred, med vapen eller utan våld, men freden vilja vi. De djupa leden i världen äro trötta på dylika herr Palmstiernas och hans likars finter och undanflykter, trötta på denna oordning, som uppkommit i världen genom kapitalismen och imperialismen, trötta på både knep och våldsdåd. De djupa leden vilja arbeta och ha sin enkla torftiga bärning i fred och ro. Ett samhälle, som krigshetsare, äventyrsmakare och våldsverkare fått till stånd, måste rivs ned, det blir för var dag vårt allt fastare beslut, rivs med vapen eller utan vapen, det kvittar tämligen lika.

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*
(Forts.)

Med vapen, om det är nödvändigt fast det är sorgligt att nödgas gå fram med våld även mot de små överklassklickarna av folket. Det skulle vara bedrövligt, men måste man gå den vägen, så *måste* man gå den. Ty samhällsordning skulle återställas. Vi måste ha ett ordnat samhälle, där människor få leva och arbeta och verka i fred, i vapenlöshet och fred. Det är våra vägar till freden, vilka andras än må vara.

Hela herr Palmstiernas resonemang var förresten, som herr Venerström nyss sade, ett fullkomligt upprepande och ett insläende på de gamla vägarna: vill du ha fred, så rusta dig för kriget. Ja, vi ha påpekat det talets haltlöshet och bedräglighet och behöva icke styrka vår mening med teoretiska resonemang, utan verkligheter har ådagalagt dess styrka.

Vi se som nyss sagts tre typer stater i Europa. Först de överrustade, med 2,000, 1,800 och 1,300 miljoner francs eller mark i fredsbudgeten för militärväsendet. De ha alla kastats ner i en avgrund, där de brinna till sot och aska och där elden icke kan släckas så länge något brännbart finns kvar. Så är det de små staterna, som ha små rustningar och som ligga i det ohyggliga geografiska läge, vari nu Schweiz, Danmarks och Hollands folk ligga. De ha bevarat freden. Varför? På grund av rustningar? Nej, nej, på grund av något, som jag icke skall åtaga mig att förklara med andra ord än med hänvisning till Valans: »Då kommer en annan i kraft än större, vars namn jag icke nämna vågar.» Det är en kraft, som är inom oss. Det är något, som skall överleva vapnen och våldet och orättfärdigheten, det är framtidens rike, det är det, som bör framgå ur Sodoms brand. Det är icke — jag vill fastslå det för att härmed döda det resonemang, som fördes från herr Palmstiernas håll — det är icke på grund av rustningar, som alla de små staterna äro fria från kriget, det är på grund av något annat. Ty rustningar hjälpa icke. Det ha vi sett, rustningarna ha bragt oss i fara. Därför taga vi konsekvenserna fullt ut och säga, att vi måste en gång för alla taga lärdom av det skedda. Så säga också hela världens folk med undantag av några orosandar och intrigmakare.

Herr E d é n: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att ingå i en ytterligare principdebatt i den stora fråga, som ligger bakom motionen och kommit upp i denna sena timme, utan endast för att fästa kammarens uppmärksamhet på det egendomliga läge, vari kammaren befinner sig, då vi nu gå att fatta beslut.

Här föreligger en hel serie av yrkanden. Ett av dem innebär bifall till motionen. Men det är bekant, att det yrkandet icke omfattas av flera än ett litet antal av kammarens stora flertal. Det stora flertalet av kammarens ledamöter dela sig på olika yrkanden, som allesammans utmyнна i ett avslag på motionen: dels det, som går ut på bifall till utskottets hemställan, dels den av utskottets högermän avgivna reservationen, och dels den liberala reservationen, vartill slutligen kommer det av herr Palmstierna framställda yrkandet, som li-

kaledes innebär avslag å motionen, men med bibehållande av utskottets motivering.

Jag skall icke gå in på någon jämförelse mellan de olika motiveringarna till dessa tillsammans fyra avslagsyrkanden. Jag tror, att i var och en av dem finnes åtskilligt som alla skulle kunna skriva under. Men jag ber herrarna lägga märke till att vad utskottets egen motivering beträffar, så kan den naturligtvis, ehuru den innehåller vissa saker, som även jag finner sanna och riktiga, dock icke av andra partier godkännas, då den är rent socialdemokratiskt avfattad och hänvisar till socialdemokratiska åskådningar och institutioner. Under sådana omständigheter kan jag icke finna annat än att, sedan nu talesmän för de olika riktningarna fått föra fram sina åsikter såväl i till utskottsutlåtandet fogade yttranden som här inom kammaren, det enda riktiga är, att vi icke trassla bort den blivande voteringen genom en mängd olika kontrapositioner, utan att alla, som äro på det klara med, att motionen icke kan bifallas, samla sig om yrkandet på rent avslag. Därmed har ingen i minsta mån frångått den principiella ståndpunkt, som han har i själva saken; den har ju var och en angivit vare sig i denna debatt eller vid andra tillfällen. Om så sker, slippa vi ifrån en missvisande utgång av voteringen och fastslå på en gång vad som är kammarens verkliga ståndpunkt till motionen, nämligen att denna icke kan av kammaren bifallas.

Jag yrkar alltså, herr talman, rent avslag å motionen.

Herr Thorsson: Herr talman! Den sena timmen hindrar mig att ingå i ett omfattande bemötande av alla de erinringar, som gjorts av motionärerna och dem, som i övrigt försvarat motionen mot oss andra, som ha en avvikande mening. Men det finnes en underton i herrar Winbergs och Vennerströms anföranden, som visar, att de synas ha beflitat sig om att göra den uppfattningen gällande, att vi övriga, som icke kunna dela deras uppfattning om det tidsmoment, när en avväpning skall ske, rent av skulle vara intresserade av att behålla det elände, som går under namn av militarism så länge som möjligt. Jag kan försäkra, att vi äro lika mycket intresserade av att bliva frigjorda från denna olycka, som hela världen dignar under, som de ärade talarna. Jag för min del har den uppfattningen, att det är fullkomligt uteslutet, att en nation utan vidare skulle vilken tid som helst, då denna nations medborgare behaga anse den vara inne, kunna lösrycka sig från hela universum och bestämma om sin ståndpunkt i ett ärende, vilket icke kan på detta sätt lösryckas, om man nämligen vill behålla sin självständighet som nation. Om jag sålunda icke kan dela herrarnas uppfattning, att vi äro så frigjorda från vad som rör sig i hela världen, så att vi kunna styra och ställa om våra inre angelägenheter, huru vi vilja, så innebär detta icke, att vi äro varma beundrare av det, som går under namn av militarism. Jag skulle kunna instämma med herrarna i upptagande av hela detta spörsmål till allvarlig prövning, när man något säkrare kan se slutet på det nu pågående kriget. Jag kan nämligen icke under hela detta världskrig utan vidare ställa mig på herrarnas ståndpunkt. Men

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*
(Forts.)

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*
(Forts.)

jag har den tron, att detta världskrig skall ha åstadkommit så mycket i fredens intresse, att de imperialistiska strömningarna, att allt det, som förenar sig med imperialismen för att åstadkomma världsoro, skall på grund av de oerhörda påkänningarna, som världskriget framkallat, åstadkomma en fredsstämning så stark, att man omedelbart därefter kan upptaga frågan om fullständig avrustning. Men det är omöjligt att tänka sig, att en liten stat i detta fall skulle gå före, i detta avseende, som herrarna förutsätta, och att detta skulle ske omedelbart. Därmed har man väl icke sagt, att man vill stödja militarismen och allt vad därtill hör.

Jag har ju så många gånger diskuterat med herrarna om detta spörsmål. Men det var en sats, som den förste talaren, herr Winberg, uttalade, som jag skulle vilja uppehålla mig vid. Han sade, att man icke kunde garantera, att den internationella rättsordningen skulle bli erkänd, så länge militarismen existerade. Om man icke kan få den internationella rättsordningen garanterad eller erkänd, så länge militarismen existerar, då vill jag hävda den uppfattningen, att man icke heller kan få den nationella självständigheten godkänd, så länge alla stater rusta sig runt omkring oss. Jag tycker, att dessa saker höra så tillsammans, att man måste räkna med dem och på denna grund bestämma sin ståndpunkt. Jag får därför säga, att den uppfattning, som herrarna företråda, att man skall avrusta, att ett litet land som vårt skall avrusta, kan jag icke dela. Jag tror icke, att denna väg är framkomlig, utan jag tror, att det måste bli på det sättet, att det måste bli en internationell överenskommelse, varigenom världen kan frigöra sig från detta ohyggliga elände. Och det är min bestämda övertygelse, att när de arbetande massorna komma tillbaka från fronterna, när resultatet av världsbranden kommer att visa sig, och när det gäller att uppbygga något nytt, så komma dessa krafter att bli tillräckliga för att framtinga en annan världsordning, där icke svärdet blir det avgörande för nationernas framtid, utan andra krafter komma att spela in. Det är min uppfattning, att vi då skola kunna upptaga detta spörsmål till debatt. Om vi kunde förena oss däri, då vore oerhört mycket vunnet för att samla nationen kring detta strävande i stället för att jämt och ständigt lägga sina anföranden på ett sådant sätt, att en sådan politiskt misstänkliggörande underton förmärkes i uttalandena i dessa frågor.

Herr Palmstierna: Herr talman! Jag begärde ordet för att avgiva en liten replik till herrar Månsson och Vennerström.

Herr Månsson lät så förfärligt ond, men jag tror icke, att det var så farligt. Jag skulle vilja säga till de båda herrarna, att det var i mycket genomskinligt syfte de sökte driva saken därhän, att jag skulle intagit den ståndpunkten, att vi måste »rusta för att behålla freden», och man sökte nästan kasta ett imperialistiskt skimmer över min ståndpunkt. Nej, goda herrar, det går icke alls. I viljan att utrota krig och militarism äro vi fullständigt *eniga*, skillnaden är den, som herr Vennerström uttryckte det, att han vill om möjligt *i dag* avrusta Sverige och göra det isolerat för sig

skulle en enda stat, ett ensamt land avrusta, jag däremot vill gå fram på den *internationella* vägen i samverkan med andra folk, gemensamt med dem bör arbetet för fred och mot militarism bedrivas. Detta uttryckte jag så, att vapenlöshetens väg för icke säkert till freden. Märk detta och lägg icke in något annat i mina ord, ty då förvanskas de! Man tror, att strävandet att göra landet vapenlöst för till freden. Jag ser icke saken på detta sätt.

Och, herr Fabian Månsson, det kom ur herr Fabian Månssons innersta själ denna tanke: »med vapen eller utan vapen — fred!» Ja visst, nu är herr Fabian Månsson inne på *mina* vägar. Fred, det är det *väsentliga*, och sedan bör det bliva den vapenlöshet, som följer med fredstillståndets betryggande.

Det är icke på något sätt så, att vi vilja lägga freden på bajonettspetsarna. Herr Vennerström vet själv, huru oriktigt den tolkningen är. Men tyvärr är världen sådan, att det är möjligt — *möjligt*, säger jag — att man *i sista hand* behöver tillgripa även militärmakt för att trygga freden mot stater, som icke hunnit den mognad i fredlig kultur som andra stater.

Jag vill icke uppkalla herr Månsson igen, det var icke meningen.

Jag vill säga, att om herr Vennerström med anledning av att ett staternas fredsförbund kan behöva använda vapen gent emot mig riktar den förebräelsen, att jag vill beträda rustningarnas väg, då måste jag förklara, att jag står på *samma* ståndpunkt som herr Månsson och andra herr Vennerströms meningsfränder. I det avseendet föreligger icke någon principiell skillnad mellan oss. Även de förutsätta, att vapen kunna behövas. Herr Vennerström har tumlat längre bort än de andra, men herr Månsson och jag torde stå på samma ståndpunkt.

Jag har icke något vidare att tillägga.

Herr Månsson: Herr talman! Det är alldeles klart, att när jag talade om vapenlöshet å ena sidan och fred å den andra, och då jag uttalade mig för fred med eller utan vapen, så inlade jag i detta uttryck den betydelsen, att folken tröttnat på den utplundring, som militarismen innebär, på den ständiga osäkerhet, oro och fara, som gjort, att man knappast kunnat sova lugnt en enda natt i Centraleuropa under de sista tio åren. Vi äro trötta på det lidande, som kriget förorsakat, trötta på våldsåtgärderna och försöken att sätta krokben från de härskandes sida mot en sund samhällsordning. Vi hoppas, att de djupa leden skola komma att genomföra en fredens ordning i samarbete med de andra klasserna, utan våld, om det kan lyckas, men med vapenmakt, om så skulle krävas. Men fred och ordning i samhället kräva vi.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till den av herr Kant m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till den reservation som avgivits av herrar Jo-

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.
(Forts.)*

*I fråga om
avveckling av
militärför-
svaret m. m.*
(Forts.)

hanson i Gäre och Mossberg, 4:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, 5:o) bifall till det av herr Palmstierna under överläggningen gjorda yrkandet samt 6:o) bifall till det yrkande, som framställdes av herr Edén; och förklarade herr talmannen sig anse den sistnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes emellertid av herr Winberg, till följd varav herr talmannen ånyo upptog de övriga propositionerna, av vilka därvid den under 4:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslags en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill att kammaren bifaller det yrkande, som under överläggningen angående andra tillfälliga utskottets förevarande utlåtande nr 16 framställdes av herr Edén, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets hemställan i berörda utlåtande, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 112 ja mot 14 nej; och hade kammaren alltså bifallit det av herr Edén under överläggningen framställda yrkandet.

§ 10.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om vissa förändringar beträffande tvångsarbetsanstalterna; och

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 81 under sjätte huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till pensionsförsäkringens genomförande.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Vidare föredrogos och lades till handlingarna statsutskottets memorial:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjunde och åttonde huvudtitlarna gjorda framställningar angående anslag till vederbörande departements avdelningar av Kungl. Maj:ts kansli; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, fjärde, femte, sjunde och åttonde huvudtitlarna gjorda framställningar angående löneförbättringar åt vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare.

§ 12.

Härefter föredrogos vart efter annat

statsutskottets utlåtande, nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till tullstatens enskilda pensionsinrättning; samt

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändrade grunder för pensionering av marinens stammanskap m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 58, med förslag angående arvodestillägg till den vid innevarande riksdag tillfälligt anställda personal; och

nr 59, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om bibehållande av riksgäldskontorets änke- och pupillkassas rätt till statsbidrag.

Utskottens framställningar i dessa utlåtanden och memorial biföllos av kammaren.

§ 13.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts två särskilda propositioner angående driftkostnader under år 1918 för statens domäner ävensom två i ämnet väckta motioner begärdes ordet av

Ang. driftkostnader för statens domäner.

Herr Holm, som anförde: Jag vill, herr talman, härmed endast rikta en vördsam anhållan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att beakta, vad jordbruksutskottet här på ett ställe i sitt betänkande anför. Där står på sidan 32 bland annat:

»I de i ämnet väckta motionerna hava uttalats vissa farhågor därför att den av Kungl. Maj:t nu föreslagna omläggningen av grunderna för rese- och traktamentsersättningens utgående till den förvaltande och med denna jämnställda personalen inom skogsstaten skulle beträffande vissa i motionerna omförmälda tjänstemän särskilt skogstaxatorerna föra till en minskning av till dem för närvarande utgående förmåner. I anledning härav vill utskottet uttala den förvisningen att, därest så skulle visa sig bliva förhållandet, Kungl. Maj:t icke skall underlåta att hos riksdagen göra den framställning rörande särskilt lönetillskott för nämnda befattningshavare, vartill omständigheterna kunna föranleda.»

Här står visserligen endast, att farhågor i motionen hava uttalats. Men jag tror mig i motionen hava konstaterat, att så verkligen skall bli förhållandet, och till fullständigande av de uppgifter jag där lämnat kan jag nämna, att denna minskning i enstaka undantagsfall kommer att uppgå till bort emot tusen kronor och för ett avsevärt antal till åtskilliga hundratals kronor. Det är klart, att under dessa bistra tider detta är högst kännbart för dem som

Ang. drift-
kostnader för
statens do-
mäner.
(Forts.)

komma att drabbas av denna nedsättning. Med tanke på vad herr statsrådet anfört i propositionen nr 274, vilket är relaterat på sid. 15 i utskottets utlåtande, angående »vikten att för skötseln av statens dyrbara skogstillgångar fortfarande kunna förvärva och bibehålla en verkligt dugande och av verksamheten intresserad personal» vågar jag emellertid uttala den förhoppningen, att dessa tjänstemannagrupperns intressen skola bli behörigen tillgodosedda.

Då utskottet i övrigt i sitt utlåtande är fullständigt enigt, så att det icke finnes utsikt att få någon ändring däri, har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för tillsyn å vissa enskilda skogar; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 15.

Jordbruksutskottets härpå punktvis föredragna memorial, nr 111, angående vissa i nionde huvudtiteln av årets statsverksproposition gjorda framställningar lades till handlingarna.

§ 16.

Härefter föredrogs vart för sig:

jordbruksutskottets utlåtande, nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till den lägre skogsundervisningen och skogshushållning i allmänhet m. m.; och

första särskilda utskottets utlåtande, nr 13, i fråga om krigstidshjälp åt f. d. befattningshavare hos riksdagen och i dess verk.

Vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt bifölls av kammaren.

§ 17.

Ang. omorga-
nisation av
överintendents-
ämbetet m. m.

Vid föredragning härpå av första särskilda utskottets utlåtande, nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av och löne reglering för överintendentsämbetet samt angående länsarkitekter m. m. ävensom i dessa ämnen väckta motioner erhöles ordet av

Herr Persson i Stallerhult, som yttrade: Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden längre med att yttra mig i denna fråga, men då jag har för avsikt att framställa ett yrkande, måste jag med några ord motivera detsamma.

Den stat, som kammaren här har att besluta om, innehåller

åtskilliga nyheter, och däribland är det två punkter, som jag vill fästa mig vid, ehuru jag endast ämnar göra yrkande beträffande den ena. Den första sak, man påträffar här, är, att man i detta verk upphöjt chefen från överintendent till generaldirektör med generaldirektörs löneförmåner. När man läser denna proposition och tänker på vad riksdagen i detta fall förut beslutat, nämligen ett extra lönetillägg, vilket riksdagen alltid beräknar så högt, att det i det närmaste kommer upp till den summa, som man avser att tillstyrka, då den ordinarie löne regleringen kommer, synes det egen-domligt, att utskottet icke nöjt sig med detta utan upphöjt chefen till generaldirektör med 11,000 kronors avlöning, då, efter vad jag nyss antydde, riksdagen vid bestämmandet av det extra lönetill-lägget tänkt sig att stanna vid 10,000 kronor. Detta verk borde väl kunna företrädas av en chef med 10,000 kronors avlöning. Jag skall emellertid icke göra något yrkande i denna del.

Om man därefter ser på den andra punkten, som jag syftar på, finner man, att generaldirektörens ställföreträdare skulle komma att få ett arvode av 1,000 kronor. Det är en nyhet på detta område, och jag hemställer till kammaren, huruvida kammaren kan vara be-nägen att här införa ett arvode åt chefens ställföreträdare. Detta är ju ett sätt att få en lönetyp utöver tredje gradens lön, utöver rådslönen, och det kan väl knappast vara behöfligt, att man på detta sätt höjer en rådslön med 1,000 kronor. Om det är så, att chefen behöver någon ledighet, är det väl lätt att kunna få ett av råden att tjänstgöra i chefens ställe, och då får också det råd, som uppehåller detta förordnande, uppbära de högre tjänstgörings-penningarna och får således en högre ersättning, än vad han har såsom råd. Det är alldeles säkert, att om man nu här inför ett ar-vode åt chefens ställföreträdare, måste man sedan i alla övriga verk, som hava generaldirektörer, och kanske till och med även i dem, som hava överdirektörer, bevilja dessa råd, som få sådant förordnan-de, ett arvode på 1,000 kronor. Således är det en stor principfråga, som det här gäller. För några år sedan gjordes ett försök för ett annat ämbetsverk, nämligen pensionsstyrelsen, att få en ställföre-trädare för chefen, men andra kammaren avvisade detta, och något ställföreträdararvode blev icke då beviljat. Jämför man dessa verk och den personal, som finnes inom dessa båda styrelser, lär det icke vare sig med häsyn till antalet eller vikten av ärendena finnas någon anledning till att ifråga om ett sådant arvode lämna företräde åt nu ifrågavarande ämbetsverk framför pensionsstyrelsen.

Med dessa korta ord ber jag att få framställa det yrkandet, att ur lönestaten uteslutes det däri upptagna arvode åt generaldi-rektörens ställföreträdare, 1,000 kronor; att lönestatens summa lik-som det i mom. D) föreslagna ordinarie anslaget till överintendents-ämbetet bestämmes till 157,200 kronor; samt att ur de föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av avlöningsförmåner uteslutas dels i första stycket å sid. 31 orden »liksom arvode till generaldirektörens ställföreträdare» och »där ej, vad berörda arvode beträffar, annorlunda varder av Kungl. Maj:t bestämt», dels i

*Ang. omorga-
nisation av
överintendents-
ämbetet m. m.
(Forts.)*

Ang. omorga-
nisation av
överintendents-
ämbetet m. m.

(Forts.)

andra stycket å samma sida orden »annat» och »än nyss sagts», dels det stycke å sid. 31 och 32, som börjar med orden »att den ledamot» och slutar med orden »svarande belopp», dels ock i andra stycket å sid. 33 orden »dock ej arvode för ställföreträdande av generaldirektören». Jag ber, herr talman, att få anhålla om proposition på detta mitt yrkande.

Vidare anförde:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Carleson: Herr talman, mina herrar! Det belopp av 1,000 kronor varom nu talades torde icke kunna besparas på den väg som är föreslagen. Chefen för byggnadsstyrelsen får, enligt vad av propositionen framgår, så mycket arbete utom ämbetsverket, att han nödgas att i ganska hög grad vara borta därifrån. För att få en person att i hans ställe leda arbetet läser Kungl. Maj:t icke kunna underlåta att förordna en ställföreträdare, då chefen är borta. Till denna ställföreträdare måste naturligtvis då utgå ersättning i form av tjänstgöringspenningar, motsvarande vad generaldirektören är berättigad till. Generaldirektören kan icke under sina resor berövas sina tjänstgöringspenningar. Detta, jämte den ersättning som måste utgå till ställföreträdaren under generaldirektörens semester och frånvaro i övrigt, gör, att någon besparing, enligt de beräkningar som gjorts, näppeligen torde kunna göras, jämfört med om man, såsom nu föreslagits, i stället giver ställföreträdaren ett arvode å 1,000 kronor utan rätt för honom att uppbära några som helst ökade tjänstgöringspenningar, under den tid den verkliga chefen är borta.

Härtill kommer, att detta ämbetsverk, överintendentsämbetet, genom omvandlingen till byggnadsstyrelsen ju får en massa nya och mycket omfattande funktioner. Detta gör, att det nog erfordras, att det inom detta ämbetsverk jämte chefen ständigt finnes en ställföreträdare, som dagligen har tillfälle att jämte chefen ha en sammanhållande hand över det arbete, som inom byggnadsstyrelsen försiggår.

På dessa skäl har Kungl. Maj:t ansett sig böra föreslå ett fast arvode åt en ställföreträdare, och jag för min del gör nu, liksom jag i propositionen tillstyrkt förslaget, en hemställan om att kamraren måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Nilsson i Kabbarp: Jag har blivit förekommen av herr finansministern, så att jag skall inte yttra mer än några få ord. Jag är, i allmänhet taget, inte alls sympatiskt stämd mot detta system med avlönade ställföreträdare, men jag kan inte neka till, att i detta fall föreligger det ganska goda skäl för att tillgripa denna anordning, som ju har praktiserats på ett par andra ställen, i medicinalstyrelsen och inom telegrafverket, om jag inte minns fel. Jag finner, som sagt, skäl här tala för en sådan anordning, i synnerhet då generaldirektören behöver vistas rätt ofta ute på resor,

varför det är behöfligt, att det finnes en man, som kan vara i hans ställe.

Ett annat skäl, som icke anfördes av herr statsrådet, är det, att det befaras bliva rätt svårt att få verkligt dugande arkitekter på de nya byråchefsbefattningar, som skola inrättas i detta verk. Det har uttalats farhågor för att med det belopp, varmed byråcheferna avlönas, skall det uppstå svårigheter att kunna få de bästa krafterna. Har man då åtminstone för en av dessa poster ett sådant tillägg av 1,000 kronor att kunna vinka med, bör det kunna utöva en god dragningskraft, och någon ekonomisk förlust för statsverket tror jag inte det skall medföra.

Jag skall för min del nöja mig med detta och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rydén i Malmö: Jag måste för min del instämma i det yrkande herr Persson i Stallerhult har gjort och bringa i kammarens kännedom, att vi ha knappast haft en enda lönereglering sedan 1907, där man inte försökt från vederbörande ämbetsverks sida få in detta system med särskilt avlönade ställföreträdare. I allmänhet har löneregleringskommittén stoppat det, så att det inte har kommit längre än till löneregleringskommittén. I åtskilliga fall har det emellertid kommit till riksdagen, och då har riksdagen tillbakavisat dessa försök med undantag av — jag talar nu inte om telegrafstyrelsen, varifrån detta dåliga exempel kom, men det ligger långt tillbaka i tiden — med undantag av fallet i fråga om medicinalstyrelsen, och de, som minnas, hur det gick till vid det tillfället, veta, att då ställdes propositionen så, att det i en och samma votering avgjordes dels frågan om vilken lön chefen för medicinalstyrelsen skulle ha, dels frågan om denna ställföreträdarens arvode. Därigenom var det omöjligt för kammaren att votera om varje sak för sig, och då det här fanns en stark uppfattning, att medicinalstyrelsens chef borde ha en högre lön, på grund av att man annars icke skulle kunna få en framstående läkare på denna post, kom denna ställföreträdare med alldeles på köpet, om jag så får säga.

Detta verk, det omorganiserade överintendentsämbetet, kommer att bli ett av våra mindre ämbetsverk. För min personliga del hade jag, om jag varit med utskottet, aldrig tillstyrkt, att detta verk skulle bliva ett generaldirektorsverk, ty det är för litet härför. Nu står chefen för överintendentsämbetet i samma löneklass som överdirektör av normalgrad, och sålunda flyttas han helt plötsligt över överdirektör av högre löneklass upp till generaldirektör. Jag anser, att berättigade invändningar kunna göras mot detta, men då det inte lär vara möjligt att hindra det och då andra skäl kunna göra, att man måste vara med om att låta verket gå fram till att bli ett generaldirektorsverk, framställer jag intet yrkande häremot, men jag kan inte finna det rimligt, att man här skapar särskilda arvoden för ställföreträdare. Om vi tänka på ett sådant stort verk som pensionsstyrelsen, har ju förslag varit framme i samma rikt-

Ang. omorga-
nisation av
överintendents-
ämbetet m. m.
(Forts.)

ning även där, men riksdagen har avslagit det. I realiteten innebär detta arvode på tusen kronor ingenting annat än att den äldste av byråcheferna — ty det går till på det sättet i regel, det är ytterligt sällan man bryter successionen — får ett tusen kronor extra. Det blir ingenting annat, det är det vanliga i varje fall, och följaktligen blir det så, att man får in en lönetyp här utöver dem som förut finnas.

Jag kan inte inse, att det finnes någon anledning, när vi icke ha det så inom alla de större verken, att man plötsligt skall visa en sådan rundhändhet mot ett litet verk, att man här skapar ett särskilt arvode för ställföreträdare.

Jag ber därför att få ansluta mig till det yrkande som framställt av herr Persson i Stallerhult.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Persson i Stallerhult; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 18.

Härpå föredrogos vart för sig:

första särskilda utskottets utlåtande, nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare jämte i ärendet väckta motioner; och

andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av första kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad ställning för vissa i statens tjänst skadade arbetare eller deras efterlevande.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 19.

Ang. gemensam
tillämpning i
de nordiska
staterna av
frihandels-
principen.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 20, i anledning av herr Bengtssons i Göteborg m. fl. motion, nr 321, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en överenskommelse mellan de nordiska staterna om gemensam tillämpning av frihandelsprincipen.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 321, hade herr *Bengtsson* i Göteborg m. fl. hemställt, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, i vad mån och på vilka villkor överenskommelse skulle kunna träffas de nordiska staterna emellan för att i sin ekonomiska politik med den övriga världen gemensamt tillämpa frihandelsprincipen och däri-

genom göra en insats i det oundgängliga samarbetet mellan världens övriga stater.

Ang. gemensam tillämpning i de nordiska staterna av frihandelsprincipen.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Bengtsson* i Göteborg och *Ericson* i Funäsdalen, som ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, i vad mån och på vilka villkor överenskommelse skulle kunna träffas de nordiska staterna emellan för att i sin ekonomiska politik med den övriga världen gemensamt tillämpa frihandelsprincipen.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Bengtsson* i Göteborg: Det finnes knappast några institutioner byggda på så orättfärdig grund som militarismen och protektionismen, och det är också därför, som det borgerliga samhället tar dessa två ting synnerligen skarpt i försvar. Man trampar på det allra ömtåligaste, när man vidrör dessa institutioner, och det kanske beror på, att det är två utav de orättfärdigaste, som existera. Man anför i vanliga fall, och det har man gjort nu också, när det gäller att gå fram mot frihandel, att icke en enda stat, och knappast tre tillsammans, nämligen de tre nordiska staterna, kan gå fram i frihandelsvänlig riktning, om de andra icke samtidigt göra det. Protektionismen är en ekonomisk beskyddare för militarismen, och den innebär ett pungslående utav de svaga medborgarna. Det är ett sätt att beskatta dessa svaga medborgare. Men jag tycker, att man skulle någon gång komma till förnuft även i denna fråga. Det har under detta år, 1917, också ifrågasatts, att man på flera områden skulle försöka komma till gemensam överenskommelse i ekonomiska angelägenheter.

Många uttalanden ha också i tidningspressen förekommit, såsom herrarna sett, där man förordat överenskommelser i fråga om vår handelspolitik, i fråga om lagstiftnings- m. fl. andra frågor, men beträffande tullfrågan har man icke vågat göra några uttalanden, mest därför att man berört en synnerligen ömtålig punkt, därför att det gäller de privilegierade samhällsklasserna.

Det femte tillfälliga utskottet har inhämtat utlåtanden från tre stycken nationalekonomer, nämligen professor *Wicksell*, professor *Steffen* och docenten *Brock*. Det är ganska betecknande huru t. ex. professor *Wicksell* karakteriserar protektionismen. Han säger i inledningen till sin inlaga bl. a.: »Ingenting är så ägnat att påverka den allmänna meningen bland människor som ett fullbordat faktum. Har ett politiskt, handelspolitiskt eller näringspolitiskt system under några årtionden härskat i ett land utan att några svårare

Ang. gemensam
tillämpning i
de nordiska
staterna av
frihandels-
principen.

(Forts.)

följder därav på ett mera ögonskenligt eller handgripligt sätt trätt i dagen — kanske blott därför att dess skadliga verkningar över-
täckts genom gynnsamma inflytelser av helt annan art — så är
man i allmänhet böjd att utan vidare i detta bestående se ett ut-
slag av en djup visdom.» Man kan visserligen säga, att det blir
en tradition, att vi skola ha ett tullsystem, men när det är byggt
på så orättfärdiga principer som detta, bör man absolut gå fram
mot frihandelssystemet, så mycket mera som ingen av dessa natione-
konomer kunnat få en fast hållpunkt för ett verkligt protektion-
istiskt system. Den ende, som uttalat sig till förmån för ett fri-
handelssystem, är — kan man säga — professor Wicksell. Han
har åtminstone inga nämnvärda invändningar däremot. Professor
Steffen säger bl. a. att, om man kan få till stånd ett förnuftigt
protektionistiskt system, vore det bra, det är hans ståndpunkt i den
frågan. Slutligen säger docenten Brock bl. a. i andra stycket uti
sin inlaga: »Till fullföljd härav får jag meddela, att enligt min
äsikt ett *industriellt* tullskydd numera i det stora hela ej endast
torde sakna berättigande från ekonomisk synpunkt, utan är direkt
skadligt och samhällsfarligt, enär det gärna ger upphov till bildan-
det av monopolistiska sammanslutningar, vilkas huvudsakliga syfte
är att genom ett konstlat uppskrivande av priserna exploatera all-
mänheten. I den mån motionen syftar till ett avskrivande av *dessa*
tullar, kan jag därför i *princip* tillstyrka densamma.» Men han har
naturligtvis liksom andra s. k. stora män invändningar att komma
med och säger bl. a., att de osäkra internationella förhållanden, som
nu äro rådande, lägga naturligtvis hinder i vägen, och vidare, att
tidpunkten är synnerligen illa vald för en omgestaltning av tull-
taxan. Ja, jag försäkrar att vilken tidpunkt man än iakttagit hade
den nog varit illa vald, när vederbörande egentligen icke vill saken.

I ett senare stycke på sidan 25 tager han agrartullarna i för-
svar, men även där har han invändningar. Han säger beträffande
dessa tullar: »*Innan* en avskrivning av agrartullarna företages, vore
det under alla omständigheter *lämpligt att införa en tämligen hög*
värdestegringskatt, så att man ej pungslog jordägarna på landet en-
dast för att rikta städernas tomt- och fastighetsägare.» D. v. s. då
är han även med på att avskriva dessa, för den händelse man kan
åstadkomma en värdestegringskatt. I en annan inlaga, som emel-
lertid icke är fogad till detta utlåtande, säger han vidare i frågan
om agrartullarnas bibehållande, att »finns det mera jord att lägga
under plogen är även jag villig att gå med på en avskrivning av
agrartullarna» och jag för min del tror, att vårt land har åtskilligt
med jord att lägga under plogen.

Det är också betecknande att de olika socialdemokratiska vän-
sterpartierna i vårt land på sitt program upptagit avskaffande av
alla indirekta skatter framför allt genom ett energiskt bekämpande
av tullarna. Det nuvarande regeringspartiet i Danmark säger bl. a.:
»Finanstolden på de almindelige livsførnødenheder og raastoffer
nedsættes efter haanden, indtil den ganske kan bortfalde. — Be-
skyttelsestolden ophæves planmæssig gradvis med billigt hensyn til

bestående Erhven.» Man är sålunda klar till kamp mot detta system åtminstone vad det rör vänsterpartierna.

Ja, herr talman, jag får för övrigt hänvisa till den reservation, som är bifogad detta utlåtande av undertecknad och herr Ericson i Funäsdalen; och med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Ang. gemensam tillämpning i de nordiska staterna av frihandelsprincipen.
(Forts.)

Herr Wikström: Jag skall icke vid denna timme på natten ge mig in på någon principdiskussion uti denna invecklade fråga för att utveckla utskottsmajoritetens synpunkter — något som jag möjligen skulle ha gjort vid en lämpligare tidpunkt — utan jag nöjer mig med att kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talman givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 20.

Konstitutionsutskottets nu föredragna utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm, godkändes.

§ 21.

Härpå upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående grundlagsändringar, åsyftande ytterligare betryggande av riksdagsmans rätt att obehindrat utöva riksdagsmannakallet.

Ang. ändring av § 26 riksdagsordningen

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion nr 333, av herr *Sterne* hade motionären hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning sådana ändringar skulle kunna vidtagas i gällande grundlagar, att riksdagsman, som icke vore enligt § 26 riksdagsordningen obehörig att innehava riksdagsmannabefattning icke skulle utan tillstånd av den kammare, vartill han hörde, kunna under pågående riksdag i andra fall än de, varom §§ 110 och 111 regeringsformen stadgade, vara sin frihet berövad och dymedels hindras i riksdagsmannakallets utövning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Edén, Hellberg, Mannheimer, Gullberg* och *Ericsson* i

Ang. ändring
av § 26 riksdagsordningen.
(Forts.)

Vallsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vilken utsträckning sådana ändringar skulle kunna vidtagas i grundlagarna, att riksdagsman, som icke vore enligt § 26 riksdagsordningen obehörig att innehava riksdagsmannabefattningen, icke skulle utan tillstånd av den kammare, till vilken han hörde, kunna under pågående riksdag i andra fall än de, varom 110 och 111 §§ i regeringsformen stadgade, berövas sin frihet och dymedelst hindras i riksdagsmannakallets utövning, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda; samt

av herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Hallén, Kropp* och *Sterne*, vilka, med uteslutande av viss del av motiveringen, instämt i herr *Edéns* m. fl. reservation.

Utskottets hemställan föredrogs. Därefter yttrade:

Herr *Sterne*: Herr talman, mina herrar! Vid denna tidpunkt torde det icke vara möjligt att väcka till liv någon ingående debatt i det här föreliggande ärendet. Det är, såsom vi känna till, av en rätt grannliga och invecklad innebörd. Anledningen till att jag väckt denna motion var ju närmast att här under senare åren inträffat några fall, då liksom den allmänna rättskänslan reagerat mot det förhållandet, att en riksdagsman, trots det att han icke varit diskvalificerad på grund av bestämmelserna i riksdagsordningens 26 §, ändock blivit förhindrad fullgöra riksdagsmannakallet. Det var särskilt i år ett fall, som man fann upprörande, och som var den allra närmaste anledningen för mig att söka motionsvis fästa uppmärksamheten på detta förhållande. Jag kunde givetvis icke lägga denna motion på annat sätt än så, att den utmynnade i en begäran om utredning — en utredning, som i görligaste mån skulle taga sikte på det som jag ansåg vara oklart i våra nuvarande grundlagar rörande riksdagsmäns okränkbarhet och desslikes en undersökning om vilka åtgärder kunde vidtagas för att komma till rätta med vad som till äventyrs brast. Nu förklarar emellertid utskottet i sitt utlåtande med detsamma på sidan 3, att det för sin del icke finner min uppfattning om att dessa bestämmelser i grundlagarne äro oklara, vara riktig, utan man anser fastmera, att de icke lämna rum för något tvivelsmål om huru de böra tolkas, och att man således icke vill gå med på en undersökning i vad mån bestämmelserna i de nuvarande grundlagarne böra omarbetas. Emot detta vill jag framhålla, att det nog är riktigt, att ifrågavarande bestämmelser varit föremål för ganska många olika tolkningar. Vi hunno ju knappast sammanträda till innevarande års riksdag, innan det utspann sig en delvis ganska het debatt, hur man rätteligen borde tolka hithörande bestämmelser, så att nog kan man säga, att det vore ganska välbehöfligt, om vi finge några klarare och bättre bestämmelser i den vägen.

Men vad som framför allt synes mig påfordra en undersökning

och utredning är den omständigheten, att i riksdagsordningens 26 § har man alldeles bestämt fixerat de kvalifikationsgrunder, som omöjliggöra för en medborgare att åtaga sig riksdagsmannaskapet, men bredvid dessa bestämmelser, finnas också andra förhållanden, som spela in, och vilka kunna så att säga sätta 26 § i riksdagsordningen ur kraft på det sättet, att en riksdagsman ändock trots att han icke är diskvalificerad kan bli urståndsatt att fullgöra sitt uppdrag. Vid tillkomsten av de nuvarande grundlagarne synes, efter vad en undersökning giver vid handen, man icke ha tagit sikte på dessa förhållanden, som närmast ligga bakom min motion. Men man har å andra sidan vid denna undersökning kommit till det resultatet, att det icke förefanns något behov av ett sådant ökat skydd på den tiden. Den dåvarande strafflagen jämte andra förhållanden spelade därvidlag in. Jag vill för övrigt hänvisa till §§ 110 och 111 i regeringsformen, där, om man skall tolka ordalydelsen strängt, man lätt kan ledas dithän att tro, att det endast är de särskilda där uppräknade fallen, som kunna föranleda till häktning av en riksdagsman och omöjliggöra hans riksdagsmannaarbete, och, om man jämför dessa bestämmelser med § 4 i riksdagsordningen, bidrager det ännu mer till att ge liksom helgd åt en sådan tolkning, som vi sett, att man på vissa håll i början av riksdagen gjorde.

Nu är det över huvud taget två skäl, som anförts mot en undersökning i denna punkt, Det ena är det, att man anser principen om likhet inför lagen därigenom icke upprätthållas och det andra, att man gör en avvikelse från ifrågavarande rättsprincip genom att tilläventyrs förhindra en omedelbar verkställighet av straff. Vad det första skälet angår är det icke av särskilt övertygande beskaffenhet. Ty den likhet inför lagen, som man ju alldeles riktigt mycket starkt håller på, har ju icke sin tillämplighet, när det gäller ökat skydd för vissa samhällsfunktionärer. Det finns ju för tjänstemän ett skydd och i nuvarande stund även för riksdagsmän och därigenom blir det olikhet inför lagen redan nu i viss mån i jämförelse med andra medborgare. Den är redan införd, denna olikhet. Och jag tror icke, att man kan påstå att, om man sökte komplettera de lagar, som finnas till skydd för riksdagsmän, man därvidlag icke behöfde låta likheten inför lagen sitta emellan i större utsträckning än nu.

Så har vidare utskottet gjort anmärkning mot, att jag liksom förbisett, när det gällt valmanskårens intresse att bli representerad utan andra hinder än dem, som 26 § riksdagsordningen omförmäler, exempelvis sådana hinder som sjukdom och andra omständigheter, som kunna ställa sig hindrande i vägen för ett fullgörande av riksdagsmannaupdrag. Men det klandret torde man väl kunna taga ganska lätt, ty det är icke möjligt att kunna skapa en absolut tillfredsställande lösning av allt i vår bristfälliga värld, utan man får försöka gripa in, var man kan. Den möjligheten föreligger helt visst på grundlagarnes område. Och det är ju då, som jag tycker, att det vore klokt att gå fram ungefär på det yrkandet, som jag tillät mig i min motion framställa.

*Ang. ändring
av § 26 riksdagsordningen.
(Forts.)*

Ang. ändring
av § 26 riksdagsordningen.
(Forts.)

Ännu mera styrkes man i den uppfattningen, om man läser den bilaga rörande utländska grundlagsbestämmelser som är bifogad konstitutionsutskottets utlåtande. Där finner man exempelvis — för att nu hugga ett exempel ur högen — att i vårt grannland Danmark har man enligt deras grundlagar gått så långt i detta skydd, att man lagt i kammarens prövning och avgörande, huruvida ett åtal över huvud kan väckas mot en riksdagsman under pågående riksdag. När man sålunda i de andra skandinaviska länderna liksom i andra länder vågar sig på ett mycket mera utsträckt skydd än vi ha här i landet, torde det väl icke vara så farligt att åtminstone gå med på en förutsättningslös utredning av dessa förhållanden.

Här föreligger en reservation av herr Edén m. fl., vari påyrkas ett skrivelseförslag, vilket ju i viss mån skiljer sig från det förslag, som jag i motionen framställt. För att om möjligt få åtminstone något av det uppslag, som jag tillåtit mig att vid årets riksdag framlägga, ha nu de socialdemokratiska ledamöterna gått med på den kläm, vartill de övriga reservanterna kommit, men vi ha icke velat underskriva den motivering, som förebragts för denna kläm. Jag är naturligtvis icke för egen del såsom motionär så synnerligen glad över att behöva gå med på de inskränkningar i mitt förslag, som den liberala reservationen innebär. Då jag emellertid icke för närvarande har utsikt att kunna få igenom något annat yrkande, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till denna reservation. Och jag kan göra detta desto hellre, som vi snart nog komma till utskottsbetänkanden, som ju i viss mån komplettera vad som i detta fall kan anses brista i den liberala reservationen, till vars kläm i och för sig jag nu, som sagt, tar mig friheten att yrka bifall med ogillande i viss mån av dess motivering.

Herr R ä f: Ehuru väl jag vet, att det är onödigt att yrka bifall till utskottets hemställan, så anhåller jag likväl, herr talman, att nu få framställa ett sådant yrkande.

Herr E d é n: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att med hänvisning till den motivering, som anförts i den av mig m. fl. vid betänkandet fogade reservationen, nu yrka bifall till denna reservation.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talman givna propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, avslog kammaren utskottets hemställan samt biföll i stället den av herr Edén m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 22.

Efter härfpå skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av

§ 26 mom. c) riksdagsordningen, blev utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 23.

Slutligen företogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av grundlagens föreskrifter om riksdagsmans okränkbarhet och rätt att utöva sitt riksdagsmannaskap.

Ang. riksdagsmans okränkbarhet och rätt att utöva sitt riksdagsmannaskap.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 345, hade herrar *Lindhagen, Bengtsson* och *Vennerström* hemställt att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till en revision av grundlagens föreskrifter om riksdagsmans okränkbarhet och rätt att utöva sitt riksdagsmannaskap i syfte att dessa föreskrifter måtte vinna större klarhet och effektivitet.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i sina utlåtanden nr 20 och 21 hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Olof Olsson, Larsson* i Västerås, *Kropp, Sterne* och *Magnusson* i Kalmar.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade:

Herr *L i n d h a g e n*: Den sena timmen och de många göromålen ha gjort, att jag icke hunnit bereda mig på denna sak; jag trodde icke, att detta ärende skulle förekomma till behandling här i dag. Föreliggande motion avser en enligt min uppfattning nödvändig bearbetning av hela frågan om riksdagsmans okränkbarhet i skälig omfattning. De två föregående utskottsutlåtandena avse endast två detaljer av denna fråga.

Man brukar vanligen, åtminstone har jag icke varit med om något annat, att när några motioner röra en sammanhängande sak, taga alla motionerna, i detta fall är det tre, på en gång och säga pro primo, att med anledning av motionerna hemställas om det och det, och pro secundo, att med hänvisning till vad utskottet förut hemställt, så får utskottet hemställa om avslag å motionerna i övrigt. Men här ha dessa tre motioner, fastän de hänga nära samman, söndersplittrats i olika betänkanden, och vad angår den nu föreliggande motionen, har utskottet hemställt, att densamma måtte få anses besvarad genom de två föregående betänkandena. Det är en märkvärdig organisatorisk ordning av ärendenas behandling. Men oavsett detta vidhålls, att de två lösryckta detaljer, som det i de föregående punkterna varit fråga om och som hänföra sig till vissa bestämmelser i nuvarande ord-

Ang. riksdagsmans okränkbarhet och rätt att utöva sitt riksdagsmannaskap.

(Forts.)

ning, icke äro tillräckliga, utan innebära ett ytligt och alltför begränsat ingripande på detta lagstiftningsområde.
Jag yrkar bifall till motionen.

Herr S t e r n e: Ja, i viss mån är det naturligtvis sant, vad herr Lindhagen här sade om, att denna stora fråga blivit söndersplittrad. Men det har rest sig stora svårigheter i utskottet på grund av den olika tidpunkt, varvid dessa motioner framkommit. Jag väckte min motion ganska tidigt, för att man skulle få tillfälle att noga taga under övervägande detta ömtåliga och vidlyftiga ämne, vartill ju kräves tid, om man på allvar skall ge sig in på saken. Strax därpå väcktes av herr Hallén en motion rörande en viss annan detalj av samma ämne, nämligen i frågan om, huruvida en icke laga kraftvunnen dom skall kunna diskvalificera för riksdagsmannaupdrag. Och så till sist kom ganska långt fram under riksdagen herr Lindhagen med sin förevarande motion. Men då var redan min motion som sådan slutbehandlad inom utskottet, och utlåtandet rörande densamma har sedan legat, ända till dess att man hann att taga upp även herr Lindhagens motion. Nu vill jag säga, att jag i sak är fullständigt ense med herr Lindhagen därom, att man borde ha tagit upp denna fråga i hela dess vidd och verkligen bort söka finna några bestämmelser, som kunnat på ett tillfredsställande sätt liksom skära igenom grundlagen och skapa en otvetydig rättsställning åt riksdagsmännen. Men därför menar jag icke, att det yrkande, som jag gjorde i min motion var lagt på det sättet, att det icke skulle kunna ge uppslag till en sådan utredning. Det yrkande, som herr Lindhagen framställt, är ju av den beskaffenhet, att om detsamma kan sägas, att det går vidare och lämnar rum för något större undersökningar i detta fall. Bäst hade naturligtvis varit, om man kunnat få dessa frågor före i ett enda sammanhang, och om åtminstone vänstern inom andra kammaren kunnat bliva ense om att här gå fram på en viss linje. Detta har nu emellertid icke varit möjligt, utan hela frågan har nu, som sagt, blivit söndersplittrad. Därtill har den nu förekommit till behandling här i kammaren vid en tidpunkt på dygnet, då det är omöjligt att taga upp en verklig realdebatt om denna sak.

Vad det betänkandet angår, som det nu närmast gäller, stå ju vi socialdemokrater inom utskottet såsom reservanter. Vi ha hela tiden haft den uppfattningen, att man utan några betänkligheter borde kunna förorda en förutsättningslös utredning av saken. Såsom hela denna fråga nu ligger, skall jag emellertid icke tillåta mig att göra något annat yrkande än på bifall till utskottets hemställan, men med ogillande i vissa delar av motiveringen, d. v. s. jag ansluter mig till den socialdemokratiska reservationen.

Herr L i n d h a g e n: Den siste ärade talaren har erkänt, att det riktigaste här hade varit, om man slagit ihop alla de tre motioner, som det i denna och de närmast föregående punkterna är fråga om, samt på denna grundval begärt en allsidig utredning av hela denna sak. Nu har det ju dock icke blivit på det sättet,

men jag vidhåller i alla fall mitt yrkande om bifall till den nu föreliggande motionen.

Herr R ä f: Herrarna ha redan hört, att den fråga, som här föreligger, är av ganska vidlyftig natur, och det har man också erfarit inom utskottet; man har där haft stark känning därav. Jag förmodar därför, att herrarna icke äro beredda att i kväll upptaga en så vidlyftig diskussion, som hela denna fråga förutsätter. Vad motiveringen beträffar, har ju visserligen herr Sterne sagt ett och annat emot densamma, men han berörde endast ett enda ställe av motiveringen och vad man från reservanternas sida härvidlag i övrigt vill fästa uppmärksamheten på har jag icke kunnat upptäcka, fast jag följt med diskussionen. Jag menar därför, att det är så gott, att vi nu bifalla utskottets såväl motivering som hemställan, vilket yrkande jag nu ber att här få framställa.

Ang. riksdagsmans okränkbarhet och rätt att utöva sitt riksdagsmannaskap (Forts.)

Herr E d é n: Jag vill för det första meddela, att jag icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet. Jag kan vidare ge herr Lindhagen rätt i, att det kunde ha varit lämpligt och tillbörligt, att man behandlat dessa motioner i ett sammanhang, ifall detta hade varit utskottet möjligt, men herr Sterne har redan givit en förklaring, varför så icke skett. Jag har nu icke något annat yrkande att framställa än på bifall till utskottets avstyrkande av herr Lindhagens motion, men då i utskottets motivering ingår en del saker, som icke stå i överensstämmelse med kammarens nysfattade beslut med anledning av herr Sternes motion, finner jag liksom herr Sterne, att ett bifall till utskottets avslagsyrkande även bör förbindas med ett ogillande av motiveringen.

Jag yrkar således i likhet med herr Sterne bifall till utskottets hemställan, men med ogillande av dess motivering.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till samma hemställan, men med ogillande av utskottets motivering samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den under 2:o) upptagna propositionen.

§ 24.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Interpellation.

Herr Persson i Fritorp, som yttrade: Herr talman! Kristiden har på ett djupt kännbart sätt gripit in i enskilda personers göranden och låtanden, och utan överdrift torde man nu kunna påstå, att intet område lämnats oberört av krigets inverkan.

Icke minst har den jordbrukande befolkningen fått en i många fall besvärande känning av de åtgärder, som vidtagits i avsikt att trygga folknärigen. Det har nu i tre fjärdedels år formligen reg-

Interpellation. nat förordningar och författningar av olika slag över lantmännen, alla innehållande straffbestämmelser av många variationer.
(Forts.)

Utan överdrift kan man våga det påståendet, att lantmännen med tålmod och lugn mottagit och sökt finna sig uti dessa många olika förbud och beslag, fast det alldeles givet för många känts påfrestande att ej fritt få förfoga över den avkastning deras jordbruk lämnat, ja, till och med endast få kvarhålla vad som oundgängligen behöfts till brödföda. Vad emellertid lantmännen med fog kunna kräva är, att dessa förordningar och författningar kungöras i så god tid, att laglydiga medborgare icke mot sin vilja göras till lagbrytare, samt jämväl att föreskrifterna ifråga om tydlighet ej lämna något övrigt att önska. Svenska bönder ha annat att göra än behöva uttyda mer eller mindre oklara författningar. Under debatten i andra kammaren den 19 sistlidne maj angående allmänna åklagares m. fl. bötesandelar framdrogs åtskilliga fall, där till följe av obekantskap med utfärdade föreskrifter höga böter ådömts åtalade, och även om dessa sedermera i många fall fått rättelse, står det faktum kvar, att betydande svårigheter därigenom förorsakats.

De då anförda exemplen kunna nog mångdubblas. Jag skall här fästa statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet uppmärksamhet på en av förutvarande jordbruksministerns åtgärder, som säkert i en nära framtid kommer att åtskilligt tala om sig.

Den 20 januari detta år utfärdade Kungl. Maj:t förordning om förbud mot tillverkning av potatismjöl, vari bl. a. föreskrevs, att detta förbud skulle träda i kraft redan påföljande söckendag, d. v. s. måndagen den 22 januari.

Jag klandrar icke regeringen för åtgärden att utfärda detta förbud. Den nu rådande bristen på potatis har givit vid handen, att förbudet var synnerligen välbehöfligt, men utan att detaljerat redogöra för gången av tillverkning av potatismjöl, står för var och en med dessa förhållanden förtrogen klart, att någon dags mellanrum bort lämnas mellan förbudets utfärdande och ikraftträdande.

I förevarande fall kunde man ju förmena, att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt delgivit fabrikanterna, att förbud utfärdats exempelvis genom Konungens befallningshavande i de för övrigt få län, där sådan tillverkning bedrives.

Men så vitt jag erfarit, var det allenast genom svensk författningssamling, som delgivning ägde rum, till och med den annars vakna tidningspressen syntes villrådig om förbud utfärdats eller ej, och i min hemort fanns en daglig tidning, som först på onsdagen innehöll officiellt meddelande härom. Flera tillverkare hava nu instämts till vederbörande häradsrätt för överträdelse mot denna förordning, vilken i straffpåföljd stadgar böter svarande mot fyra gånger den använda potatisens värde. Jag skall här andraga ett tidningsreferat rörande ett av de mål, som handlagts vid Villands häradsrätt och där utslag numera meddelats: »För brott mot förbudet mot tillverkning av potatismjöl hade ett flertal personer instämts av allmänna åklagaren. — Sålunda yrkade kronolänsman L.

Interpellation.
(Forts.)

J. Glimberg ansvar å lantbrukaren Nils Månsson å nr 11 Vanneberga för det han i Vanneberga stärkelsefabrik efter förbudets ikraftträdande låtit riva minst 40 hl. potatis. Svaranden, som biträdades av advokaten J. Listander, bestred, att han haft kännedom om förbudet samt sade sig omedelbart efter det, han blivit underrettad om detsamma, ha upphört med avverkningen. Förbudet trädde, som bekant, i kraft den 22 januari. Svaranden ringde på tisdagen den 23 upp hushållningssällskapet i saken, varifrån meddelades, att förbud ej utfärdats. På onsdagen varnades svaranden per telefon från sällskapet att tillverka potatismjöl och på torsdagen inställde svaranden avverkningen, ehuru han redan avtäckat det för rivning avsedda potatispartiet, vilket han för övrigt ansåg vara sådana förarbeten, som avses i Kungl. förordningen och som berättigade honom till att fortsätta avverkningen, om han velat. Svarandeombudet upplyste, att han på måndagen haft besök av stärkelsefabrikanter, som ville efterhöra om förbud utfärdats. Ombudet hade då förhört sig hos folkhushållningskommissionen härom och fått till svar, att något förbud ej beslutats men vore att vänta följande dag. Först på onsdagen kunde ombudet erhålla författningen i saken. Ombudet frågade åklagaren, om det vore hans mening att ställa personer till ansvar för brott mot en förordning, som ej ens hunnit kungöras. Detta bejakade åklagaren. Svaranden företedde för rätten Kristianstads Läns Tidning för den 23 januari, i vilken meddelades, att förbud skulle ha utfärdats. Först i följande nummer stod ett officiellt meddelande i saken att läsa. Ombudet hade sig bekant, att ett par personer vänt sig till kronofogden i saken. Han hade meddelat, att de kunde fortsätta avverkningen, till dess kronobetjäningen lämnade meddelande om förbudet. Åklagaren ansåg, att de förarbeten, svaranden talat om, måste innebära något mera än att avtäckta potatisen och att sålunda först tvättningen av potatisen kunde betraktas som sådant förarbete, som kunde möjliggöra avverkning efter förbudets ikraftträdande.»

I häradsrättens utslag har Nils Månsson ådömts nära 4,000 kronors böter.

Flera utslag väntas i nästa vecka och bliva dessa analoga med nyss citerade, uppgives i ett fall böterna springa upp till 15,000 kronor, kanske därutöver. Jag lika litet som någon annan klandrar allmänna åklagare, för att dessa ingripit och åtalat förmenta forseelser. De ha ju därmed helt enkelt fullgjort sin tjänsteplikt.

Vad som i avseende på potatismjölfabrikationen är ännu mer upprörande är, att det stora överväldigande flertalet av dessa genom alltför väl kända regeringsåtgärder under år 1916 fått ringa eller ingen lön för sin möda. Vinsten har hamnat hos kristidens onda genius — jobbare — under det producenterna i åtskilliga fall synas komma att lönas med ekonomisk ruin.

Jag har med det anförda statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet uppmärksamhet härpå till den åtgärd, vartill saken kan föranleda.

Hur länge till följd av kriget kristiden kommer att vara är väl

Interpellation. för någon omöjligt förutsäga, och till följd häraf kan man tyvärr
(Forts.) förvänta, att alltjämt nya förordningar komma att utfärdas, kan man männe jämväl våga hoppas, att Kungl. Maj:t framdeles mera än hittills vid utfärdandet av dessa förordningar kungör desamma i så god tid, att omedvetna överträdelser ej behöva äventyras, ty det kan ej betecknas annorlunda än upprörande, att högst betungande böter ädömas överträdelse av förordningar, om vars innehåll kändom saknats.

På grund av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa följande spörsmål:

Kan man förvänta att vid utfärdandet av författningar, innefattande föreskrifter eller förbud i avseende å utövningen av lantmannanäringen, sådan ordning kommer att iakttagas, att skäligt rådrum beredes dem, som närmast av författningarna träffas, att förvärva kändom om desamma före ikraftträdandet?

Ifrågavarande anhållan blev på begäran bordlagd.

§ 25.

Interpellation. Härpå erhöles ordet av

Herr *Lindhagen*, vilken anförde: Genom tidningarna är känt, huru på grund av livsmedelsbrist oroligheter förekommit på Seskarön utanför Haparanda.

Förspelet till dessa tilldragelser skildras i tidningen Socialdemokraten av en korrespondent, som personligen besökt platsen, på följande sätt: »Seskarö, som ligger ett par mil utanför Haparanda och har två stora sågverk, vilka sysselsätta över 500 arbetare, har lidit grymt av livsmedelsbristen. Särskilt svårt har det varit nuder den så kallade förfallstiden, d. v. s. den tid, då isen icke längre håller, men ej heller kan forceras. Det bor närmare 3,000 personer på ön, som ligger närmare en mil till havs, och då man ej kan uppehålla förbindelsen mellan ön och fastlandet på flera veckor, måste förhållandena bli bedrövlige. Denna vår har det rätt verklig nöd därute. På de flesta nödvändighetsartiklar, smör, mjölk, potatis, har varit fullständig brist. Man har varit hänvisad att äta bröd — men så äro ju brödransonerna också så otillräcklige. Gång efter annan har befolkningen i yttersta nöd tillgripit den förtvivalade utvägen att köpa bröd utan kuponger — vad skola fattige människor ta sig till, då barnen ropa efter mat och ingenting finnes i huset?

Strax före och strax efter den 1 maj skedde sådana tvångsköp; bagarna fingo sin betalning och myndigheterna blundade i medvetande om, att det var i verkligt nödläge, som köpen skett.»

I följd av myndigheternas beteende att i stället för livsmedel sända militär och kulsprutor till ön förvärrades situationen naturligtvis, och beklaglige förhållanden uppkommo. Den första mili-

tärstyrkan avlägsnade sig då från ön, varefter genast lugn inträdde. Emellertid vidtogs därefter den olyckliga dispositionen, att en ännu större militärstyrka med kulsprutor sändes till ön såsom mot en fientlig makt, och situationen förvärrades ytterligare. i det oron därigenom även spriddes till andra arbetsplatser. Ställningen synes nu vara den, att arbetarklassen i Norrbotten befinner sig i en synnerligen upprörd sinnesstämning och ställer sig som en man bakom de, såsom de anse, illa och orättvist behandlade kamraterna med familjer på Seskarön.

Interpellation.
(Forts.)

Det har i dag kommit meddelanden, som giva vid handen, att situationen är kritisk och att, om en genom hungersnöd förtvivlad befolkning fortfarande provoceras, fara för mycket svåra förvecklingar kan uppstå. Så har följande telegram i eftermiddag anlänt till socialdemokratiska vänstergruppen i riksdagen: »Karlsborgs arbetare samlade till massmöte uppmanar Eder till omedelbar handling i Seksaröfrågan. Befrias icke Seskarö från intrånget, komma vi att göra gemensam sak med våra kamrater. De ha kastat stridshandsken. Vi äro villiga att upptaga den.»

Endast ett hovsamt och rättänkande uppträdande av myndigheterna torde kunna förhindra en katastrof.

Under sådana förhållanden synes det vara en oavvislig plikt för regeringen att ingripa till förmån för förnuftigt avveckling av den spända situationen.

I anslutning till vad sålunda anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att få till civilministern framställa följande spørsmål:

1:o) Är det att förvänta, att regeringen skyndsamt ingriper för en hovsam, rättvis och mänsklig avveckling av den situation, som uppstått med anledning av hungersnöden på Seskarön i Norrbotten och de därav föranledda uppträderna?

2:o) Är det vidare regeringens avsikt att genast inställa militäroperationer mot arbetarna och därigenom befordra det allmänna lugnet?

Jämväl denna framställning bordlades.

§ 26.

Herr talmannen gav vidare på begäran ordet till

Interpellation.

Herr Stenudd, som yttrade: Herr talman, mina herrar! I dessa dagar har upprullats en händelse, för att icke säga tragedi, i en trakt av vårt lands nordligaste del, vilken händelse, helt naturligt, har väckt en pinsam uppmärksamhet och vilken händelses fortsatta förlopp och avveckling följes med det mest spända intresse av en stor del av vårt lands befolkning. Jag föreställer mig, att kammaren redan förstått, vad jag här åsyftar, nämligen händelserna på Seskarön i Norrbottens län.

För att kunna rätt förstå dessa nu timade händelser och deras förlopp är det nödvändigt att känna till åtminstone en del av de för-

Interpellation. hållanden, vilka varit bidragande och avgörande faktorer härvidlag.
(Forts.)

Seskarö ligger i norra ändan av Botniska viken omkring 2 mil från Haparanda samt omkring 1 mil från närmaste fastland. Ön har omkring 3,000 innevånare samt två stora sågverk, vilka sysselsätta mellan 5- till 600 arbetare. Om jag ej missminner mig, äges dessa sågverk av finska bolag.

Vid vårbrytningen, d. v. s. den tiden, då isen varken »bär eller brister», då den icke längre håller men ej heller kan forceras, är ön helt och hållet isolerad från den övriga världen.

Även under normala förhållanden har det på grund härav varit förenat med vissa svårigheter att anskaffa nödiga livsmedel, framför allt mjölk, åt befolkningen här, vilka svårigheter helt naturligt ökas i samma mån, ju längre isoleringstiden varat. Att svårigheterna att anskaffa nödiga livsmedel åt befolkningen på ön under nuvarande förhållanden inom livsmedelsmarknaden skulle varit ännu större, inses lätt. Till råga på olyckan kom våren så sent och blev så lång, att ön varit avstängd från fastlandet under flera veckor. Det har varit som under gamla nödtider, då allt syntes samverka för att göra tillvaron så hård och bitter som möjligt för det fattiga folket därute. Det har således blivit fullständig brist på de flesta nödvändighetsartiklar såsom smör, mjölk, potatis m. m. Man har således varit hänvisad att leva så gott som uteslutande av bröd, men då ju brödransonerna äro så små, inses lätt, att förhållandena måste bli bedrövliga och att verklig nöd varit rådande där ute. Följden har blivit, att många familjer varit brödlösa de senaste dagarna i varje vecka, och då det ej funnits varken mjölk eller andra livsförnödenheter att ersätta brödet med, förstär man, att svältens hemska spöke gjort sitt inträde i de fattigare familjerna. Vi kunna därför föreställa oss, huru dessa olyckliga människor skulle längta efter slutet av denna isoleringsperiod, som ju även under normala förhållanden motses med viss bävan. Då emellertid kylan höll i sig, och hoppet om hjälp utifrån var ute, grepos dessa stackars människor av förtvivlan. Vad skulle de taga sig till, då de små oskyldiga barnen ropa efter mat och ingenting fanns i huset? Dessa arma människor visste, att bröd fanns hos handlandena. De hade penningar att köpa det, men de hade nödgats förbruka sina brödkort och hade således ej rätt att få köpa mera bröd.

I sin förtvivlan verkställa de då tvångsköp av bröd. Detta skedde första gången omkring 1 maj. Inseende befolkningens förtvivlade läge voro myndigheterna nog klarsynta att »blunda» vid det första »tvångsköpet». Strax före pingst, ju längre isoleringstiden varade, blev livsmedelsbristen och därmed även nöden ännu större, och då tillgrepo arbetarna ånyo »tvångsköp». Om man betänker, huru läget varit för arbetarna, då tvångsköpen ägde rum, bör man också kunna förstå, att de lagöverträdelser, som här skett, böra uppfattas som begångna under synnerligen förmildrande omständigheter. Men i stället för att inse detta synas vissa myndigheter hava föresatt sig att nu statuera ett varnande exempel utan att betänka, att ett alltför bryskt uppträdande från deras sida måste

verka synnerligen utmanande under den situation, som var för handen. I stället för att gå fram med lämpor och ge den förtvivlade stämningen tid att lägga sig, under intrycket att bröd sändes till ön, ditskickades militär, som det förefaller mig, utan verkligt tränande anledning. Tack vare det system, som i över tre års tid varit rådande här i landet, upprullas då för oss ett skådespel, där vi få se å ena sidan svältande folkmassor, män, kvinnor och barn, ropa efter bröd, men där å andra sidan svaret kommer i form av skyttelinjer och kulsprutor, till vilkas uppsättande och underhåll dessa svältande massor få tillsläppa både folk och materiel. I sanning ett ohyggligt skådespel och en upprörande bild av det rådande samhällssystemet.

Till all lycka synes dock militären själv och några av de bestämmande hava bättre uppfattat situationen, varigenom en, som det syntes, ohygglig olycka förekom. Men det uppgives, att annan militär senare ditsänts. Är detta med verkligheten överensstämmande, så har man anledning hysa allvarlig oro för händelsernas utveckling där uppe. Jag har den uppfattningen, att därest myndigheterna förfarit med större lugn och framför allt ej så huvudstupa anlitat militären, så hade saken fått ett helt annat och alls icke så tillspetsat förlopp, till båtnad för såväl samhället som för befolkningen.

Det skedda kan, beklagligt nog, ej göras ogjort, men det är att hoppas, att vederbörande ej underlåta taga lärdom av det passerade, så att de ej genom provocerande åtgärder tvinga hungrande folkmassor i denna kritiska tid till förtvivlan. Men framför allt, vid bedömandet av det, som förekommit, måste hänsyn tagas till alla förmildrande omständigheter, som här föreligga i synnerligen hög grad, så att man ihågkommer, att menige mans bästa är den yppersta lagen och ej far med onödig hårdhet fram mot de olyckliga offer, som av de förut framhållna anledningarna samt stundens uppbrusning låtit komma sig till last handlingar, som under normala förhållanden ej hade från deras sida ifrågakommit.

I en del av tidningspressen har man velat kasta skulden för det skedda förnämligast på den finska befolkningen på platsen, och man har därför uttalat den cyniska förväntan, att hela denna befolkning skulle bliva utvisad.

Jag är ej i tillfälle att kunna fälla något avgörande omdöme om finnarnas andel i vad som passerat, men man får ej glömma att denna befolkning i medvetande om sin rättslöshet i ett främmande land helt naturligt som regel ålägger sig en viss försiktighet. Till min glädje har jag också läst i dagens tidningar, att herr civilministern tagit avstånd från planen att utvisa hela den finska befolkningen på Seskarön. Denna glädje blev dock något grumlad, då jag i samma artikel läste, att herr civilministern meddelat, att »en del individuella utvisningar av de svåraste oroselementen skulle företagas». Då jag har någon erfarenhet från min hemort av, huru dessa individuella utvisningar tillämpas och verka — jag erinrar mig bl. a., huru det gick till i en del fall i vårt samhälle uppe i

Interpellation. Kiruna under storstrejken — så skulle jag helst önska, att inga sådana utvisningar företoges. Ty det händer faktiskt alltför lätt, att de drabba fullt skötsamma arbetare, kanske sådana, som vistats i Sverige under årtionden, ja, en hel mansålder, byggt sig eget hem, gift sig med svenska kvinnor och kanske hava en mängd barn, sådana, som nu äga ett hem här, men nu skulle bliva hemlösa, och detta ytterst därför, att vi haft en regering i Sverige, som försummat ordna folkets livsmedelsfråga. Sådana utvisningar skulle verka mycket upphetsande på befolkningen, enär den skulle betrakta dessa utvisade, och detta helt naturligt, som godtyckligt utplockade offer för deras av nöden framkallade samfälliga handling. De ifrågasatta utvisningarna skulle således ingalunda vara ägnade att lugna befolkningen där uppe utan tvärtom.

Med åberopande av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få rikta följande spörsmål:

1:o Är det herr statsrådets avsikt att på grund av de timade konflikterna, som framkallats av ett beklagligt nödtillstånd, skrida till utvisningar mot en större eller mindre del av den finska befolkningen på Seskarön?

2:o Anser icke herr statsrådet, att mildast möjliga förfarande mot dem, som eventuellt befinnas ha gjort sig skyldiga till lagbrott, vore med hänsyn till vad som framkallat uppträderna det moraliskt och mänskligt mest riktiga?

Den av herr Stenudd gjorda anhållan blev på begäran likaledes lagd på bordet.

§ 27.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 73 under mom. 1:o 1) gjorda framställning rörande upprensning av viss farled; och

från riksdagens kansli:

nr 200, angående åtgärder i och för dyrtidens lindrande genom kompensationer eller dylikt av andra näringar än av jordbruket.

§ 28.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t dels angående åtgärder för åvägabringande av ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, dels angående beredande åt riksdagen av medbeslutanderätt eller förhandlingsrätt

med regeringen i utrikesärenden, dels om närmare bestämmande av begreppet kommandomål m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för lantförsvarets stärkande jämte i ämnet väckta motioner;

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för sjöförsvarets stärkande jämte i ämnet väckt motion;

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbanebyggnader i Norrland ävensom i ämnet väckta motioner; och

nr 188, i anledning av väckta motioner om anslag till utredning i fråga om en järnvägsanläggning genom Kalix och Torne älvdalar till lämplig punkt å riksgränsbanan;

sammansatta stats- och lagutskottets nr 3 utlåtanden:

nr 1, i anledning av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition med förslag dels till lag om landstormsprövning åren 1919—1927 samt utbildning av officerare, underbefäl och fackmän vid landstormen under åren 1920—1928, dels ock till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att under år 1917 undergå landstormsprövning och befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen, än även Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för bestridande av kostnader för utbildning av landstormsbefäl m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående rekrytutbildningens förläggande till sommartid; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 19 mom. 4 och § 34 mom. 2 värnpliktslagen den 17 september 1914;

bevillningsutskottets

memorial, nr 60, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 50 i anledning av väckt motion om ändringar i 28 § av förordningen angående tillverkning och beskattning av maldrycker; och

betänkande, nr 61, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 §, 49 § 2 mom. och 57 § i förordningen den 19 november 1914 om arvskatt och skatt för gåva dels ock i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 61, i anledning av väckta motioner angående bemyndigande för Konungariket Sveriges Stadshypotekskassa att upplägga ett premieobligationslån;

nr 62, i anledning av väckta motioner om beredande åt prästerskapets änke- och pupillkassa av rätt till ytterligare ett års behållen inkomst av vissa befattningar;

nr 63, i anledning av framställning av fullmäktige i riksbanken angående uppförande av arbetarbostäder vid Tumba bruk; och

nr 64, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten;

jordbruksutskottets utlåtande, nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av rörelsekapital för 1917 års bränslekommissions vedanskaffning under innevarande år ävensom en i ämnet väckt motion; samt

andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 7 i förordningen den 2 juni 1911 angående grunderna och sättet för markegångsprisens bestämmande m. m.;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överflyttande å landsfiskal av kronofogde åliggande bestyr m. m.; och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4, 34, 35, 44, 45, 50, 52, 55, 63, 64, 70 och 80 §§ i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

§ 29.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 2,12 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 4 juni.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Herr *Perssons* i Fritorp vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa spörsmål rörande iakttagande av viss ordning vid utfärdande av föreskrifter eller förbud i avseende å utövningen av lantmannanäringen, som nu föredrogs, bifölls av kammaren.

§ 2.

Vidare föredrogs var för sig herr *Lindhagens* och herr *Stenudds* likaledes på kammarens bord liggande framställningar att få interpellera herr statsrådet och chefen för civildepartementet i anledning av inträffade oroligheter å Seskarö; och blevo berörda framställningar jämväl av kammaren bifallna.

§ 3.

Härefter föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 29, statsutskottets utlåtanden nr 185—188 och sammansatta stats- och lagutskottets nr 3 utlåtanden nr 1—3.

§ 4.

Bevillningsutskottets nu föredragna memorial, nr 60, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 50 i anledning av väckt motion om ändringar i 28 § av förordningen angående tillverkning och beskattning av maldrycker lades till handlingarna.

§ 5.

Föredrogs, men blevo ånyo lagda på bordet bevillningsutskottets betänkande nr 61 och bankoutskottets utlåtanden nr 61—63.

§ 6.

Vid härpå skedd föredragning av bankoutskottets memorial, nr 64, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande pensioner och understöd å allmänna indragningsstaten blevo de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna av kammaren godkända.

§ 7.

Härefter föredrogos, men blevo åter bordlagda jordbruksutskottets utlåtande nr 116 och andra särskilda utskottets utlåtanden nr 2—4.

§ 8.

Vidare föredrogs ett från första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 674, innefattande delgivning av nämnda kammares beslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 22, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om innehavares av pastoratsadjunktur bibehållande vid befattningen, då den ändras till komministerstjänst; och begärdes ordet därvid av

Herr Helger, som yttrade: Herr talman! Eftersom tiden för riksdagsarbetet nu är så långt framskriden, att utskottsbehandling i vanlig ordning av detta ärende svårligen skulle medhinnas, har andra kammarens första tillfälliga utskott, till vilket detta ärende skulle remitteras, redan i dag tagit kännedom om första kammarens beslut i ärendet och efter överläggning enhälligt beslutat hemställa, att andra kammaren måtte biträda det beslut, till vilket första kammaren har kommit.

Jag ber därför, herr talman, att få hemställa, att andra kammaren måtte utan remiss besluta att biträda första kammarens i ärendet fattade beslut.

Den av herr Helger gjorda hemställan bifölls av kammaren.

§ 9.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 201, till Konungen angående utredning i fråga om folkskolväsendet i de finsktalande delarna av Norrbottens län.

§ 10.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av §§ 16 och 26 riksdagsordningen samt § 1 4:o och § 2 4:o tryckfrihetsförordningen;

lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 60, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 33 med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om barn utom äktenskap m. m., i vad propositionen avser ett i densamma innefattat förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 17:o i lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 14:o i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med viss föreskrift angående handel med varor, för vilka bestämts högsta pris; och

nr 63, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i 65 § utsökningslagen; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inställande av militärövningarna tillsvidare under år 1917.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Herr talmannen meddelade, att hans excellens herr statsministern tillkännagivit, att han vid morgondagens sammanträde ämnade besvara dels herr Brantings interpellation angående medverkan från regeringens sida till en författningsrevision i viss riktning, dels ock herr Vennerströms interpellation angående ett omedelbart initiativ från statsministerns sida till åtgärder för förbättring av arbetarnas löner och övriga arbetsvillkor samt till en författningsreform.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3,55 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
